

Št. 10.

V Ljubljani, dne 1. oktobra 1900.

Leto I.

Objava.

Za otroke je najbolje
komaj ravno dosti dobro.

Število dobrih mladinskih spisov v naši književnosti je v kljub njenemu prelepemu razcvitu še precej pičlo. Da se temu občutnemu nedostatku nekoliko odpomore, odločila se je »Zveza avstrijskih jugoslovanskih društev v Ljubljani« izdajati

Mladinske knjižnice

z namenom, da priznane dobre spise čimbolj razširi med slovensko mladino.

Pravico založbe in izdaje prvega zvezka, ki obsega dve povesti Ivana Brinarja »Medvedji lov« in »Čukova gostija« odkupilo je ji od »Zaveze« podpisano založništvo ter ga v kratkem izda v kolikor mogoče lični, okusni obliki. Imenovana dva mladinska spisa je nagradilo »Češko-slovensko društvo v Pragi«, gotovo znamenje, da sta res vredna, da čim prej in v čim večjem številu prideta v roke naši po dobrem, zabavnem berivu hrepeneci mladini.

Podpisano založništvo zatorej uljudno vabi na obilno naročevanje ter si usoja opozoriti na „**Mladinsko knjižnico**“ posebno p. n. roditelje, učitelje in druge vzgojevalce mladine. Pa tudi nobena ljudsko-šolska knjižnica na Slovenskem naj ne bi opustila naročiti po več izvodov, da jih pri posebnih prilikah razdeli med šolsko mladež.

Pridržujoč si, da ob izdanju prvega zvezka „**Mladinske knjižnice**“ še posebej nanjo opozorim, beležim

z odličnim spoštovanjem

L. Schwentner
knjigar in založnik v Ljubljani.

Najnovejši pojavi v slovenski književnosti.

Avstrijska zgodovina za ljudske šole. V spomin na 70letnico rojstva Nj. cesarskega in kraljevega Apostolskega Veličanstva cesarja Franc Jožefa I. priredil Jakob Dimnik. V Ljubljani 1900. Vel. 8°. Str. IV. + 150. Cena broš. 2 K, po pošti 20 h več.

Cerkvena pesmarica za učence slovenskih ljudskih šol. Zložil in sestavil Danilo Fajgelj. Op. 163. **Izdaja za organiziste.** I. zvezek. V Ljubljani 1900. Cena 1 K 20 h, po pošti 1 K 30 h.

Cerkvena pesmarica za učence slovenskih ljudskih šol. Zložil in sestavil Danilo

Fajgelj. Op. 163. **Izdaja za učence.** I. zvezek. V Ljubljani 1900. 8° Str. 66. Cena 40 h, po pošti 45 h.

Ročni zapisnik z imenikom ljudskih šol in učiteljskega osebja na Kranjskem, Južno Štajerskem in Primorskem in z osebnim staležom kranjskega ljudsko-šolskega učiteljstva za šolsko leto 1900/1901. VII. letnik. Sestavil Štefan Primožič. V Postojini 1900. Cena v platno vezanej knjigi 1 K 50 h, po pošti 10 h več.

Djački kalendar Hartmanov za školsku godinu 1900/1901. 14. tečaj. Zagreb 1900. Cena 60 h, po pošti 10 h več.

Usojam si naznaniti p. n. občinstvu, da sem od založnika g. **Maksa Fischerja** v Ljubljani preкупil vso še ostalo zalogo

Prešernovih poezij

v znani elegantni elzevir-izdaji.

Ta knjižica je z bok svoje priročne zunanje oblike posebno primerna za darila in gotovo lahko v vsakem salonu zavzema častno mesto poleg ilustrovane Kleinmayerjeve izdaje.

Cena v rudeče usnje vezani knjižici sè zlato obrezo 2 K, po pošti 2 K 20 h.

L. Schwentner

založnik in knjigotržec v Ljubljani.

Gg. založnikom in pisateljem!

Podpisano uredništvo pozivlje gg. založnike in pisatelje, da mu, kakor uredništvom drugih listov, določijo po en izvod svojih publikacij, ker se sicer uredništvo ne bode smatralo dolžnim, da jih v „Slovenski Knjigarni“ priobčuje med „Novejšimi pojavi v slovenski književnosti“.

Za vsako obširnejše poročilo se plača inseratna pristojbina po dogovoru.

Uredništvo „Slov. Knjigarne“.

L. Schwentner, knjigotržec v Ljubljani priporoča nastopne knjige po deloma znižanih cenah:

- Josipa Jurčiča zbrani spisi**, zvezek I. do XI., broširan à 1 K 20 h, elegantno vezan à 2 K.
- Ljubljanski Zvon** po 6 K, odn. 8 K 40 h, in 9 K 20 h, oni letniki ki so še celotni v zalogi, posamezne številke pa so po 80 h.
- Zbirka zakonov**. I. Kazenski zakonik, vezan à 6 K.
- Zbirka zakonov**. II. Kazensko-pravdni red, vezan à 5 K 60 h.
- Zarnikovi zbrani spisi**. I. zvezek, broširan à 1 K.
- 4000**. Dr. Nevesekdo. Povest, broš. à 1 K.
- Izlet v Carigrad**. A. Aškerc, broš. à 40 h.
- Otci in sinovi**. Turgenjev. Roman, broširan à 1 K.
- Blodne duše**. Beneš-Třebizský. Roman, broširan à 1 K 40 h.
- Pariz v Ameriki**. Lefebvre, broširano à 1 K.
- Časnikarstvo in naši časniki**. Stat nominis umbra, broširano à 80 h.
- Nov**. Turgenjev. Roman, broširan 1 K 40 h.
- Dim**. Turgenjev. Roman, znižana cena 80 h.
- Ukrajinske dume**. Jelinek. Povest, broširano à 30 h.
- Dnevnik**. Halévy, broširano à 30 h.
- Razne pripovedke**. Broširane à 80 h.
- Dvě povesti**. Broširane à 60 h.
- Undina**. Theuriet. Povest, broširana à 40 h.
- Vilenski brodnik**. Souvestre. Povest, broš. à 30 h.
- Listki**. Jurčič, broširani à 30 h.
- Gregorčičevim kritikom**. Broširano à 60 h.
- Parteiwesen der Slaven**. Avstrijski patrijot, broširano à 1 K.
- Pregovori, prilike in reki**. Fr. Kocbek, broš. 60 h.

V založbi L. Schwentnerja v Ljubljani so izšle nastopne muzikalije:

- Venec slovenskih pesnij** za citre. Mešiček Jos. II. natis, 1 K 40 h.
- Podoknica iz Teharskih plemičev** za klavir. Hoffmeister K., 1 K.
- Pesmi za visoki glas** s spremljevanjem klavirja. Hoffmeister K., 1 K 50 h.
- Trije jahači**, melodram za klavir. Hoffmeister K., 1 K.
- Zvezdica**, polka mazurka za klavir. Volarič H. op. 9, 90 h.
- Slovenski citrar št. 1.** — Mešiček Jos., Narodna koračnica, 80 h.
- Tri Aškercove balade**, zložil Risto Savin. V Ljubljani 1899. Cena 2 K 40 h, po pošti 10 h več.
- Skladbe**. Korun Fran, 4 K.
- Slovenski citrar št. 2.** — Koželjski Fr. S., Na vasi, fantazija, 90 h.
- Pouk v igranju na citrah**. Koželjski Fr. S., I. zvezek, 3 K.
- Pouk v igranju na citrah**. Koželjski Fr. S., II. zvezek, 3 K.
- Pouk v igranju na citrah**. Koželjski Fr. S., III. zvezek, 2 K 60 h.
- Pozdrav Gorenjskej**, valček za klavir. Parma Viktor, 2 K.
- Bela Ljubljana**, valček za klavir. Parma Viktor, 2 K 40 h.
- Slovenske narodne pesmi** za mešan zbor. Pirnat Stanko, partitura 2 K 40 h.
- Slovenske narodne pesmi**. Stanko Pirnat, posamezni glasovi po 40 h.
- Album slovenskih narodnih napevov** za klavir. Gerbič Fran, 3 K.

V založbi L. Schwentnerja, trgovca z umetninami v Ljubljani

je izšla I. številka Prešernovih umetniških razglednic, kakoršnih izide polagoma cela serija. Snov jim je zajel velenadarjeni, sedaj v Parizu živeči, umetnik Iv. Vavpotič iz Prešernovih sonetov ter jih je izvršil v maniri modernega dekorativnega slikarstva res mojstrsko in s pravim razumevanjem Prešernove poezije.

Cena kosu 16 h, preprodajalcem popust.

Važno in koristno za učitelje!

Tudi knjigarna L. Schwentnerja v Ljubljani prodaje znani

ROČNI ZAPISNIK.

Letošnji, VII. letnik je uravnan na isti primerni in praktični način kakor prejšnja leta ter obsega vse za učitelja potrebne podatke in izkaze.

Cena knjižici, ki je slov. učiteljstvu itak ni več treba obširneje priporočati, znaša v platno vez. izvodu (za 100 učencev) 1 K 50, po pošti 1 K 60 h.

Pravkar je izšel uže **drugi natis** knjige

Album slovenskih napevov

(Album de chants nationaux slovènes)

50 slovenskih narodnih napevov za klavir priredil Fran Gerbič. Cena 3 K, po pošti 3 K 10 h.

Prvi natis tega izvrstnega zbornika narodnih napevov je bil razprodan skoro v enem letu.

Za dijake srednjih šol.

V L. Schwentnerjevi knjigarni v Ljubljani se dobiva tudi letos slovenskemu dijaštvu že tako priljubljeni

Djački kalendar Hartmannov

ki ima letos posebno obilno gradiva, izbranega in primernega za srednješolsko dijaštvo.

Cena vezanemu izvodu 60 h, po pošti 10 h več.

Knjige, časopisi in muzikalije, ki jih je prejelo uredništvo „Ljubljanskega Zvona“ ta mesec na ogled.

1. Снохвaтцнцe Змајовнне. Св. III. Ср. Карловци 1900. Izdali srbski abiturienti.
2. Ramleh. (Wörl's Reisebücher). Ein Führer und ärztlicher Wegweiser von Dr. med. Carl Pečnik. Leipzig. 1900.
3. Stolna crkva u Djakovu. U slavu 50 godišnjeg biskupovanja svoga pokrovitelja Josipa Jurja Strossmayera izdala Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti u Zagrebu. La cathédrale de Djačovo etc. . . . U Pragu. Tiskom i nakladom česke grafičke udruge. »Unie«. 1900. Cena 10 K.
4. Jakob Dimnik: Avstrijska zgodovina za ljudske šole . . . V Ljubljani. 1900. Založil J. Petrič, trgovec s šolskimi potrebščinami. Cena 2 K, s pošto 20 h več.
5. Politika i rad. Napisao dr. Ivan Zahar. Preštampano iz »Obzora«. U Zagrebu. Dionička tiskara. 1900.
6. X. Letopis Slovenskih posojilnic. Sestavil Fr. Jošt, tajnik zveze slov. posojilnic v Celju. Celje. 1900.
7. Danilo Fajgelj: Cerkevna pesmarica za učence slovenskih ljudskih šol. Op. 163. Izdaje za organiste. I. zvezek. V Ljubljani. 1900
8. Danilo Fajgelj: Cerkevna pesmarica za učence slovenskih ljudskih šol. Op. 163. Izdaje za učence. I. zvezek. V Ljubljani. 1900.

Družba sv. Mohorja.

Število udov družbe sv. Mohorja je letos napredovalo od 78.103 na 78.596, to je: 493 udov več kakor lani! Teh 78.596 Slovencev-Mohorjanov je razdeljenih po posameznih škofijah in krajih tako-le:

1. Goriška nadškofija	8.610 udov, manj	294
2. Krška škofija	6.368 »	več 141
3. Lavantinska škofija	25.796 »	» 990
4. Ljubljanska škofija	30.106 »	manj 636
5. Tržaško-koprska škofija	4.016 »	več 28
6. Sekavska škofija	564 »	» 39
7. Somboteljska škofija	344 »	» 28
8. Zagrebška nadškofija	545 »	manj 23
9. Senjska škofija	213 »	» 1
10. Poreška škofija	130 »	več 19
11. Djakovška škofija	62 »	» 15
12. Bosenska škofija	237 »	» 10
13. Videmska nadškofija	194 »	manj 3
14. Razni kraji	526 »	več 208
15. Amerikanci	804 »	» 14
16. Iz Afrike in Azije	81 »	manj 42

Pregled nam kaže, da smo napredovali v 10 škofijah (in sicer za vkup 1492 udov), nazadovali pa v 5 škofijah (za vkup 999 udov). Lavorika gre letos lavantinski škofiji, kjer je število poskočilo za 990 udov. Vesel je napredek tudi v krški škofiji, kjer štejemo 141 udov več. Po raznih krajih je naraslo število za 208.

Rokopisov je družbenemu odboru v tem letu došlo 76.

Poziv gg. sotrudnikom „Ljublj. Zvona“.

Dne 3. decembra t. l. poteče sto let, kar se nam je porodil naš pesnik Prešeren.

Našim cenjenim sotrudnikom ni treba praviti, kaj pomenja v našem pesništvu, v naši književnosti in v našem narodno-kulturnem razvoju ime Prešeren.

Da je naše pesništvo, ki ga najglasneje in najsvobodneje oznanja po slovenski domovini baš »Ljubljanski Zvon«, dospelo dandanes glede dikcije, jezične izrazitosti, glede pristnosti čuvstvovanja ter glede duševnega obzorja na razmeroma precej visoko stopinjo popolnosti, zato se imamo zahvaliti tudi prvemu pravemu pesniku slovenskemu — Prešernu. On, stoječ na višini tedanje izobrazbe, je udaril na povsem moderne in narodne strune. Njegova poezija je slovenska in evropska obenem.

Spodobi se torej, da naša revija proslavi stoletnico Prešernovega rojstva.

In »Ljubljanski Zvon« hoče Prešernov jubilej zaznamovati s tem, da posveti vso decembrsko številko letošnjega letnika spominu Franceta Prešerna.

Ta Prešernova številka bo tudi ilustrovana.

Zato se obračamo že danes do naših vrlih sotrudnikov in sotrudnic, da bi začeli takoj misliti na ta jubilej ter nam pripravljati primernih prispevkov za decembrsko »Prešernovo številko Ljubljanskega Zvona«.

Naši sotrudniki naj bismatrali za častno dolžnost, da bi poslali »Zvonu« za Prešernov jubilej primernih spisov.

Dobro nam dojdejo n. pr.: Črtice o biografiji Prešernovi — novele, zajete iz njegovega življenja — pesmi o njem in njemu na čast — študije o njegovih poezijah — poročila o prevodih njegovih pesmi na tuje jezike — pisma Prešernova — Prešeren človek — Prešernovo obzorje in njegovi ideali — Prešeren Slovenec in Slovan — Prešeren advokat in jurist — Prešeren in ženstvo — Prešeren v Ljubljani, v Kranju in drugod — itd. itd. itd. . .

Dostavljamo, da nam samo panegirični spisi in slavospevi ne pomagajo nič, ampak želimo si temeljitih študij in resnih spisov.

Ustrezali bi nam posebno krajši doneski.

Rokopise moramo imeti v rokah do 15. oktobra, da nam bo mogoče urediti vse gradivo za decembrsko številko.

Pričakujemo, da se cenjeni sotrudniki in čislane sotrudnice odzovejo naši prošnji, nadejamo pa se tudi, da nam za Prešernovo številko pošljejo prispevkov tudi taki častilci Prešernovi, ki dosedaj še niso bili sotrudniki našega mesečnika.

V Ljubljani, dne 1. septembra 1900.

Uredništvo „Ljubljanskega Zvona“.

LJUBLJANSKI

1900

XX

ZVON

V.I.V.O. V.O.C.O

MAVPTIC PARIS

NOVEMBER

Vsebina novembrskega zvezka:

1. Onjegin: <i>Črez sedem let. Pesem</i>	653
2. Carmen: <i>Slutnja. Pesem</i>	554
3. Carmen: <i>Slovó. Pesem</i>	654
4. Rado Murnik: <i>Ata Žužamaža. Povest</i>	655
5. T. Doksov: <i>V predmestni gostilnici. Pesem</i>	667
6. Ivan Šubic: <i>Is pisem Furja Šubica (Konec.)</i>	668
7. A. Aškerc: <i>Prva slovenska umetniška razstava</i>	625 ⁶⁷³
8. A. Aškerc: <i>A. M. Slomšek</i>	680
9. Oton Zupančič: <i>O suši. Kitajska romanca. Pesem</i>	686
10. Ivan Prijatelj: <i>Tolstoj in njegov roman 'Vstajenje'. (Konec.)</i>	687
11. Milan Pajk: <i>Spominu drja. Fanka Pajka</i>	692
12. Jožef Armič: <i>Socialni pregled. III. Zavod za gluhoneme v Ljubljani</i>	697
13. Književne novosti.	
Fr. Ilešič: <i>Zbornik. Na svetlo daje »Slovenska Matica« v Ljubljani.</i>	
— Dr. Jos. Tomišek: <i>Telovadba v petrazrednih in manj kot petrazrednih ljudskih šolah.</i> — S. Rutar: <i>Jakob Dimnik, Avstrijska zgodovina za ljudske šole</i>	699
14. Glasba.	
L. Pahor: <i>Ljubljanska meščanska godba</i>	706
15. Upodablajoča umetnost.	
<i>Sodbe drugih časopisov o naši umetniški razstavi</i>	707
16. Med revijami.	
K. Schweiger: <i>»Česká Mysl«.</i> — <i>»Behar«, list za pouku i zabavu.</i>	
— <i>»Prosvjeta.«</i> — <i>»Svjetlo.«</i> — <i>»Oesterreichisch-ungarische Revue.«</i>	710
17. Listek.	
† Zdeněk Fibich. — † Dr. Edvard Albert. — † Jožef Iskrač-Frankolski.	
— <i>Prva splošna slovenska umetniška razstava.</i> — <i>Матица Српска.</i>	
— <i>Srbski mecén.</i> — <i>Katedra slovanskih jezikov na vseučilišču v Krištijaniji.</i> — <i>Русскій кружокъ</i> — <i>Russkij kružok v Ljubljani</i> — <i>Preganjani Slovaki.</i> — <i>Odlikovan slovenski slikar.</i> — <i>»Kreditna banka.«</i> — <i>Mestna ljudska kopel v Ljubljani.</i> — <i>Corrige</i>	713

P. n. gg. naročnikom.

Decembrska številka »Ljubljanskega Zvona«, ki bode vsa posvečena jubileju Prešernovemu, bode obsegala več pól nego navadno ter bode izvirno ilustrovana. Storilo se je vse, kar je bilo sploh v naših razmerah storiti mogoče, da bode XII. zv. našega mesečnika dostojen našega pesnika Prešerna.

Uredništvo.

»Ljubljanski Zvon«

izhaja po 4 pole obsežen v veliki osmerki po eden pot na mesec v zvezkih ter stoji vse leto 9 K 20 h, pol leta 4 K 60 h, četrt leta 2 K 30 h.

Za vse neavstrijske dežele po 11 K 20 h na leto.

Posamezni zvezki se dobivajo po 80 h.

Izdajatelj in odgovorni urednik: Valentin Kopitar.

Upravništvo v »Narodni tiskarni« na Kongresnem trgu št. 12, v Ljubljani.

Lastnina in tisk »Narodne tiskarne« v Ljubljani.

Črez sedem let . . .

Sprijela me s smehljajem je presrčnim,
pozdravila ko ljubega me znanca
in mi podala belo je rokó
črez sedem let, črez sedem dolgih let . . .

In sedel sem na nizki kanapé;
diskretno sedla ona je kraj mene.

Ko težka mōra nad vasjó leží
sopar poletni. Skozi žaluzije
pa šviga dnevna luč v polmračno sobo.

Pokaj sem prišel pravzaprav v to hišo,
kaj gnalo me je na obisk nenadni?
Kaj delam tu? Najrajši bi izginil
neviden tam skoz okno ven makari . . .

In vendar — rad sedim pri tebi spet.
In ti me gledaš z lepimi očmi,
z očmi velikimi in mehкими
ko žamet . . . V teh očeh si ti,
ti sáma. Dušo tvojo vidim v njih.
Ta duša tvoja bila je nekđaj
del duše moje. In s poljubom prvim
strnili sta se bili tisti hip
ko dve plameni duši najini.

No, to je bilo, a sedaj ni več —
črez sedem let, črez sedem dolgih let . . .

In midva ne zapaziva, kako
 pomiče naglo se kazalec tam-le
 na uri in kako poteka čas.
 Sam sebe ne poznam in čudim se,
 kako sem v družbi tvoji se razvnel.
 Dovtip in smeh, beseda resna vmes . . .
 Tako je pač, tako je pač, če dva
 že nista videla se sedem let! . . .
 Če filozof sem še ko svoje dni?
 Filozofija — to je moja strast!
 Tako-le rad modrujem na primer:
 Če stopi ti življenje kdaj nasproti
 s šampanjca polno čašo se penečo —
 ne pij, obrni hrbet, pojdi mimo! . . .

A če pogledaš me takisto toplo,
 ko solnca žar pomladnjega pogreje
 pogled ta tvoj mi hladno dušo mojo:
 In vrag jo vzemi vso filozofijo
 in ž njo vred mrtvo resignacijo!
 Objel bi te, poljubil strastno, blazno —
 čez sedem let, čez sedem dolgih let . . .

Stoj! Skoro sem pozabil . . . Tu nasproti
 sedi molčé tvoj mladi, srečni ženin . . .

Onjegin.

Slutnja.

<p>Tvoji poljubi, strastni poljubi ko ogenj na ustnah me žgó; tvoje besede, sladke besede pa v srce obup mi lijó.</p>	<p>Drugega morda skoraj goreče in strastno poljubljala boš; drugemu morda skoraj porečeš: »Preljubi moj ženin, moj mož!«</p>
---	---

Carmen.

Slovo.

<p>Odhajam! . . . Kar ti si mi bila, nobena ne bo več nikdar; božanstvo mi bila si jasno, pred tvoj sem poklekal oltar . . .</p>	<p>Plakaje nasloni na prsi mi ličece svoje, bledó . . . Črez naju je žarke plamteče razlivalo solnce zlató.</p>
--	--

Carmen.

Ata Žužamaža.

Spisal Rado Murnik.

genj —! Gasit, ljudje božji!« je vpila dekla pri vodnjaku sredi polževske vasi in mahala z rokami. »Ježešta, kako se to grdo kadi!«

»Gori-i-i!« se je drl na vse grlo pastirček, ki je pribežal s polja. »Županov kozolc! Trara!«

Tedaj je pomolil Debelogledov Blaže glavo skozi okence in pozijal iz bajte.

»Bo pa spet treba trobiti,« je godrnjal zaspano. »Pa taka vročina! Ali mora biti res ravno zdaj, po kosilu, pa pasje dni? Še sedeti se mi ne ljubi na solncu, nikar pa napenjati se, primojzelen!«

Polagoma je zlezal v društveno opravilo, stopil pred kajžo, zamizal, se napihnil in jel trobiti, da so se mu majale škrbine; ves potan je lazil po vasi od kapka do kapka gorindol in zatrobil v vsako vežo posebej, kakor bi hotel mrličice sklicati še pred sodnjim dnevom. Kmalu je sodelovala tolpa psov in psic z mešanim zborom. Dosti so pomagali tudi otroci, zlasti pa Žlicoliznikov France, ki je bil plat zvona tako silno, da se je razlegalo daleč naokrog in odmevalo od bližnjih gora.

Debelogledov rog, Žlicoliznikov klenkot in pasja godba so zbudili vse Polževčane, kolikor jih je ležalo ali doma na klopih ali spalo na travnikih v senci voz ali počivalo v zahladju bukovega gozda; zdramili so se pa tudi sam ata Joža Žužamaža, župan, posestnik, gostilničar in obenem načelnik polževskega prostovoljnega gasilnega društva.

Pomalem so se gasilci zbrali konec vasi pred skednjem Švedronove Mice in se postavili po vojaško v dvojne vrste. Semkaj je privrelo vse živo vaščanov občudovat junake s svetlimi čeladami. Skoraj stepli so se za prostor; posebno ženske, glava do glave, so bile kaj nagle jeze in se suvale in brecale. Najbolje pa so se imeli paglavčki, pričakujoč narodno veselico ali nekaj podobnega.

Naposled so prihropeli na kratkih nogah okrogli ata Žužamaža Bistro so pregledali in prešteli moštvo.

»Fu, fu, trinajst?« so sopihali in srdito potegnili z levico dvakrat po obritem rdečem obrazu. »Število nesreče. Nerodno. Trinajst pa ne, fu!«

Obupno so se spogledavali gasitelji.

»I, saj ste vi sami štirinajsti, oča!« si je dovolila opomniti Švedronova Mica. »Pa je vse nesreče konec!«

»Molči, žlabudra, ti, ki si samo sestrična moje ujne, torej že precej mrzla žlahta!« so jo zavrnilo župan. »Drugega te ni, fu, kakor jezik, Mica! Koder se štuli vmes stara brenča, tam je šele nesreče začetek!«

Tedaj je privoglaril izza Čepinove prodajalnice Morakov Jurček.

»Stopi no, Jurček, stopi!« so ga vabili tovariši in ga porinili na levo krilo.

»Pozor, fu! Glave pokoncu! Stegnite kolena! Kolikokrat naj vam to še ponavljam? Debelogledov, zapni si suknjo! Ali boš nagasil? In ti, Morakov, kaj se držiš tako žalostno, kakor bi te bila krota brenila? Prsi noter, trebuh ven!«

»Narobe, primojzelen!« je svetoval tiho Blaže, ki je lani odslužil vojake.

»Tiho! Le poslušajte me, vrli gasilci in sploh vsa polževska vas! Nevarnost je velika, fu. Ali ne slišite, kako zbija Žlicoliznikov še zmeraj v zvoniku? In morebiti niste tudi slišali, kako na glas je znal trobentati naš Blaže? Nikarta se ne smejajta, ti, Miha Žaboglav, in pa ti, Morakov Jurček, cvet malopridnosti, ki si zamudil naš ogenj za troje minut! Pa kaj sem že dejal? Je že res... Možakarji! Slaba se nam godi: kozolce nam zažigajo. Ampak tole vam pravim: danes se nam ponuja najlepša prilika, da pokažemo vesoljnemu svetu, kaj premoremo mi, previdnost in pa naša brizgalnica. Ako stori sleherni od vas svojo krvavo dolžnost, bomo izlahka premagali z združenimi močmi vso čiherno nevarnost. Tako bi jaz mislil, in ali ni res tako? Zatorej nikar ne bodimo preplašeni in zbegani, ampak pripravimo se mirno gasiti! Zahvaljujem se vam vsem skupaj, da ste prišli po-

magat, in vas pristrčno pozdravljam! To je tisto, fu, kar sem vam mislil povedati. Zdaj pa, možje, pojte in pripeljajte jo našo brizgalnico izpod Švedronovega skednja, da jo pregledamo, če je vsa v redu ali ne. Fu.«

Po teh besedah so si obrisali ata uznojeno čelo, pogledali, če še gori, in videli, da se vali črnkast dim proti nebu v lahнем vetru nekoliko proti večeru, in da šviga plamen ob levem koncu za več mož visoko.

»Kozolec je star, zanikaren, prazen,« so si mislili. »Tako ali tako bo treba postaviti novega. Od hiš stoji dosti daleč, na samem . . .«

»Gospod Čurimánguri«, so se obrnili k dolgemu, bledemu človeku, »prosim, stopite malo bliže! Že večkrat ste mi pomagali kot občinski pisatelj. Kdo zna bolje sukati pero nego vi? Kako lepo ste opisali enkrat našo tombolo, drugikrat pa kegljanje na dobitke v »Piščalki Resnice!« Bodite tako prijazni pa dobro pazite, kaj bo. Zvečer imamo pečene race.«

Petorica najmočnejših gasilcev je privlekla brizgalnico.

»Na stran, otroci in babnice!« so kričali ata Žužamaža. »Na stran iz ozirov na javno varnost, red in mir!«

Birič Martin Krivokrak je odganjal in odrival množico.

»Obrišite prah in pajčevine!« so zapovedali načelnik. »Namažite kolesa! Nikarte se ne prenaaglite! Ne uide nam ogenj, ne, nič se ne bojte!«

»Tamle je pa luknjica!« je oznanil Morakov Jurček.

Žalost je obšla župana; v brizgalni cevi je zevala široka luknja.

»Možje!« so se ujezili ata. »Kdo je pa to naredil, kaj pravite?«

»Od mraza je počeno,« se je oglasil Morakov. »Od mraza, pa od ničesar drugega!«

»A, kaj boš tako govoril, Jurček,« je dejal Miha Žaboglav zaničljivo. »Od mraza! Kaj to, od mraza! En pehar krompirja grem pa še zmerom staviti, da ne. Od kakšnega mraza neki, pa kdaj? Zdaj? O svetem Jakobu? Tako se ne govori. Le stojte, bom pa jaz eno zinil, meni verjemite, ne pa Jurčku! In takole porečem, da je to nalašč kdo izrezal s pipcem. To je, to! Pa naj kdo dokaže, da ni res, če je res!«

»Ne boš kaše pihal, Miha!« se mu je rogal Blaže, ki je bil segel s kazalcem in srednjakom v votlino in izvlekel gnezdece s tremi mladimi miškami na dan.

»Ta je lepa!« so se hudovali ata Žužamaža. »Ti, Jurček, takoj po krojača! Pa le hitro, ti si najbolj spočit, ki si prišel zadnji. Ti

pa, Krivokrak, nesi miši Tajču, konjedercu, da jih ubije in zakoplje po zakonul«

Tačas so prihiteli mati županja in se prerili do moža.

»Joža, še ne greš gasit?« so priganjali na prva usta. »Kaj si tako kesan, Joža? Pojdi no že vendar, slišiš? Kaj pa misliš pa še mečkaš in se dolgo ogleduješ? Hiti Joža, če ne izgubimo kozolc, Joža —?«

»Jo-oža? Jo-oža?« so jo oponašali razkačeni ata. »Čemu si sem, primencala kavkat in kokodajskat, to bi rad vedel, Polona! Kaj me boš neki toliko izpraševala! Kaj te briga moj ogenj! Skrbe naj te rajši tvoji piskri doma in tvoje kozice, kozolcu sem pa jaz gospodar! Glej, da se mi spraviš, čenča Marina!«

Mati županja že dolgo niso slišali takih besed, zato so se jim tem huje pokadile pod nos.

»Viž, Joža, kakšen si?« so se začeli jokati. »Zato sem ti že šestindvajset let dobra zakonska žena, zato si prizadevam in se ubijam noč in dan huje od zadnje krvje dekle, zato nosim same stare cape, zato pazim, da ne uide noben vinar, zato: da mi ti Joža še ne privoščiš prijaznega odgovora! Kaj me boš tako dajal vpricho tujih ljudi! Zakaj si tak?«

»Ne bodi no tako preklemsko sitna, Polona!« so zaropotali ata Žužamaža, potem pa začeli vendar nekoliko rahleje: »Lej, ljuba moja! Letina kaže prav lepo. Čast svetemu Donatu: toča ni pobila že nekatero leto. Čast tudi svetemu Antonu Padovanskemu: dobro se nam ravna živina. Čast in hvala Bogu in vsem svetnikom: hčere sva srečno pomožila vse tri; zdravi smo vsi; vse bi bilo kakor nalašč —«

»Kaj pa hočeš še povrhu?«

»Ognja ni bilo nobenega, da bi ga gasili, lej, Polona, ognja!«
Županjo je kar nazaj zagnalo.

»Moj Bog, oče nebeški . . . zmešalo se mu je!« so vzdihnili in jezusovali, da se je komaj slišalo.

»Čast in slava sveti Katarini: zmešalo pa ne! Poslušaj me malo, Polona! — Že teče peto leto, kar smo tukaj na Polževem osnovali prostovoljno gasilno društvo in kupili brizgalnico. Početkoma smo jo vlekli večkrat venkaj k potoku in pobrizgali za vajo vse domače strehe, celo cerkveni stolp do jabolka. Kaj nam je koristilo to? Otroci so se nam smejali, da hodimo vrabce plašit in mačkam nagajat. Imeli smo drago gasilnico, imeli gasilce, imeli vode dosti, vode čisto blizu — pa kaj nam je pomagalo vse to, ko pa le ni

hotelo in ni hotelo goreti nikoli nikjer! Ko ni bilo društva, so se vsaj še vnele saje v kakšnem dimniku — zdaj se pa za zlomka ni pokazal najmanjši plamenček!«

»Le Boga zahvali na kolenih, Joža!«

»Stoj, Polona! V sosednji fari, v Pridolju, pa imajo vsako leto po en večji ali manjši požarček, dasi je njih vas manjša od naše. Zato se je Luka Bradač, njih poveljnik in moj najhujši zoprnik, lahko postavljaj, ker ga je hvalila »Piščalka Resnice«. Jaz revež sem pa zastoj čakal ognja in slave.«

»Sveti križ božji!« so hiteli županja in sklenili roke. »Ali si res obseden? Pa gasit pojdi, gasit! Zdaj je že zadnji čas! Poglej, s kakšno ihto gori! Bog nas varuj in sveti Florjan!«

»Devet let je lezel polž pohlevno črez plot in srečno prilezel skoraj do vrha. Kar izgubi potrpežljivost in začne dirjati, mrha razposajena! Pa kaj kmalu se mu izpodleti, in prevzetnež pade z višave v lužo. Tak polž smo tudi mi Slovenci, posebno pa ti, Polona! Vse bi radi naenkrat, naposled pa v mlaki gagamo.«

Tako slabo se je iztekla pravda županji, na veliko veselje Švedronovi Mici; zato so se takoj vrnili domov.

Medtem je prišel Krivokrak, malo pozneje pa Morakov Jurček; z njim je nekako trdo koracal težko pričakovani krojač Žane Gnidica z veseljaškim obrazom pod zmečkanim klobučkom in pel:

»Moj gvanti sa zastavljen,
moja srebrna ura,
še šnodeln sa spravlen,
clu od čelastra!) žnura.«

»Živja, mi ga pa pihnema, k sma iblanska srajca!« je nadaljeval neopotikoma. »Dobr dan, gspud žpan! A Šiška guri? Ke pa maja tista lukna, k sa zavil ne gspuda špeca pume puslal? Aha, že vidm, ma precj naredl. Kdu b s biu nek mislu, de m jest kirkat s ta velka šivanka pumagu vogen panat! Tkula Iblan čast delama! Ti poba tletla zadi, če nauš hitr na mir, zastopš, te m kar na cvirn obejsu! Gspud pulcaj, nej ga no fokneja pa mal za ušesa pušlataja, gungala, k se tamla skriva . . . Oh, gspud žpan, oni še na veja ne, kašn salabolsk cigulimiguli mam tukila not u buč dons, k je ta zaspandelk. Voda sa m tist ta velk doftar na Duni vojstr prepurvedal; sa rekl, vode pa le nkar ne, de na stakneš kešnga raka u želosc. Vidja, raka se nazarensk bujim, jeruš je pa tud prmejšn drag. Tkula hdu je na svet!«

1) cilindra.

»Če je žeja prevelika!« je dodala Švedronova Mica, ki jo je grizlo, da sme Gnidica sam toliko govoriti.

»Kua prauš? O, s ti tuki, srečne uči, serbus!« jo je pozdravil, vdevajе nit v šivanko. »Ma pa ena zapel teb na čast:

Švedronova Mica
sm še mlada dvica,
nimam še dost let,
ne več ket šedeset.
Kdur če mene dobit,
na sme dvejst let star bit!

Viš, Mica, jest sm jh že davni nad dvejst; mene lohka duboš. Krokar pa golobica, res en nobl par! Va jedla same torte s krum-pirja, pečen led pa kebrov med, sapra di binguli!«

»Te pa tudi ne vzamem, če bi bil ves zlat. Maram moža!«

»E — tud stara koza rada su liže. Pa, kukr češ. A mislš n-mara, de m jest tak vosu, de m klobasa za psam nosu? Ja, figula! Pa spet ploh ulec na pepelnična sreda, k s soja mladust zafrečkala pa še zmiram zbiraš, kukr b bla res Buh ve kuku lepa.«

»Le sam sebe se primi za nos, ti grda robal!«

»Kua —? A men poješ? Pe na spat! Veja, gspud žpan, natihm s pa misl, tala Žane Gnidica je n salamensk fletn dec . . . Mica, Mica, ti s od muh! Kir tiče lovi, na sme s palca mahat! Slišoš, kuku se ldje teb smejava?«

»Šivaj, šivaj pa molči, ti pijana goba!«

»Tok na bod no! Kar je sokol brez perut, tu je junak brez pjače.«

»Mica, tiho!« so zarentačili ata Žužamaža. »Kaj ga motiš!«

»Pa res, de. Križ kraž babe draž. Ala —! Kumi sem dobr začeu šivat, se m pa šivanka zlom! Sapra di binguli — na, ena sama sm mou, pa naraunast odtam sm ja naroču, k se afne guncaja, z Amerike. U celm Pariz take nimaja ne. Dobr orodje pu majstra. Viš, Mica, kaj s nardila s sojm ta dougm jezicam? Pa sma pršli z luže u mlaka. Ti poštajna ti, tku se pa že na grema! Na usa ta jeza ga morma precī še n frakl . . . Tok nej pa le zrau ostaneja, gspudi, pa kmal kej pišeja! Živja!«

»Vrag vzemi vse žganjarje!« so se zdramili ata Žužamaža, ki so bili poslušali zgovornega krojača v nekaki omotici. »Morakov Jurček, teci nam zdaj po Ahačurjevega Šimna, po črevljarja!«

Poslanec je odhitel, župan pa so se ozrli po ognju in videli, da je leva, zapadna polovica kozolca že vsa v plamenu.

»Kje je Ahačur?« so zarežali, ko se je vrnil sel. »Ga ne bo?«

»Na-a!« je odgovoril Jurček.

»Kaj? Zakaj pa ne?«

»Noče.«

»Lažeš!«

»Res. Mož je kaj na debelo ustvarjen. Toliko me je zmerjal, da sem si zapomnil komaj polovico, in še klet je vmes, če se ne motim, in takole se je zadiral vame: Ti, Morakov, je dejal, in s tabo vsi drugi Jurčki, kolikor vas je polževskih gasilcev, vi boste toliko časa uganjali neumnosti, da se bo ves svet smejal naši vasi; to ti moram povedati, ker mi je že dolgo na jeziku. Ali niste lani pobrizgali moje hiše, dasi ni gorela, in mi namočili skozi okno usnje in tudi čisto nove škornje, najlepše izmed vseh, kolikorkoli sem jih še kdaj izdelal gospodu župniku, prekleti norci? Tega se torej ne meniva, je dejal, da bi vam hodil jaz pomagat. Jaz že ne, je dejal, kratkonikar ne! Pa je dejal, zdaj pa le glej, Jurček, da se izkidaš izpred mene, je dejal, če ne, je dejal, te pa tako zaženem, da v oblakih zmrzneš! Nato pa menda ni nič več dejal, ker sem jo naglo potegnil venkaj.«

»Oh, luknja, luknja!« je zatarnala Švedronova Mica. »Kaj bo pa zdaj? Le kdo jo bo zamašil, oh, to predrto luknjo!«

Poparjeni so pobešali gasitelji glave; vse ljudstvo je obračalo plašne oči na župana in nestrpno pričakovalo rešitve iz strašne zadrege.

Mirno pa so vzdignili ata Žužamaža desnico.

»Žaboglav!« so mignili. »Po padarja!«

Strme so se spogledovali Polževčani pa Polževčanke in občudovali bistrournost župana.

»O, ta je pa vredna cesarskega srebra!« je zapela Švedronovka. »Ta pa ta! Lahko rečem, že petdeset —«

Kar zadone iz daljave zategnjeni, vedno bolj razločni glasovi roga . . .

»Primojzelen,« se je zavzel Debelogledov Blaže, »to je pa Rojnikov Lojze! Neznansko na dolgo jo zavija — Pridoljčani nam prihajajo pomagat!«

Tedaj so poskočili ata Žužamaža pokoncu, kakor bi jih bil pičil najhujši gad.

»Krivokrak, Krivokrak,« so zatulili, »skoči h kozolcu, kar najhitreje moreš, in straži naš ogenj, Pridoljčane pa odpod! Bomo že sami pogasili. Reci jim: zapik!«

Ta hip pridirjajo Pridoljčani v divjem diru z brizgalnico skozi Polževo in drdrajo črez most proti pogorišču.

»Morakov,« so veleli osupli ata Žužamaža, »le urno po moja dva konja!«

Zdaj sta dospela Žaboglav in ranocelnik. Ta je prišil zaplato od zajčje kože na zevajočo cev in zadelal zacelino s smolo. Ne dolgo potem je prignal Jurček črnomarogasto kravo in izguranega konja, vtopljenega v mladostne spomine. Nemudoma so ju vpregli.

»Vaš Ficko je bil sam doma,« se je opravičeval Morakov Jurček, »z drugim konjem je peljal hlapec v malin. Sem pa pri Žlicoliznikovih izprosil Bimbo, da laže potegneta obadva skupaj, šarec in ica.«

»Pozor!« so ukazali ata Žužamaža. »Stopaj! Bistahor, Ficko! Le zatrobi, Blaže, le! Ajs, Bimba!«

Z oglušivim vikom in krikom so planili bosí Polževčančki narazen in jo ubrali pred brizgalnico naprej. Precej pred strojem so korakali ata Žužamaža po petelinsko vstric Jurčka, ki je brzdal živali; ojesu na desni, na častni strani, je mukala krava, Ficko pa, kavalir, je krevsal priročno na levi. Zađaj so se pretepali društveni člani za pravico, kdo se sme peljati, kdo ne; v majhni razdalji pa jih je spremljal radovedni spol.

»Prav pametno se mi zdi, da je Jurček privlekel Žlicoliznikovo iciko,« so moževali oča župan sami s sabo. »Dva konja bi se utegnila prenaaglití in našo drago plačano brizgljo zvrniti v kakšen jarek. Tako bo pa goveja modrost zadrževala konjsko vihravost. Lej . . . kadi se zmeraj lepše! Najbrže je Krivokrak že zdavnaj odpodil nepovabljene svate.«

Nenadoma pa je začela Žlicoliznikova Bimba zavijati oči in vohati po zraku. Ata Žužamaža so se prepírali še več let pozneje s pričami o tem, kaj je kravi skalilo mir srca: ali vrišč otrok, ali mrtvaški trara Debelogledove trobente, ali vpitje ženskih, ali pik brenclja, ali dim s pogorišča? Švedronova Mica je venomer trdila, da je zdražil čuho edino le Ahačurjev pastirec, ki je mahal pred njo s slamnikom in jo plašil: »Sika tika potrpika pet šest bz bz bzzzzz!« Bimba da je mislila, brenclji lete, pa da je vzdignila rep in zbezljala po stari kravji navadi.

Obenem je vrgel Ficko ušesa po sebi, poskočil in se splašil; tako sta jo ustrigla obadva na levo mimo mosta okolo cerkve in farovža nazaj in črez Krivokrakov zelnik v županovo ajdo. Za njima se je drevila drhal ognjegascév in gledalcev.

»Držite konja! Primate kravo, kravo!« so kričali. »Kam vaju nese zlodej? Eha, Ficko! Liska, na! Bimba, na!«

Le načelnik in trobec sta zaostala ravno pred vodnjakom. Ko so bili namreč ata Žužamaža zaslišali za sabo puhanje zdvijane mavre, so padli iznenadeni sredi luže na trebuh, torej še nekam mehko. Za njimi je bil stopal Blaže; ves zamaknjen v svojo trobento je gledal v višave, se spoteknil nad načelnikom, padel nanj in mu zatrobil še nekaj malega prav od blizu na uho.

Ta trenotek se pripeljajo vračajoči se Pridoljčani mimo žive kopice.

»Dobro jih je izpokal Krivokrak,« so si mislili ata Žužamaža, ki so bili pod težkim Debelogledovim telesom v hudi stiski. »Bog daj, da bi vas lačen medved požrl na tešče!« so želeli na tihem; govoriti niso mogli nič, ker je ležal Blaže podolgoma na njih in kazal sosedom jezik in osla.

Pridoljčani se obema pristrčno zasmejajo, veselo zaukajo in izginejo za gostim oblakom prahu.

»Fu, fu!« so puhali ata Žužamaža s pojemajočim glasom, »spravi se no že z mene, neroda nerodna, fu, fu, fu.«

Debelogled jim je hitro ustregel, vstal in pomagal tudi načelniku na noge.

»Jaz ti že pokažem — fu — lastnega župana tlačit in valjat po lužah!« so mu zažugali ata in mu pripeljali pri tej priči tako za uho, da se je zdela Blažetu še drugi teden spomina vredna.

Ko sta doigrala svoje olimpijske igre, sta se nekoliko posušila pri vodnjaku; potlej pa sta krenila za beguncema, ki so ju bili ustavili pri Čepinovem plotu in odvedli na cesto.

»Ta krava ima devet hudičev v repu kakor mačka,« se je izgovarjal Morakov Jurček.

»Ti že ne boš več vodil! Si preneumen. Še krave ne znaš krotiti, fu. Žaboglav, vzemi ti vajeti pa bič! Hi hot, Ficko! Blaže, fu, le zatrobi nam spet!«

Zavili so jo nazaj mimo cerkve in vodnjaka proti mostu; tu jim je prišantal naproti Krivokrak. Ves potrj je stopil pred župana:

»Pridoljčani so . . .« Glas je zastal biriču v grlu.

»No, no? Kaj so, fu, Pridoljčani?«

»So nam . . .«

»Ukrivim te kakor klobaso! Žužnjaj dalje!«

»So vse pogasili.«

»O ti prekleti hudič!« so zadivjali ata Žužamaža in se prijeli za glavo. »Ni mogoče. Ni res!«

»Pa je.«

»Pa ni!«

»Pa poglejte sami, gospod župan!«

»Tako si nam torej stražil? No, pa si res lep varuh pravice, da ti uničijo ogenj pri belem dnevu, pred nosom. Sram te bodi, ful!«

»Prosim, nikarte mi ne zamerite!« je ponižno zakrokal Krivokrak. »Saj sem vašo prepoved oznanil precej in razločno, pa so mi jih dali pridoljski gospod župan, njih načelnik, po grbi —«

»Mi jih ,je dal', se reče, ne pa ,so dali'. Razumeš?«

»Mi jih je dal Luka Bradač po grbi . . . «

»Tako je prav, vidiš. Dalje!«

»Po grbi —«

»Ali hudo?« se je zanimala Švedronova Mica. »Koliko jih je pa bilo?«

»Boš tiho, Mica?« so jo zavrnilo ata Žužamaža. »No, Krivokrak?«

»Po grbi. Potem sem moral še pomagati, povrhu pa očitke požirati in toliko preslišati, da ne morem povedati, Bog pomagaj, da se ne lažem!«

»Pa bi bil jezik iztegnil!«

»I — saj sem jim rekel takoj: ,V imenu postave: zapik, zapik! Nikarte ne gasite ognja svojega bližnjega, da se tudi vam ali vašim otrokom ali otrok otrokom ne zgodi enaka nezgoda. Obrnite in vrnite se srečno domov in ne dotikajte se zapikanega ognja! Jim nisem dobro povedal? Pa so se mi samo smejali, in župan so mi rekli, naj se dam na pustni torek po večerji kronati za kralja vseh norcev.«

»Poberi se mi izpred oči, da te ne vidim več!« so se zadrli ata Žužamaža. »Pa le hitro, ali bo druga, ti izdajalec, ti kajon, ti tutka prebridka ti taka!«

Ko so prihiteli polževski gasilci pred kozolc, se je dvigal le tuintam redek dimček od premočenega lesa; vsled izhodnega vetra in prizadev sosedov je bila pogorela samo zahodna polovica bran.

»Je že amen!« je bleknila Švedronova Mica. »Zdaj pa gasimo, če imamo kaj!«

Ata Žužamaža pa so stopili na krtino in začeli:

»Možje! Slavni prostovoljni gasilci! Tako žalostnega govora, kakor bo zdajle moj, menda še niste slišali in ga tudi ne boste svoje žive dni. Imeli smo ga, imeli ogenj, ki je gorel tako lepo, da že dolgo nič takega! Že smo se veselili ugodne prilike, da pokažemo svojo gibčnost in urnost; pa pridejo hudobni tujci in nam pokvarijo veselje. Naš je bil požar! Naš je bil kozolc! Naš je bil našega ko-

zolca dim. Ali smo se morebiti mi kdaj vsiljevali, kadar je gorelo v Pridolju? Nismo. Zatajili smo se, ostali doma, češ, naj uživajo sami. Pridoljčani pa nam povračajo dobro s hudim. To je narobe. Take sramote ne smemo trpeti! Mi smo prvi zagledali ogenj! Mi smo zatrobili prvi! Mi smo zvonili prvi! Mi smo se zbrali prvi! Mi smo mi!»

»Mi smo mi!« je vpilo ljudstvo.

»Ljubi moji Polževčani! Rešimo čast svojega imena! Kdor misli, da ve, kako bi to naredili, naj vzdigne roko!«

Nihče se ni genil; zato so se postavili ata Žužamaža še mo-gočnejše na krtino in zarobili besede takole:

»Kaj vam pravim, prijatelji in prijateljice! Stvar ni tako težka, kakor mislite. Pa kaj sem hotel že povedati? Je že res! Mi smo rekli: zapik! Da so Pridoljčani pogasili, to ne velja nič. Zažgimo spet tam, kjer je nehalo goreti! In mora naj me hodi tlačit vsako noč, če ne ugasimo lepše nego oni nevoščljivci!«

»Živio Žužamaža!« je kričal narod.

»Dobro govoril,« so kimali starejšine, svetovalci, veljaki in višji očaki. »Toliko pa smem reči,« je hitela Švedronova Mica, »prejšnja beseda je bila srebrna — ta je pa zlata!«

Po mnogem trudu so Polževčani umahali in zanetili ogenj, ker so si znali pomagati s petrolejem in kovaškim mehóm; zopet je švigal zubelj proti nebu.

»Zdaj pa ne smemo več odlašati!« so dejali ata. »Kdor le pre-dolgo čaka, ta zamudi pravi trenotek. Mislim, da ne bo napak, če počasi poskusimo. Iz luči, fantiči in dečle! Odpik!«

Z groznim ropotom se je sesedel kozolec na tla, in na stotine isker je šinilo med plameni in dimom kvišku. Polževčani so se požurili in srečno pogasili žareči kup; zato so jim darovali župan sodček piva.

Zvečer pa so obirali z gospodom Čurimángurijem race: že čez tri dni so brali v »Piščalki Resnice«:

Polževo, 25. julija. [Izviren dopis.] Ker se nobenega dopisa iz slikovite naše doline cenjenemu vašemu listu že dolgo poslalo ni, naj slaba moja roka se skromnimi svojimi močmi za raskavo moje pero prime ter potrdi, da iskra narodne zavednosti pri nas ugasnila še ni, ampak smo imeli baš na sv. Jakoba dan ob najlepšem vremenu i mnogobrojni udeležbi probujenega našega občinstva sijajen požar. Namreč, kar naenkrat — nihče bi, ker i najstarejši ljudje tega ne pomnijo, kaj takega ne pričakoval — je, kakor blisk z vedrega neba,

rog neutrudnega našega trobca, kojega se je mladim a velenadarjenim i jako prijetno donečim domačim umetnikom, kojega pri nobeni boljši veselici nedostajati ne sme, spoznalo, zatrobil. To zaslišavši smo precej vedeli, kam pes taco moli, rekše, da ogenj v strehi kje biti mora, sodeč po rogu, koji ni ostal glas vpijočega v puščavi, ampak je vkratkem vse prebivalce razočaral ter se je jasno pokazalo, da vsaka občina takega g. župana, kakor ga mi imamo, nima. Taisti je vzoriti naš prvoboritelj g. J. Žužamaža, kojega se je, tega je pet let, enoglasno načelnikom slavnega našega prostovoljnega gasilnega društva izvolilo, i koji se je hitro v gasilni hram podvzival i od vseh vetrov skupaj sklicane ter že popolnoma uniformovane gasilce s kratkimi a jedrnatimi besedami pozdravil. Taisti, pod izvrstnim vodstvom i nadzorstvom velečastitega našega načelnika, g. Žužamaže, vsi v najlepšem redu na lice mesta prikorakavši, so nekoje obupane ženske i drugi neverni Tomaži iz političnih i strankarskih namenov — Bog daj norcem pamet! — z glavami majali, rekoč, da napram takovim okolnostim še kaj pomagati več mogoče ni. A člani gledali so vsi zadivljeni v prihodnost, ko je velevrli naš g. Žužamaža nemudoma prava povelja dal! Kmalu se je, ogenj pogasivši, težko nalogo častno rešilo, kar je občeno veselost vzbujalo, iz koje sledi, da mi Polževčani takovi hribovski nazadnjaki nismo, da bi nikdar nobene zabave ne priredili. A to zaslugo je spretnim našim ognjegascem a i uglednemu našemu g. Žužamaži na rovaš dati, kojega rešiteljem vsega Polževega imenovati zamoremo. Resnicoljubnost me izza kulis samo to povedati sili, da v g. Žužamaže gostoljubni hiši se za društveno življenje vneta inteligenca po krasnem geslu »Svoji k svojim!« rada zbira ter se z dičnim našim domo- rodo- i človekoljubom k nadaljnemu uspešnemu delovanju za ideale milega našega naroda, ter i za vse, kar je lepo i dobro i plemenito, navdušuje. Ako bi mu drugi naši gg. župani le količkaj podobni biti račili, bi nam Slovencem (komentara ni treba!) kmalu vreme se zjasnilo a i zlati časi, o kojih že Prešeren prepeva, prišli. A zato nam Bog velevzori tega g. Žužamažo ter častito njegovo žlahto še mnogaja leta o hrani! Živio!

Čurimánguri.

Ko so ata Žužamaža to prebrali, so se pojokali sami nad svojo lastno izvrstnostjo, stopali kakor pav, kadar vozi kočijo, naredili po nasvetu matere Polone brž figo, da ne bi jim bilo uročno, naposled pa povabili inteligenco drugič, naj pride na kopune, ako mu ni znerok.

»Vi pa znate!« so pohvalili dopisnika, ko sta sedela po angel-skem češčanju zopet pri pečenih ptičih. »Bradačeva slava je umrknila, zato se pa sveti moja tem lepše. Še na smrtni postelji ga bo jezilo. Ste pač eden prvih slovenskih pisateljev!«

»Menda že,« si je mislil Čurimánguri, ki se je z zdravim ape-titom navduševal za lepoto in dobroto plemenite pečenke. »Dozdaj ga še ni porodila slovenska mati sina, ki bi bil za tucat stavkov tako dobro večerjal in to celo dvakrat! Moram biti presneto previden s pisateljevanjem, da mi talent še želodca ne raznese!«

Gospod Joža Žužamaža so dali izrezani dopis v okvir pod steklo in ga obesili na steno; tri druge iztiske pa so razposlali hčeram, da bi vso žlaho veselila atova slava.

V predmestni gostilnici.

Zabuhli obrazi in motne oči,
umazana, blatna obleka . . .
V ušesa hreščenje hripavo zveni,
da groza in strah je človeka.

Med temi obrazi prečudnimi
i ženske sedijo premnoge,
z očmi komaj gledajo trudnimi,
več že ne držijo jih noge.

V vrvenje, življenje pa pisano vmes
spev mlajših deklet se oglašča . . .
Dekleta so gibčnih in prožnih teles,
segrela jih vinska je čaša.

In vpitje in petje in godba vsevprek
v noč mirno se šumno razlega . . .
Vmes kletve in psovke, jokanje in kreg . . .
Tam nekdo ljubezen prisega . . .

Jaz gledam to bučno življenje molčé
pri mizi osamljeni v koti,
in misli mi čudne po glavi vršé
o našem pozemeljskem poti.

T. Doksov.

Iz pisem Jurja Šubica.

Ob desetletnici njegove smrti.

Priobčil Ivan Šubic.

XXXVIII.

V Parizu 6. junija 1889.

Dragi moj!

Deveti dan sem že tu v Parizu. V Kaiserslauternu sem uredil, kar je bilo takoj mogoče, denarne reči pa bivši Janezov prijatelj, advokat (Anwalt) Hoerner. Rajnkega brata so ljudje zelo radi imeli — še vsak dan obiskujejo njegov grob in polagajo nanj nove vence in cvetlice. Kraj, kjer je pokopan, je neizmerno lep. Velika ravan obdaja pokopališče, ki je z drevjem obsajeno in z neštetiimi spomeniki pokrito. Ravnine obrobajo temni, krasni lesovi in gozdiči. Pač bi ne imel v »Pasji grapi«¹⁾ enakega prostora. Zdaj smo dali napraviti provizoričen spomenik, namreč štiri obdelane kamene, sredi njih pa nasade cvetic. O prvi priliki napravi ravnatelj Spatz načrt za definitivni spomenik, ki bode nosil reliefno podobo umrlega brata. Delo in vlivanje prevzame muzej sam. — Takrat, ko sem prvič stopil na gomilo brata, na gomilo v tuji, daljni zemlji, sem mislil, da mi počí srce . . . Šele potok solz mi je olajšal silno bol . . . In ločitev od bratove gomile! Šel sem ves potrít iz kraja, ki hrani zadnje ostanke ljubljenega brata, in trajalo je dolgo, dolgo, da sem se upal zopet stopiti med ljudi. In on ni bil samo rodni brat, bil je tudi umetnik,²⁾ po mojem mnenju prvi umetnik, kar jih je do tedaj rodila

¹⁾ »Pasja grapa« se imenuje kraj, kjer je nastanjeno pokopališče v rojstni Poljanski vasi. I. Š.

²⁾ V zapuščini Jurjevi sem našel nastopno velezanimivo kritično študijo o umrlem Janezu, katero je Juri spisal o priliki njegove smrti, brat o bratu, umetnik o umetniku:

»V oni dobi, ko je bil Janez še učenec pri Wolflu, ki je takrat stanoval še v Šent Vidu pri podobarju Tomcu, je slikal za domačo farno cerkev v Poljanah dve sliki po risarijah znane Schnorrove biblije. Prva podoba predstavlja štiri apokaliptične jezdece, druga pa kamenanje sv. Štefana. Jezdci so že prav lepi v barvah in kažejo Janezov talent za barveno harmonijo. Obe sliki sta prvenca, a vajeno oko spozna na njih nadarjenost mladega začetnika.

Kmalu zatem so nastali »štirje cerkveni očaki« v farni cerkvi šmartinski (pod Šmarnogoro), s katerimi nastopa slikar že dokaj samostojneje in resneje.

zemlja slovenska . . . Ko sem se vozil v Pariz, so se drevili mimo moje duše spomini iz mladih in poznejših let — kako sva z bratom stremila za umetnostjo, kolike težave premagovala, in zdaj, ko je revež po tolikih zaprekah prišel do veljave in sijajne eksistence, pa je moral leči v zgodnji grob, daleč od domovine! In kaj bode z menoj? Morebiti tudi mene, ki se enako Janezu potikam po svetu, nekaj zagrebo v kakem tujem kraju daleč od ljubega doma? »Wo wird einst des Wandermüden letzte Ruhestätte sein . . .«

V Parizu je sedaj razstava — krasno! Pri Munkacsyju začnem delati prihodnje dni in potem bodem že lažje živel in pri delu pozabljal . . . Da še nisem začel, je vzrok to, ker nismo mogli napeti kolosalnega platna. Težko me je že pričakoval in jako ljubeznivo me je sprejel.

Ali prideš na razstavo?

Tebi, Tvoji ženki najlepše pozdrave

od Tvojega Jurja.

Talent za kompozicijo, za linije, risbo in za barve se kaže očitno pri vseh štirih podobah.

Leta 1871. se je podal Janez v Benetke, kjer je začel s prvotnimi, elementarnimi študijami. Vendar je kmalu pustil te stvari za seboj in se začel pečati s kompozicijami. Tako je nastal karton »Umor betlehemskih otročičev«. To zanimivo delo ima pač še nekatera pretrezna mesta, a poleg njih zapazujem jako lepe detajle. Eno leto pozneje je konkuriral na akademiji za kompozicijsko darilo in dobil s kartonom: »Smrt Rafaelova« soglasno prvo darilo. Z novim kartonom je pokazal, kaj premore pridnost in vztrajnost. Delo preveja prava umetnost. Risarija je dovršena s toliko ljubeznijo in tolikim čutom, kakor ga nahajamo samo pri umetnikih prve vrste in v prvem mladostnem navdušenju. Ta karton se nahaja sedaj v domači rojstni hiši v Poljanah. (Sedaj je last deželnega muzeja. Opomba uredništva). V Benetkah je slikal tudi »Sv. tri kralje«; širok čopič in krasen dekorativni učinek odlikujeta to delo, ki je bilo prodano nekam tja doli na Hrvaško. Fotografija se nahaja med zbirkami rajnikovimi. Poleg teh stvari je napravil več kopij po benečanskih mojstrih, katerih se je s posebno ljubeznijo oklenil. Nekaj kopij je šlo v domovino, in ena najboljših (»Asunta«) je bila v Ljubljani razstavljena. S kopiranjem je spopolnjeval svojo tehniko in je prodiral vedno globlje v skrivnosti kolorita benečanskih slikarjev.

Leta 1875. je šel iz Benetk v Rim; na poti se je mudil v raznih večjih mestih in študiral slavne mojstre. V Rimu je nastala oltarna slika »Sv. Martin« za šmartinsko cerkev pod Šmarno goro. Podoba je velika v kompoziciji, v tehniki pa tolike dovršenosti, kakršne pač dosedaj še ni dosegel nobeden domačih umetnikov. V Rimu je nadalje slikal »sv. Margareto« za farno cerkev v Horjulu; delo je vsled vlažnosti danes že skoraj popolnoma uničeno.

Leta 1878. je zapustil Rim in se podal na Dunaj, kjer je stopil v šolo takrat toliko slavljenege Makarta. Tu je napravil poleg raznovrstnih študij

XXXIX.

V Parizu 16. marca 1890.

Dragi moj!

Zopet sem odlašal nekaj dni z odgovorom, dasiravno sem tisti večer, ko sem Tvoj list s priloženo fotografijo prejel, samega veselja hitel takoj odgovoriti — pa saj veš, tako je!

Izvrstna družba na sliki! Če bode »prestolonaslednik« Milan tako rasel, bode kmalu hrast, da se ga bode botrček bal. In mala Zorka! Kako se veselim, ko pridem jeseni v vašo sredo in vidim Tvojo ljubo družinico! Bog vas ohrani zdrave!

Zdaj pa par vrstic o moji bolezní, da boš enkrat vedel, kaj mi je pravzaprav. Pred Božičem in o Božiču sem imel influenco in ležal sem 14 dni v postelji, polegal pa nad mesec dni. Sedanjó bo-lezen sem spočetka imel za posledico influence, a motil sem se, kakor pravi zdravnik. Bolezen ima ime »Rétinité albuminurique« (kaj ne, impozantno, čestito ime?). Spominjaš se še gotovo, da sem tožil lani, da včasí jako težko čítam, ker mi vse miga pred očmi. To se je po influenci vedno hujšalo in prišlo je tako daleč, da niti nisem mnogo slik za trgovino ter jih spečal na razne trgovce z umetninami v domovini in v inozemstvu. Tudi salonska slika »sv. Magdalena« je nastala v tej dobi. Kupil jo je župnik Tavčar, umetnikov rojak. Slika se odlikuje po celotni, mirni kompozíciji, korektni risaríji in po globokem čutu. Zdaj je v posesti župnikovega nečaka, dr. Ivana Tavčarja.

Ko so se pripravljale velike slavnosti za srebrno poroko cesarske dvojice, je prosil Makart Janeza, da bi sodeloval pri risanju kostumov za slavnostni sprejod. Delala sta potem skupaj mnogo tednov skoro noč in dan. Pozneje je risal Janez spominski list »kupčija« iz tega sprejoda. List je bil razpostavljen v avstrijskem muzeju, in kritika je pisala, da spada med prve v vsej zbirki. — Na Dunaju je izvršil več del za domačega župnika Andreja Ramovša. Med drugim je napravil tri slike za romarsko cerkev sv. Volbenka; dve sliki, predstavljajoči apostola, se odlikujeta z najpopolnejšo tehniko in rafinirano rutino ter dokazujeta, da je pri vsakem naročilu zastavil vso svojo moč pošteno in navdušeno, ne glede na ceno in na kraj, kamor so bile slike namenjene. Tretja slika predstavlja Mater božjo, obdano od dveh klečečih angelov, a ne stoji na višini prvih dveh.

Dve drugi mali sliki, ki se nahajata v isti cerkvi, sta mi prišli toliko iz spomina, da ju ne morem natančneje opisati. »Sv. Notburge«, ki je v oltarju cerkve na Bukovem vrhu, nisem nikdar videl in zato je ne morem oceniti.

Nekako v isti dobi sta bili narejeni dve veliki oltarni sliki: »Marija žalostna mati božja« in »Sv. Anton Padovanski«. Kam je izginila prva, ne vem; za drugo vem, da jo je brat v spomin umrlega očeta podaril kapucinskemu samostanu v Škofji Loki, a dobri menihi so jo imeli spravljeno za neko omaro. Pozneje smo to sliko zahtevali nazaj in jo poklonili frančiškanskemu samostanu v Ljubljani.

videl rezati mesa na krožniku, še manj pa seveda brati ali delati. Šel sem končno k specialistu dr. pl. Weckerju, svetovnoznanemu zdravniku za oči, in ta je konštatiral zgoraj navedeno bolezen, ki vpliva na oči. Zdaj me leči s tem, da mi brizga v oko neko tvarino, in da pijem mnogo mleka, najmanj tri litre na dan. Prepovedal pa mi je piti vino, pivo, žganje i. t. d. — ali ni to prava ohcet?

Bolezen sem dobil vsled prehlajenja, sam Bog ve kdaj, najbrže še v Bosni pri okupaciji. Zdaj se mi boljša, a zelo počasi, in morebiti bode še trajalo mesece in mesece, predno popolnoma okrevam. Pišem le z velikim naporom, a da le sploh pišem, je dobro, kajti poprej še pisati nisem mogel. Bolečin nimam nikakih, le vidim ne. Zdaj že čez tri mesece ničesar ne delam. Ali ni to žajfa?

Moje nemerodajno mnenje je bilo vedno, da te bolezni ni prav nič treba, pa je že smola, da me niso vprašali!

Menim, da imaš tega poglavja dovolj — tedaj kaj drugega rajši. Vendar pa mi pisanje že toliko težave dela, da za danes sklenem, najprisrčneje pozdravlja Tebe, ženko Tvojo in mala dva. Črez kake tri mesece, če prej ne, se pa zopet vidimo!

Tisoč gorkih poljubov Vam vsem

od Vašega starega Jurja.

NB. Pozdravi Jaka Hafnerja, Železnikarja, Holza in celo dolgo mizo pri Auerju! Servus!

Kadar je prišel domov na počitnice, je slikal portrete svojih domačih. Izmišljal mene, je slikal celo famijlo. Portreta očeta in matere sta prava umotvora v portretnem genru.

Ko je postal profesor na umetniškem muzeju v Kaiserslauternu, je dobil od bavarske vlade naročilo, da slika koridore in vestibul v novi muzejski palači. To delo je jako bogato zasnovano, in potreboval je pet let, da ga je dovršil. Pomagalo mu je več drugih slikarjev, ki so pod njegovim vodstvom delali po njegovih kompozicijah. Poleg tega je imel dokaj privatnih del, osobito več portretov. Ko je bival v Ljubljani, je napravil tudi veliko stropno sliko v vestibulu kranjskega deželnege muzeja: »Carniolia«, ki bode vedno ostala častno izpričevalo za domačo umetnost.

Pred svojim odhodom v Benetke je slikal več presnih slik po kranjskih cerkvah, na pr. na Brezovici, na Žalostni gori, v Horjulu, v Bakru na Primorskem itd.

Končno pondarjam z mirno vestjo, da je bil Janez Šubic doslej prvi in edini domači umetnik, ki se je povzpел v svoji stroki do častne, prej nepoznane višine, ki mu čuva za vse čase odlično mesto v zgodovini naše umetnosti. To se mora enkrat povedati, odločno in jasno, kajti čas je, da vendar začenjamo ločiti pravo od nepravega, in da nam ne velja več vsak, ki prijemlje čopič v roko, že za umetnika. S takim postopanjem sami sebe slepimo in se vsled svojih naivnih nazorov o umetnosti izpostavljam o posmehu škodoželjnih tujcev . . . «

I. Š.

XL.

V Parizu 8. maja 1890.

Dragi Ivo!

Po naključbi sva oba hkrati oddala svoje pisanje na pošto Hvala, da si uredil, za kar sem Te zadnjič prosil. —

Včeraj mi je dr. Wecker rekel, da naj hodim od zdaj naprej le še po enkrat na teden k njemu — skoraj popolnoma dobro je že. In to je baš skrajnji čas. Verjemi mi, da sem imel že zadosti!

Salon je odprt. Munkacsy ima svoj plafon tam razstavljen. Meni se ne dopada. Grozna risarija, le barve so svetle, zoper njegovo navado, a tudi ne naravne. Reklama se pa dela ogromna in povsod, kar ga stane tisoče novcev . . . Posebnih umotvorov letos ni najti v »Salonu«.

Jaz delam še par slik za Kaiserslautern, Cirila in Metoda za Hribarja in par slik za faro sv. Petra v Ljubljani (za cerkev pri Božjem grobu). Drugi mesec bodem gotov in potem pojdem na Nemško, kjer bodem slikal v nekem gradu pri Lipsiji. Da bodem videl Berlin in Lipsijo, me jako veseli.

V maju smo že, a tukaj je zelenje komaj napol razvito. Dež in hladni dnevi so zakasnili pomlad.

Danes Ti priložim lesoreze po mojih risarijah za Kranjsko v »Oesterr. Ungarn in Wort und Bild«. Morebiti Te bode zanimalo videti jih prej, nego knjiga izide. Meni niso všeč, kajti rezani so jako slabo. Vendar ne bodo najslabši. Zelo nehvaležno je delati za Dunaj. Če kaj boljšega napraviš, pa zahtevajo, da popravljaš, dokler ni popolnoma izprijeno. Tako se mi je godilo z mojo zadnjo risarijo »Sagra«. Vedno so zahtevali več »Wirkung«, dokler nisem vsega pokvaril. Potem jim je pa jako ugajala, in takoj so jo dali rezati v les!

Tvojim in Tebi tisoč pozdravov in poljubov!

Juri.

XLI.

V Raschwitzu 6. septembra 1890.

Sam navem, kok be t djav!¹⁾

Tedte plentej, vondar no vondar, kar je dost, je pa dost!

Čem navš kuj kej odgovuru na tu pisajne, tem pa res tok ferdaman parjev za tu, kem paršu damu, davš jemu dost. — Aj tu kejšna menira? Parjatu m pa žlahta s, pa ne daš nič vedt od sebe

¹⁾ Zadnje pismo, pisano v loškem narečju dva dni pred smrtjo. Glej opazko na str. 33. v I. številki letošnjega »Zvona«.

— m pa ke še vješ, da sm vos hin. Prov vse bolezen imam, tajke ke res kej zdaje — tu b me gledu, ke sm tulk dol vzev!

No, pa marbet sem le še popravu.

To smo zlo na samot, tu tud ni dobar zame. Krej be biu lep, keb bel kej družne, m pa mal več zravja, tok je pa glih za prebit.

No, del je, m pa neki lona, človk se more ubivat, buh de sej ma s kemu! Skor gvišn bom še narmejn dva mesca to ostov.

Kaj pa Ti s familja? Na okancah s, pa lenoba paseš —? Aj kej novic od tam, m pa z Jeblane? Res kej piš no! Pa pozdrav vse m pa dobar se imej!

Tui

kilu Jorca.

Čej Jaka Hafner v Loc, ga pa pozrav!

Anteres pa nared:

G. Š. Kunstmalers

Rittergut Raschwitz bei Leipzig.

Prva slovenska umetniška razstava.

Spisal A. Aškerc.

II.

ar pišem o razstavi sami, ni nikaka kritika, ampak samo poročilo; moji nazori so nazori laika, ki je imel priliko videti in uživati že veliko umotvorov upodablajoče umetnosti po raznih razstavah in galerijah slik. Strokovnjaških umetniških kritikov Slovenci doslej itak nismo mogli imeti, ker do najnovejšega časa slovenske upodablajoče umetnosti takorekoč nismo imeli. Kadar se ta umetnost med nami ukorenini in razvije, dobimo morebiti tudi pisateljev, ki se bodo znanstvenotemeljito pečali ž njo . . .

Če hodimo po razstavni dvorani, vidimo, da so zastopane na razmeroma majhnem prostoru skoro vse panoge slikarstva in kiparstva. Tu imate portrete, pokrajine, genre, tihožitja in fantazije. Po tehnikah imamo oljnate, pastelne, akvarelske in tempera-slike ter perorisbe. Skulptura pa se nam predstavlja v bronu, lesu, v mavcu in v voščeni masi.

Razstavni katalog¹⁾ nam kaže 191 števil. To število je gotovo marsikoga iznenadilo, ker ga ni pričakoval.

Med umetniki in umetnicami čitamo dobro znana imena; so pa tudi tvrdke vmes, ki jih srečamo na tej prvi umetniški razstavi prvokrat. Na razstavi vidimo celo take umetnike, ki — niso navzoči.²⁾

Med navzočnimi umetniki in umetnicami stojе nekateri takorekoč na zenitu svojega razvoja in svoje upodablajoče moči; drugi se polagoma bližajo dovršenosti; nekateri tretji pa so šele nastopili pot, ki vodi do uspeha in slave . . .

Vsaka umetnost, tudi obrazujoča, je izraz individualnosti, pa zato je čisto naravno, da se, stoječ pred kakim umotvorom, vprašamo, kdo je njegov oče ali njegova --- mati.

Tam-le visi velika genre-slika »Poleti« (št. 1.), ki jo je ustvarila gospodična Ivana Kobilca. Kateri izobražen Slovenec je ne pozna? Ta naša umetnica je razstavljala svoje umotvore že na vseh večjih razstavah po Evropi. In če je n. pr. pariški »Salon« na Champ de Marsu to sliko sprejel, in če je gospodična postala vsled nje »associé«³⁾ »Salona«, potem to že nekaj pomenja! »Poleti« je krasen genre. Pogledajte n. pr., kako plastičen je otrok, ki sedi v travi! Remek-delo je njen dražestni damski portret (št. 3.). Na »Likaricah« (št. 2.) občudujemo izredno fino perspektivo in povsem moderni barveni ton. In Strossmayer, čigar podoba visi na dvoranski steni, se je rad dal slikati od naše rojakinje. Kakor v portretih, takisto ima gospodična čarovno roko v genre-slikah (št. 2.) in slikanju pisanobojnih cvetlic. Gospodična Kobilca stoji sedaj v polnem cvetu svoje umetnosti, pa zato pričakujemo izpod njenega čopiča še mnogo in mnogo lepих stvari. Svoj atelier ima v Sarajevu. — Gosp. Ažbė je poslal iz Monakovega sicer samo svojo »Zamorško«, ali ta je pa tudi — njegova! Kako živ je ta sam na sebi grdi obraz. Kako je mojster Ažbė znal upodobiti tisti specifični bronasto-svetli teint! Letos v avgustu sem preživel par lepих ur v družbi gospoda Ažbeta ter njegovega učenca

¹⁾ »Seznam in imenik I. slov. umetniške razstave«. Uredil Fr. Govekar. Izdalo in založilo slov. umetniško društvo. V Ljubljani. 1900. Natisnil Klein & Comp. Cena 40 h.

²⁾ Pogrešamo zlasti g. Alojzija Gangla, ki bi nam bil lahko privoščil n. pr. svojega lepega marmornatega »Prešerna«. Ta kip bi bil sedaj, ko praznujemo stoletni jubilej njegovega rojstva, celo »aktualen«. Tudi »Valvazorja« ter relief »Maria in stellis« bi bili radi videli v »Mestnem domu«. No, svojega »Vodnika« nam pa g. G. le ni mogel skriti!

³⁾ Ko ji je jury poslala diplomo, adresovano je bilo pismo na »Monsieur I. K.« Jury, torej iz razstavljenih slik ni spoznala, da je njih avtor — ženska.

in prijatelja g. Jame tam v izarskih Atenah, v metropoli lepih umetnosti in klasičnega — piva; tam ima naš mojster Ažbé imenitno slikarsko šolo. A na tisto šolo sem bil skoro ljubosumen, ko sem videl v njegovem privatnem atelieru več zanimivih začelih slik, ki jih umetnik ne — utegne dovršiti! Upajmo pa, da nam na II. umetniško razstavo pošlje gotovo tiste stvari, ki jih še krije misterij njegovega atelieru na »Jurjevi« cesti. — Gospod Ferdinand Vesel je portretist in žanrist. V obeh strokah je dovršen. Pedantovski teoretiki sicer pravijo, da so njegovi portreti iz starejše »šole«, no nas to ne briga! Mi, ki znamo le primerjati umetnost z naravo, pravimo, da so njegovi portreti: »Proletarec« (št. 70.), »Vitez« (pravzaprav »Menih«) (št. 62.), »Rimski prelat« (št. 75.) mojstrska dela prve vrste, ki so že tudi na drugih razstavah vzbujala pozornost. Lepe so tudi Veselove pejsaže, ali nad vse mi ugajata dve njegovi poetični genre-sliki: »Usmiljenost« (Usmiljena sestra št. 64.) in pa »Pravljice«, (št. 66.). Kako nas gane ta ranjeni vojak! Dobil je svinec v prsi, in prenesli so ga v vojni lazaret za silo. V polutemi se mu približa ona, usmiljenka s krepčilom. Smili se ji, in roka se ji trese, ko mu nese žlico k ustom, saj je še tako mlad in lep, pa bo moral nemara umreti!... V »Pravljicah« čutimo v tistem polumraku ves čar narodne poezije. »Pa so bile enkrat tri kraljične zaklete v nekem starem gradu«... pripoveduje starka dekletom i. t. d. Veselovi sliki »Pred poroko« (št. 65.) in pa »Slepe miši« (št. 57.) nam kažeta prizore iz narodnega življenja. Na »Slepih miših« bi kdo nemara želel, da bi bili otroci manj obrnjeni proti gledalcu, a bolj zamišljeni v svojo igro. Tako pa je nekoliko preveč fotografske poze v prizoru. — Matija Jama je nenavadno nadarjen slikar moderne struje. Kdor si je ogledal njegove tri »Obedujoče otroke« (št. 139.), ta jih ne pozabi izlahka. Koliko otroškega humorja leži v tej sliki! Jama slika rad v polni luči. Primeri skico »Na trgu« (št. 140.). A imeniten je tudi njegov prizor »V mraku« (št. 108.), kjer nam pravzaprav samo luč iz okna osvetljuje v temi pogovarjajoče se osebe. Da zna Jama delati tudi fine portrete, dokazal je med drugimi z »Oskrbnikom« (št. 109.) in s tisto črno »Gospodično« (št. 93.), čije živi model sem videl, da omenim to mimogrede, v Ažbetovem atelieru. — Pod št. 12. se muza z zadovoljnim rdečim obrazom »Naš Peter«, ki ga je »portretiral« g. Ivan Grohar. Ko bi Grohar ne bil ničesar drugega imel pokazati, ko tega »Petra« (ki bi bil tudi lahko »Janez« ali »Jaka« . . .), bi morali reči, da umetnik ve, kaj je portret! Na tega »Petra« je Grohar lahko ponosen. No, pa on zna slikati še druge stvari. Prizor s »kmečke

svatbe« (št. 29.) je, četudi morda ne bode vsakomur razumljiv, vse-kakor lepa študija. Tudi »Živio« (št. 170.) je hvale vreden. Ne pozabite, da je slikarjeva »Mamka« (št. 11.) zanimiva, še lepša pa je »Slovenska Mica«, ki se odpravlja »v nedeljo zjutraj« (št. 10.) v cerkev častit »Srce Jezusovo« (št. 14.). Apropos! Na tej religiozni sliki je umetnik fino pogodil slovenske tipe, ki stoje zamaknjeni v Krist usa. »Jezusovo srce« je moral Grohar slikati seveda po cerkvenih predpisih, zato pa to »srce« ni kar nič umetniško. Umetniško bi mogel slikar izraziti »srce« samo v »očeh«, v fiziognomiji kake osebe. — Gospod Matevž Strnén ima lepo bodočnost pred seboj, če bo tako neumorno napredoval, kakor je srečno začel. Njegov »Grintovec« (št. 76.) je krajina z lepo perspektivo in z naravnimi barvami. Čeden genre je ženska, privezujoča si nogavico med potjo (št. 101.). Njegov chef d'oeuvre pa je »Cesar na konju« (št. 100.). Očitajo mu sicer, da bi bil jezdec lahko elastičnejši. Mogoče. No, kaj pa ta plemeniti arabec — ali ni to pravi cesarski konj? Morebiti si je Strnén vzel za vzor Ajdukiewiczza, ki riše take krasne konje. — Gosp. ces. sv. J. Franké ne potrebuje več našega priznanja, ker ga je kritika že zdavnaj pripoznala za imenitnega portretista. Njegovi razstavljeni portreti kažejo mojstrsko izurjenost in fineso. — Gosp. Anton Gvaiz dela premišljeno. V risanju in v slikarski tehniki je izurjen. On je dozorel umetnik, čeprav ne lovi efektov in si ne domišlja, da naredi revolucijo v modernem slikarstvu. Njegova muza je mirna. Poglejte njegove krasne »Jablane« (št. 21.) ali dražestni »Motiv iz Kolezije« (št. 20.). Gvaiz ima bistre oči za poezijo cvetlic kakor njegova tovarišica, gospodična Kobilca. G. Gvaiz zna slikati tudi portrete in zimske krajine. — Madone slikati tako, da bi ne bile šablonske, ni lahko. In »Marija z Jezusom« (št. 15.), ki jo je ustvaril gospod Oton Rudolf, ni šablonska. Nekaj izvirnega, realistnega, pristno človeškega in ženskega je na tej njegovi Mariji. Jako nežni sta pastelni otroški glavici (št. 16.). Mnogo uspeha, g. Rudolf! — Gospod Grilc je znan slikar. Iz tihožitja pa (št. 17.), ki ga je razstavil, si gledalec ne more dovolj predstaviti njegove zmožnosti. On slika namreč posebno portrete, oljnate in pastelne. To je njegova specialiteta. — Gospod J. Germ je zastopan samo s par stvarmi. Zakaj ni poslal sedaj svojih najboljših portretov, ne vemo. Na svoji razstavi je imel pred par leti več lepih portretov in lepih žanrov. Sicer pa se je takrat itak več pisalo o nekaterih njegovih umotvorih. — Najmodernejši med modernimi impresionisti hoče biti gospod Rikard Jakopič. On ima močne oči za misterije barv in svetlobe. V njegovi glavi vse vre velikih načrtov in smelih

kompozicij. Dosedaj še tava semintja in ne ve, kje bi zagrabil pravo snov; njegove študije so še, kakor sam pravi, eksperimenti. Par krajin njegovih priča, da ima fin čut za poezijo prirode (št. 40., 42., 46., 47. i. t. d.). Zelo se trudi, da bi fiksiral tisti čar, ki ga razliva zahajajoče ali vzhajajoče solnce čez pokrajino. Vpraša se seveda, če more ena sama umetnost objeti vso prirodno poezijo. Ali ni treba za to več umetnosti? Mislim, da, česar ne more izraziti slikar, to nam povesta lirik in glasbenik. Ali ne? Kako zna g. Jakopič z barvami ravnati, pričajo zlasti: »Portret« (št. 50.), »V kopel« (št. 39.) in pa njegov »Veslač« (št. 95.), ki je seveda samo atelierska-študija, ker drugače bi moral sedeti veslač na kaki deski, ne na stolu. Jakopič je razstavil več študij, aktov in načrtov nego pravih dovršenih slik. Vprašalo bi se lahko, če spadajo take prvotne, ležerno na platno nametane ideje — kakor n. pr. tisti »Počitek« (št. 49.) sploh na razstavo. Zanimivo je gotovo gledati, kako je vzknila misel, kako se je razvijala in dobivala konkretne oblike. Toda mislim, da bi marsikateri gledalec take študije gledal rajši v kakem atelieru, nego pa na razstavi, kjer se razstavljajo navadno le dozoreli umotvori. Saj je zanimivo tudi za literarnega historika, kako je nastala iz prvotnih načrtov kaka pesem, novela, kako je narastel pisatelju pod peresom roman. Zanimivo je vedeti, kako se porodi dramatiku drama, kako raste iz načrtanih prizorov celo dejanje. Zanimivo bi bilo tudi izvedeti, kako je ustvaril glasbenik iz raznih motivov celo simfonijo ali ognjevito himno . . . Ali pesniki, novelisti, dramatiki in komponisti vendarle ne objavljajo takih svojih načrtov, še manj pa jih prodajajo. Pripoznavam pa, da se da o razstavi slikarskih študij diskutirati. — Gospod P. Žmitek, ki je razstavil par jako vestno dovršenih stvari (št. 27., 9., 111.), je v dobri šoli tam gori v Peterburgu pod vodstvom slavnega Rjepina. Rusi so realisti, pa tudi nežno čuteči liriki. Želimo mu uspešnega napredka! — Fin risar je brez dvoma gospod Iv. Vavpotič, ki študira v Parizu. Njegove razstavljene razglednice po motivih Prešernovih poezij so nekaj izredno lepega in izvirnega. Utegne se razviti v dobrega ilustratorja. — Perorisbe gospoda Ivana Trinka kažejo talentiranega samouka. — Gospoda Horvat in Koželj kažeta lep talent, ki se jima brez dvoma razvije do prave umetniške višine. —

Kakor pa smo začeli z damami, tako naj tudi končamo z njimi slikarski oddetek! Gospa A. Šantel je znana in priznana izurjena portretistka. Njeni portreti se jako čislajo. Kako nežen je pastelni portret št. 56! Njena hči gdčna. Henrika Š. kaže že sedaj izreden

talent za slikarstvo. Želimo ji, da se razvije popolnoma, sebi, ženstvu in narodu na čast. Genre »Ko sem bila še v tvojih letih« (št. 89.) je poetičen. — Gospa J. Veselova ima brez dvoma lep dar, a je to pot premalo razstavila, da bi mogli več govoriti o njej. — Zanimivo je, da se je slovenskim našim umetnicam in umetnikom pridružila tudi kneginja M. Wrede s par prav finimi portreti. Zlasti njena »Nuna« (št. 191.) je imenitno delo . . .

*

Skulpturo zastopajo: Bernekar, Cesar, Grošelj, Pogačnik, Progar, Repič, Zajc, Zalar in Žnidar, arhitekturo in ornamentiko pa Jager in Mís.

Plastike je razmeroma manj nego slik; vobče tudi razstavljeni predmeti ne stoje vsi na isti umetniški višini kakor slike. Z veseljem in ponosom pa mora priznati vsak obiskovalec razstave, da imamo tudi Slovenci svojo plastiko.

Gospod Ivan Zajc je umetnik, kolikor ga je. Ima živahno fantazijo in srečno roko v kompoziciji. Čeprav je še mlad, je vendar že ustvaril obilo, zlasti religioznih del, ki mu delajo vso čast. Vrhunca pa seveda še ni dosegel. Treba bo še resnih študij in velikega truda! »Zvon« je imel že priliko, da je poročal o njegovih umotvorih. Poglejte razstavljena »Adama in Evo« (št. 190.)! Ne vemo, koga bi bolj občudovali, njega ali njo. Živa sta oba. Kako divna je ta Eva! Pa Zajc nam ni pokazal samo lepih teles, ampak izrazil je v fiziognomiji ves strah, vso žalost in ves obup zaradi — izgubljenega raja. Ta mavec oživlja duša. Adam strmi nem pred sebe, obupan je, a vendar stoji moški pokoncu! Najdražje, kar mu je Bog dal, objema z desnico; levica mu pada brez moči ob ledju. Divna Eva pa se prav po žensko oklepa svojega zaščitnika. Težko se loči gledalec od tega para, in samo škoda je, da ni vlit v bron! Fino delo je reliefni portret mladega človeka (št. 146.), izvirno delo je osnutek za Prešernov spomenik (št. 127.), ki pa še ni definitiven. Zajc ga bo še pre naredil, kakor mi je pravil. — Jako nadarjen je g. Alojzij Repič. To potrjujejo njegovi kipi, zlasti tista dva dorasla borilca (št. 83.). Stavila sta, kdo vrže drugega ob tla. Borba je bila ljuta. Vse kite in mišice so napete, in v obrazih se vidi napor. Tudi to bi se moralo vlit v bron in postaviti v kak park. Borbo predstavljata tudi dečkažpaglavca (št. 106.). Repič utegne postati upodabljevatelj borbe in dramatičnih prizorov. »Slepec siromak« (št. 103.) predstavlja tragičen slučaj in je izredno srečno modeliran. Najlepše razstavljeno delo njegovo pa

sta gotovo njegova »Adam in Eva« po grehu (št. 31.). Skupina je zares umetniško sestavljena in dela umetniku vso čast. V novejšem času se peča Repič tudi s portreti. — Priznan kipar, zlasti za verske snovi je gospod Al. Progar, čigar »Prešeren« (št. 147.) je sicer konvencionalen, a kaže veliko rutino v modelovanju. Gosp. Progar ima svoj atelier v Celovcu in je leto in dan preobložen z delom. — S cerkvenim podobarstvom se peča tudi mozirski kipar, gospod Ivan Cesar, prava umetniška duša. Njegov »Kristus na križu« (št. 24.) bi sicer bolj sodil na kako umetniško-obrtno razstavo, a zato je občudovanja vredno njegovo »Zagrinjalo« v javorjevem lesu (št. 25.), ki dokazuje nenavaden talent. Tudi njegov polihromirani relief »Mladost« (št. 26.) je vse hvale vreden. — Jako zanimive reči je razstavil gospod B. Pogačnik. Njegove vaze so za nas nekaj novega. Šegava stvar je vaza (št. 167.), na kateri Faun lovi nimfo. — Gospoda J. Grošelj in Jakob Žnidar sta nadarjena cerkvena kiparja. Zanimiv je n. pr. Žnidarjev »Sv. Mihael« iz lesa (št. 35.). G. J. Zalar se nam predstavlja z jako dramatičnim majhnim kipcem. Da ima umetniški čut, je pokazal s tem, da si je izbral hvaležno snov iz Sienkiewiczzevega romana »Quo vadis?« Urso reši mlado kristjanko Ligijo, ki je obsojena na smrt, naga privezana divjemu biku na hrbet. — Nadarjen kipar je mladi Fr. Bernekar,¹⁾ gojenec dunajske akademije, doma s Pohorja. Njegova dva portreta iz mavca pričata, da imamo še marsikaj lepega pričakovati od njega. — Gospod arhitekt Jager, ki se je pri nas prvi začel potegovati za slovanski narodni slog v arhitekturi²⁾ — prim. »Narodno kavarno« v Ljubljani! — je razstavil par dekoracijskih risb, gospod prof. Mís, znani veščak v cerkveni ornamentiki, pa skupino na dotično stroko se nanašajočih načrtov . . .

Iz površnega mojega poročila že razvidijo čitatelji, da je bila razstava relativno bogata in v vsakem oziru zanimiva. Zato je bila pa tudi — sicer za naše razmere nepričakovano! — dobro obiskovana. Iz Trsta so bili prišli Primorci dne 7., iz Celja Štajerci 21. oktobra s posebnim vlakom na razstavo.

Ponavljam, da se morajo take umetniške razstave poslej, v novem stoletju, redno vršiti.

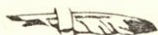
Na ta način stopi v naše precej filistrozno javno življenje nov element, idealni umetniški element, ki bode blagodejno vplival

¹⁾ Če se lepo razvije ta mož, bo imel pri tem ne malo zaslugo g. dr. P. Turner, ki se je velikodušno zavzel zanj . . .

²⁾ Pred par leti je objavil v »Slov. Narodu« par zanimivih feljtonov o slovanskem slogu in delal propagando zanj.

na ves naš kulturni razvoj. Umetnost bode nekak žlahtni kvas, ki bode poboljšaval in polepšaval okus našega socialnega milieuja. Mišljenje našega občinstva dobi novo smer in nov, višji objekt; marsikdo uvidi, da je pogovorom umetnost boljši tema, nego pa krok, šport in pa madež na suknji — našega soseda . . .

Kar bi bilo jako potrebno, je to, da bi se ustanovila v Ljubljani posebna galerija za upodabljačoe umetnosti (slike, kipe i. t. d.). Temelj taki galeriji se je sicer že položil v deželnem muzeju »Rudolfinu«, ali želeti je, da bi imele upodabljačoe umetnosti svoje primerne prostore. Mecen, ki bi nakupil najlepše umotvore prve slov. umetniške razstave za narodno galerijo slik in skulptur, bi si zaslužil slave pri vseh izobraženih, napredno mislečih Slovencih. Kje je ta mecen z veliko mošnjo in velikim srcem? —

A. M. Slomšek.

K stoletnici njegovega rojstva.

Spisal A. Aškerc.

ami jubileji! . . .

Če se voziš po železni cesti proti četrti postaji od Celja, Poni kvi, zagledaš na desni strani nevisok grič, to je Slom, na čigar podnožju stoji lepa zidana kmečka hiša »pri Slomšekovih«, kjer se je bil dne 26. novembra l. 1800. porodil jeden največjih sinov našega naroda, škof Anton Martin Slomšek.

Ni ga popularnejšega imena med štajerskimi Slovenci; v najskritejši gorski vasi izgovarja ti Slomšekovo ime vsak kmet kakor ime kakega svetnika.

No Slomšek je seveda Vseslovenec. Njegovo ime čislajo povsod, koder se govori slovenski jezik.

Vse, kar je bilo človeških slabosti na njem, vse njegove zmote in hibe je zbrisal begoči čas, in pred nami stoji slovenski svetnik, narodni heroj Slomšek.

Tako idealizuje človeka veliki umetnik — čas.

Namen temu članku na skopo odmerjenih straneh naše smotre ni in ne more biti, da bi opisavali vse Slomšekovo življenje v vseh njegovih podrobnostih. To nalogo izvrši »Družba sv. Mohorja«, ki

izda o Slomškemu monografijo; brez dvoma se bo spominjala tudi naša »Matica« jubileja Slomškovskega.

Naša prijetna dolžnost in hvaležna zadača je le, očrtati v glavnih obrisih značaj Slomškov kot značaj narodnega buditelja, dejatelja, pesnika, pedagoga in rodoljuba . . .

*

Kateri so tisti momenti, ki so mogočno vplivali na Slomška, da je postal — naš Slomšek?

Hiša, v kateri je zagledal luč sveta, slovenska kmečka hiša, kateri je posvetil naš veliki lirik Simon Gregorčič eno svojih najlepših ód, je bil tisti zdravi milieu, kjer se je navzel mladi Slomšek nevedoma pravega narodnega duha.

»Kar mož nebesa so poslala,
da večnih nas otmó grobóv —
vse mati kmečka je zibala,
iz kmečkih so izšli domov.

Od tam nam misleci globoki,
od tam klicarji k nebu nam;
od tam nam pesniki-proroki,
za dom borilci vsi od tam! . . .«

Če te resnične besede Gregorčičeve veljajo večinoma še danes, koliko bolj so veljale v začetku našega stoletja, ko je prišel na svet Slomšek! Saj se drugje nikjer ni govoril naš jezik, nego v kmečki hiši in v cerkvi; pa v kmečki hiši čist in naraven, v cerkvi pokvarjen . . . Prvi učitelj Slomškov je bil kaplan Prašnikar. Ta ga je, spoznavši njegovo nadarjenost, poslal v Celje, kjer je dobil za svojega mentorja slovenskega profesorja Župančiča. Viri nam pričajo, da je ta profesor mnogo vplival na mehko нрав Slomškovo ter ga navduševal za slovenščino in slovanstvo.

Važno je za mišljenje Slomškovo, da je dovršil svoje srednje šole v hrvaškem Senju. Tu ob poetični obali sinje Adrije se je mlademu Slovencu razširilo duševno obzorje. Tu se mu je razplamenila ljubezen do svojega rodu, ki ga je videl tako zanemarjenega in preziranega. Tu se je naučil hrvaškega jezika; v Senju se je lahko naučil tudi italijanščine.

V celovško bogoslovsko semenišče je prišel že s popolno slovansko zavednostjo in z dovršenim znanjem svojega materinega jezika — kolikor ga je pač tiste čase sploh mogel znati.

V celovškem semenišču je začel tudi že literarno delovati. To svoje delo je resno nadaljeval zlasti potem, ko je bil prišel v Celovec

za špirituala. Slovenskim bogoslovcem je bil prvi učitelj v materinem jeziku. Ob vsaki priliki je mladim ljudem podžigal v njihovih srcih ljubezen za tisto ljudstvo, kateremu bodo oznanjali evangelj ljubezni. Če je v kom zasledil pisateljski dar, izpodbujal ga je, naj piše in piše!

Slovenski pisatelj v Slomšekovi dobi! To je bil človek, ki je pisal iz golega rodoljubja o vsem, o čemer je bilo treba pisati. Delitve dela še takrat niso poznali. Takšen univerzalen pisatelj je bil tudi Slomšek sam.

Slomšek je pisal pridige, pesmi, životopise, molitvenike, učbenike za ljudske šole in druge pedagoške razprave: prevajal je Schillerja in skladal narodne napeve.

Pesniško žilo je imel Slomšek brez dvoma. O tem pričajo pesmi, ki so dandanes zlasti na Štajerskem ponarodnele. To so preprosti motivi, zajeti iz duše preprostega ljudstva.

Kajpada ni vse njegovo, kar čitamo v njegovih zbranih »Pesmih«. Tu in tam je slišal kak tuj motiv, čital je kako nemško ljudsko pesem. Iz same ljubezni do svojega ljudstva, ki ga je sam tako izpodbujal k petju, je prevedel ali prepesnil tuje verze na slovenski jezik in zložil včasih celo napev. Tako so delali tudi drugi »pesniki« tistih dni, n. pr. Valentin Orožen, Virk, Hašnik, Potočnik, Jeran, Praprotnik i. dr.

Menda se ne motimo, če rečemo, da je imel Slomšek s svojimi pesnitvami še drug, poseben namen. Slomšek u se nemara razne pristne narodne pesmi erotične vsebine dozdevale »nemoralne«. In on, ki je bil vzgojen v enostranskem, tesnosrčnem duhu, je nerad poslušal pretople in prestrastne akorde narodne pesmi, ki govori o večnem tematu — o ljubezni. Da bi to narodno pesem kolikor toliko paralizoval, učil je Slomšek naše ljudstvo svojih često in usum delphini napisanih pesmi.

Znamenitejši je pisatelj Slomšek kot prozaik. Njegove »Drobtinice«, v katerih je priobčeval svoje in članke svojih sotrudnikov najrazličnejše vsebine, so bile tiste čase nekaka »narodna knjižnica« in poleg Bleiweisovih »Novic« ter drugih književnih izdanj, ki so prihajala na svetlo v Ljubljani, takrat najbolj priljubljeno čtivo. In še dosti svobodomiselne so bile »Drobtinice«! V dokaz naj navedem samo to, da Slomšek sam v nekje v njih svari pred nepotrebnim zvonjenjem ob nevihti. On opozarja ljudstvo na nevarne posledice takega zvonjenja z ozirom na električno ter imenuje takšno zvonjenje naravnost prazno vero! Dandanes pa nekateri cerkveni krogi spet

priporočajo takšno zvonjenje kot imenitno sredstvo za odvrnitev — toče . . .

Kot pisatelj pedagoških spisov ima Slomšek velike zasluge. Si parva licet componere magnis, bi rekel, da je Slomšek nekak slovenski Amos Komenski. Nekateri njegovih pedagoških spisov imajo trajno vrednost. To priznavajo dandanes odlični slovenski pedagogi. Njegova knjiga »Blaže in Nežica« je za tiste čase nekaj epohalnega in je vzbudila celo med Neslovenci pozornost. Kot človek z gorečim srcem za svoje ljudstvo, ki bi ga bil rad videl že na zemlji srečnega in omikanega, je bil največji prijatelj ljudske šole. Kako bi pomnožil število šol, o tem je premišljeval ves čas svojega življenja.

Čeprav je bil Slomšek vnet katoličan, vendar ni ljubil in negoval šole samo iz cerkvenopolitičnih ozirrov. Njemu smemo verjeti, da mu je bilo v prvi vrsti za povzdigo ljudske omike.

Tukaj se moramo dotakniti delikatne stvari!

Slomšek se je že često očitalo, da je on kriv današnjih utrakvistnih, slovensko-nemških ljudskih šol. Kakor pa so pokazala naj-novejša raziskavanja, je stvar pravzaprav taka-le:

Do l. 1848. je bil poučni jezik na vseh šolah po Slovenskem izključno nemški. Ponemčevalo se je, da je bilo veselje za mater — Germanijo! Slomšek je že takrat priporočal, naj bo vsaj utrakvisten pouk. Ali njegovega nasveta niso hoteli poslušati tudi pozneje, l. 1851., ne, ko se je germanizacija začela ponavljati z novo močjo.

Ko je bil Thun naučni minister, je vprašal zastran poučnega jezika na naših ljudskih šolah za svet Slomšeka in Miklošiča. Miklošič je zahteval, da bodi slovenski jezik učni jezik v čisto slovenskih krajih, v mestih in trgih pa, kjer je večina nemških (t. j. nemško govorečih) prebivalcev, pa je rekel Miklošič, da se ni treba na slovenščino čisto nič ozirati.

Slomšek je zahteval, da naj se tudi po mestih in trgih poučuje slovenščina. Zato pa je privolil, da se sme v večjih slovenskih krajih poučevati nemški jezik, a ne pred tretjim šolskim letom. V čisto slovenskih krajih pa mora biti samo slovenščina učni jezik. To so bile Slomšekove zahteve, ki so jih deloma objavile »Drobtinice«. Slomšekovo načelo je bilo: »Za slovenske otroke slovenski pouk!«

Kakor je znano, je že Amos Komensky učil, da se sme otrok poučevati samo v njegovem materinem jeziku. Če se torej še dandanes, na pragu XX. stoletja, slovenski otroci po Koroškem in tudi

po nekaterih šolah po Štajerskem poučujejo v nemškem, po Primorju pa tupatam v laškem jeziku, je to prava pedagoška karikatura, satira na zdravo pamet in barbarstvo.

*

Ko bi Slomšek tudi ne bil napisal ne ene vrste v slovenskem jeziku, vendar bi ga morali prištevati med največje rodoljube zato, ker je zedinil do malega vse štajerske Slovence pod slovensko mariborsko (lavantinsko) diecezo. Do leta 1859. je spadala dobra tretjina štajerskih Slovencev, t. j. vse Slovenske gorice, Mursko polje in Podravje pod nemškega graškega škofa. Slomšek, ko je postal škof v Šent-Andražu v lavantinski dolini, je kot bister Slovan videl pred očmi veliko nevarnost, ki preti tem slovenskim ovčicam, če ostanejo pod oblastjo nemških vladik, ki niso znali slovenskega jezika, niso mogli ljubiti Slovencev in bi ne bili imeli vselej dovolj slovenskih dušnih pastirjev za Slovence. Slomšek je spoznal, da preti stotisočem njegovih rojakov germanizacija od cerkvene strani. Zato je napel vse svoje moči, da je omenjene kraje v nekrvavem boju izpulil graškemu škofu iz rok in jih podjarmil svoji slovenski oblasti.¹⁾ In za rešitev teh »nerešenih« Slovencev je bil takrat ugoden pa tudi skrajni čas! Dandanes, v dobi nemškega nacionalizma bi se taka operacija težko posrečila. Pa bi ga tudi ne imeli moža, ki bi bil sposoben za tako delo!

Tu se je pokazal Slomšek imenitnega stratega, ki mu mora biti slovenski narod hvaležen na veke.

Da Slomšek ni videl prečrno, potrjuje dejstvo, da so v tistih slovenskih in meševitih farah, ki so še ostale pod graško diecezo, naši rojaki izpostavljeni hudi germanizaciji.

*

Slomšek je z bistrimi očmi opazoval napredek južnih Slovanov. Ko je videl, da imajo Hrvati že svojo »Matico Ilirsko«, hotel je za

¹⁾ Od nemške graške škofije je pridobil 10 dekanij s slovenskim prebivalstvom. Te dekanije so: Ljutomerska, Velikonedeljska, Zavrčka, Ptujška, Šent-Lenartska, Jareninska, Marnerška, Slivniška, Hočka in Mariborska (levi breg). Slomšek je želel pridobiti tudi dekaniji Radgonsko in Lučansko, v katerih prebiva nad 30.000 Slovencev. Tedanji graški škof, grof Attems, je bil privolil, a uprla se je — vlada, in tako, Slomšek, žal, ni mogel izvršiti vsega svojega načrta. — Dnc 4. septembra 1859. l. je bil Slomšek zasedel svojo novo rezidenco v Mariboru, ki ga je on povzdignil v škofijski sedež . . .

Slovence osnovati »Matico Slovensko«. Ker mu je pa vlada ustanovitev prepovedala, začel je izdajati skromnejše »Drobtinice«.

Slomšek je največ pripomogel, da se je ustanovila »Družba sv. Mohorja«, ki ima dandanes za naše ljudstvo velik kulturni pomen. »Družba sv. Mohorja« je prava hči Slomškova in dela svojemu očetu vso čast . . .

Da Slomšek spričo tolake mnogostranosti ni mogel biti povsod strokovnjak in da ni zadel vselej in povsod pravega, kdo bi se mogel čuditi? O nekaterih zgodovinskih dejstvih sodi napačno in krivično. Tako n. pr. ne razume veličastne borbe »Stare pravde«, in junake, ki so bili šli v boj za socialno svobodo, smatra Slomšek za hudobne puntarje in rogovileže (!).

Dobo naše slavne reformacije pa presoja še precej objektivno. Trubar je Slomšku simpatičen, ker je začetnik naše književnosti.

Kakor v marsikaterem duhovniku Slomškove dobe, slutimo, da je tičalo tudi v Slomšku samem nekaj starega poštenega — jožefinca. Ali tista ljubezen do napredka, tista navdušenost za šolsko izobrazbo preprostega ljudstva ni nekaka liberalna jožefinska črta?

Slomšek je koreninil pregloboko v svojem ljudstvu in preznačajan je bil, da bi bil mogel kdaj pozabiti, da je Slovenec, Slovan. Slomšek je s svojega visokega sedeža gledal neprestano pod sebe na svoje zanemarjeno slovensko ljudstvo, premišljujoč, kako bi mu pomagal do večje sreče že na tem svetu. Nekateri, na njegovi višini stoječi rojaki Slomšekovi gledajo dandanes rajši kvišku, odkoder pričakujejo za svoje molčanje — odlikovanja.¹⁾

Da dunajskemu nemškemu centralistično-absolutističnemu sistemu slovenski škof Slomšek ni mogel biti persona gratissima, kdo bi se čudil?

Zadnja leta je živel celo pod nekakim policijskim nadzorstvom,²⁾ kar ga pa ni ženiralo, da je v svojih »Drobtinica« žigosal in bičal odpadnike »nemškutarje«, ter da je v poetičnih besedah slavil lepoto svoje domovine in svojega materinega jezika.

¹⁾ Slomšek ni bil dobil nikakega reda.

²⁾ Slomšek je bil pod policijskim nadzorstvom od l. 1850. Sumničilo so ga zaradi — panslavizma (!). Ko je Slomšek to na Dunaju izvedel, je rekel nekemu ministrskemu uradniku: »Ich fürchte die Polizei von ganz Europa nicht!« Te njegove besede so postale potem več let stalna fraza. — L. 1861. je imel Slomšek oster govor — »Graja nemškutarje«, ki je izšel pozneje v »Drobtinica«. Radi tega govora ga je hotelo potem državno pravdnitvo tožiti, in Slomšek je ušel pravdi samo s — smrtjo; med pripravami za famozni proces je umrl l. 1862.

In menda se ne motim, če rečem, da je svojo najlepšo pesem: »Slovo Solčavskim planinam« kot nekako kljubovalnico svojim in slovenskega naroda nasprotnikom zagrmel v ušesa:

». . . Košata Raduha, visoka Ojstrica,
gorjata Rinka in zobata Olšava!
Povzdigajte Slovincem bistre glave,
da bodo vrli sini Slave!

— — — — —
Le bistrimo si glave, ne dremajmo zaspani,
drugim narodom prodani!
Orjaške glave starodavne stojte!
Za pravico in resnico trdno stati
hočmo tudi mi, da bode slava naša mati!
Ve bistre reke, nam pa neprenehoma rosite,
da bodo naše dela rodovite!« . . .

To so krepki akordi — kaj?

In te verze je bil zapisal Slomšek l. 1861., torej leto dni pred svojo smrtjo ¹⁾ v spominsko knjigo solčavskega župnišča.

Slovenski narod takega moža ni mogel pozabiti. In ko se je letos, v dobi naše občne politične dekadence, dne 5. avgusta v njegovem rojstnem kraju, na idilskem Slomu slavila — praeocupando — slavnost stoletnice njegovega rojstva, oril se je iz grl tisočernih njegovih rojakov in iz grl drugih naših slovanskih bratov klic: »Živio, Slomšek!«

O suši.

Kitajska romanca.

»Piv, piv, piv« in »rega, rega«, Če vseh skup se ne usmili
»daj nam bog dežjâl« nas nebes vladar,
Pivka prosi, žaba prosi cela srenja mu postavi
in procesija. tele na oltar! . . .

Tak sklenili so očetje,
bog pa se je zbal
te sramote — in povodenj
hudo je poslal.

Oton Zupančič.

¹⁾ Umrl je dne 24. septembra 1862. l.

Tolstoj in njegov roman „Vstajenje“.

Spisal Ivan Prijatelj.

(Koniec.)

II.

Niso se še razbežali zvoki »Kreutzerjeve sonate«. Še polje razburkano morje človeške družbe, v katero je bil treščil Tolstoj svojo obtožnico kakor Polifem svojo skalo za bežečim Odisejem. Slavno občinstvo se je zgražalo nad brezobzirnostjo »Kreutzerjeve sonate«, in vendar jo še danes skoro desetkrat pridnejše prebira nego »Vojno in mir« (prim. Oppenheimer: Was die Berliner Studenten lesen. Wage, III. 158.).

Toda tema, na katero je Tolstoj pisal svoje prokleta delo, vprašanje, katero je razvil v njem, je tako važno, tako pereče in obupno, da si je zastrašeno občinstvo takorekoč želelo mirne, tolažljive besede iz ust jasnopoljanskega proroka. Izmučeno je bilo pod bičem in prosilo je balzama. Priznalo je, da je padlo, da tiči v blatu do grla.

In ob tej uri se je zgodilo, da se je prikazal sivi starec zopet na literarnem polju, prinašajoč vsem onim, ki so umeli njegovo »Kreutzerjevo sonato« in postali boljši. —

V »Vstajenju« ni niti sledu več po onem fanatičnem, strastnem propovedniku, ki je grmel o nečutenih disonancah življenja »Kreutzerjevo sonato«. V »Vstajenju« vidimo mirnega umetnika, ki ve za najvišjo umetnost, modrega starca, ki je preveč izkusil, da bi ga moglo še kaj razburiti na svetu. Ali, kar nas tako vleče k njemu, ni ta izkušnost, to znanje sveta; ampak mi romamo k njemu, ker je ta starec tako dober. On ve za novo življenje. In zato spemo k njemu v dolgih, nepreglednih množicah.

Tolstoj razgrinja liste življenja: tu pokaže mene, tam tebe, drugje njega. Niso lepi ti listi, priznava, bratec, le priznava! A preko teh listov kaže Tolstoj vedno dalje, v bodočnost. In v tej daljavi odkriva vedno nove cilje, nove ideale, ustvarja novo religijo, nov svet in novo življenje.

Ko prečitaš Tolstega zadnji roman, čutiš bolj nego kdaj poprej, kar je čutil ruski kritik Rozanov, ko je rekel:

»Tolstoj je moder dedek, ki se greje pri peči in misli na vse stvari skupaj in na vsako stvar posebej. Celó, če ne piše, misli; on nas

vse vidi; hvala Bogu: on živi — in dela se z večjim veseljem in diha se lažje in solnce sije jasnejše . . .«

V »Vstajenju« se snidemo zopet z Nehljudovim. Sedaj je že dorasel mož, popolnoma vdan svetu in njegovim omamam. Samo kot nejasen, lep spomin hite na prvih straneh romana njegova mladostna leta mimo nas. Sedaj je vsakdanji gost v visokih aristokratskih hišah. Pri Korčagininovih tke ne več mlada koketna knežna Missi vedno gostejšo mrežo okrog njega. Zamotan je tudi v razmerje z neko omoženo žensko. On ne ljubi nobene, a potrebuje eno in drugo. — Nepričakovano in nenadoma mu vrže usoda pred noge njegovo lastno žrtev. Kot porotnik bi moral soditi protistutko Maslovo, katero dolže, da je zastrupila trgovca Smeljкова. Maslova je nedolžna, a radi nerodno stavljenih vprašanj in radi nepazljivosti Nehljudova jo obsodijo v Sibirijo. V Nehljudovu se je preteklost oživela. To je bila nekdanj njegova čista, lepa ljubezen, v dobi, polni solnca, je to bilo, v mladostni dobi. A vse ono neizmerno lepo je pozabil on, zapeljavši Katjušo. On je kriv njenega sedanjega sramotnega stanja. Strah popade Nehljudova.

Ali kmalu mu je jasno: tako ne gre dalje. Proč s tem nizkim življenjem, in naprej proti jasnejšim ciljem! Čudovito so popisani ti notranji boji Nehljudova!

Prične delati za Katjušo. On misli vedno, da ima pred seboj ono mladostno dobro Katjušo, a pred njim stoji samo pretkana in prekanjena počestna ženska ter ga prosi — denarja.

»To je mrtva ženska,« je izpreletelo glavo Nehljudovu. A čudno, to mu ni vzelo poguma.

In Nehljudov prične buditi to mrtvo žensko. Toda prvo čuvstvo, ki ga vzbudi v njej, se dvigne zoper njega samega: »Ti se hočeš z menoj rešiti,« je nadaljevala, da bi čim hitreje povedala vse, kar je bilo oživelo v njeni duši. »V življenju si se z menoj posladkal in z menoj se hočeš rešiti tudi na onem svetu! Oduren si mi, ti in tvoji naočniki in vsa tolsta, ostudna larfa tvoja. Stran, stran!« je zakričala in energično skočila na noge.

Katjuša je bila že zdavnaj pozabila na nesrečo, ki jo ji je prizadel Nehljudov, in njene posledice. Hotela ni misliti na lepa mladostna leta, ker je zdaj živela čisto drugačno življenje. Bolelo bi jo bilo. Sedaj pa pride on, ki je kriv sedanjega njenega stanja, in jo hoče peljati nazaj v prejšnji lepi svet. Govoril ji je, da ji hoče pridobiti prostost. Svobodo ji hoče dati. Čemu ji bo? D u š o naj bi ji dal nazaj, ki ji jo je vzeli!

Sedaj tudi Nehljudov spozna vso krutost svojega dejanja. To je prvi del »Vstajenja«.

V drugem delu vidimo Nehljudova na deželi med njegovimi kmeti. Mladostne socialno-reformatorske ideje so mu vstale zopet v glavi. Najrajši bi oddal vso svojo zemljo kmetom zastonj. Toda za pot v Sibirijo in hojo po ječah potrebuje denarja. — Z dežele se napoti Nehljudov v Peterburg. Zadeva Maslove ima priti pred drugo instanco na vrsto. Nehljudov hodi okrog svojih nekdanjih prijateljev in znancev, sedaj najvišjih uradnikov, iščoč protektorjev za Maslovo. Oster je bič, s katerim biča Tolstoj uradništvo. Zlasti trpka je obsodba visokega dostojanstvenika Toropova, pod katerim si nimamo misliti nikogar drugega nego predsednika sv. Sinode, Pobjedonosceva.

Kar je moral Nehljudov že prej pričakovati, se zgodi: Senat odobri prvo obsodbo.

Nehljudov se vrača v Moskvo, potem ko je vložil prošnjo do samega carja. Maslovi gre naznanit, da je vse upanje splavalo po vodi. Pripravljen je na odhod v Sibirijo. Prepričan je z Američanom Torom, da je sedaj »edino dostojno mesto za poštenega človeka v Rusiji — ječa.«

Čas odhoda v Sibirijo je med tem napočil. Julijska vročina brez vetra trepeče nad mestom. Soparica, prah . . . In ko zagrmé vrata trdnjave, ko se prikažejo spremljajoči vojaki, rumenkaste kučme na obritih glavah, zvežnji na plečih, ko se prično premikati težke okovane noge, ko se razlije in razsuje vsa ta množica pred nami, začutimo zopet, da imamo pred seboj onega, ki je razvijal cele armade, cele narode pred čitajočim občinstvom — pisatelja »Vojne in mira«.

Nehljudov se pelje za trumami po poti smrti. Vsak hip pogine kak arestant pod udarom solnčarice.

Tretji del opisuje potovanje izgnancev v Sibirijo. Nehljudov jih spremlja. V Permi izposluje Maslovi veliko olajšavo: premestitev k političnim hudodelnikom. Tem nesrečnikom, s katerimi prihaja poslej Nehljudov v dotiko, je posvečen zadnji del. Med njimi se izvrši tudi »vstajenje« Nehljudova in Katjuše.

Maslova odreče svojo roko Nehljudovu in se poroči s političnim kaznjencem Simsonom . . .

»Literaren dogodek« imenuje ruska kritika pojav »Vstajenja«. Dvignjenje naših ciljev bi ga imenoval jaz, korak k pravici duše, k naši »stari pravdi«.

Tolstoj pozna naše rane, nobena naših napak mu ni prikrita. A ta zavest nas navdaja s strahom. Ne tresemo se, da bi odkril svetu vso žlindro našega življenja, ampak bojimo se, da bi za nas ne koval iz nje pretesnih spon. On je fanatičen zdravnik, ki zapisuje za naše bolezni najgrenkejša zdravila. Kajti v teh boleznih je bil on sam interisiran.

Globokemu vtisku »Vstajenja« ne odoli nihče, ki je roman prečital. In samo s tega stališča je treba po mojem mnenju soditi leposlovne spise. »Vstajenju« se očita, da ni harmoničen, sorazmeren, veren produkt umetnosti, da ni knjiga umetniško razvrščenih slik, ampak katekizem tolstovskih nauk. Morebiti to očitjanje ni povsem neutemeljeno. Morebiti prepreza celo sliko »Vstajenja«, če jo gledamo s čisto umetniškega stališča, preveč niti onega tolstovskega, vedno se ponavljajočega svarjenja. A zanimivo je to, da ni vzbudil Tolstoj s svojimi teoretičnimi spisi, v katerih je obseženo vse svarjenje »Vstajenja«, v veliko bolj znanstveni in filozofski formi, niti stotinko tega zanimanja, ki ga je dosegel z »Vstajenjem«. Torej mora biti v knjigi vendar ne malo umetnosti, ki je učinila, da čita roman izobraženo občinstvo celega sveta.

Vrhutega pa moramo vedno vedeti, od kod prihaja »Vstajenje« in iz čigavih rok. »Vstajenje« je produkt ruske literature, ki je bila v svojih največjih zastopnikih utilitarna. Ruski pisatelji so vedno odgovarjali na to, kar so čitatelji vpraševali. Vsak je dal toliko odgovorov, kolikor jih je znal. In če ve Tolstoj več odgovorov, je to čisto naravno, saj je on presedel dalje nad življenja ugankami nego drugi. Drugič je »Vstajenje« spisal avtor knjižice »Kaj je umetnost«, kjer se direktno zahteva utilitarna umetnost.

Druga lastnost, ki jo je Tolstoj šele v »Vstajenju« razvil tako, kakor zahteva sam v knjigi »Kaj je umetnost«, je mirno, naravno tekoče dejanje. Tolstoj ne prepoveduje opisovati strastnih, pretresljivih dogodov iz življenja, on graja samo hlastanje po efektu. Spekuliranje na zanimanje imenuje on opisovanje nepričakovanih, izvanrednih scen. To je ena izmed štirih lastnosti ponarejene umetnosti. Pisatelj, ki ne zna navadnega življenja umetniško reproducirati na papirju, ki ne ume v vsakdanji dogodek dahnuti one zanimivosti, ki se imenuje umetnost, tak pisatelj popisuje potresajoče, lascivne in skrajno ganljive prizore. A on ni umetnik, ampak rokodelec. Ker takemu

popisovanju se priučiš, iz čisto navadnega predmeta pa more samo umetnik napraviti umotvor.

Ruski kritik Rozanov pravi, da je glavna napaka »Vstajenja«, da v njem nihče ne »vstane«. »Katjuša vedno nečesa pričakuje, ostaja skozi ves roman pasivna, privajeno pasivna, prirodno pasivna; prav tako pasiven je tudi Nehljudov«. Ves čas nekam stremita, čisto pasivno, dokler se naposled ne popravi; in samo popravi se, a ne »vstane«. Rozanov pravi, da je čakal vstajenja do zadnjega poglavja, pa ga ni pričakal. On si misli pod vstajenjem neko duševno eksplozijo: »psihika vstajenja zahteva vedno neko ekstazo v zmislu nenavadno visokega in od subjekta samega pogosto ne pričakovanega podviga duha, ki osvetli vse prejšnje življenje in izbriše preteklost.«

Tudi drugi svoji zahtevi je ostal Tolstoj zvest: jasnosti. Tolstemu je jasnost isto, kar lepota oblike, ker vse lepo v literaturi, pravi on, je jasno. Roman njegov je kakor gozdlič vitkih, visokih smrek, skozi katerega se smeje tam za robom nebo. In če je Bje-linskij rekel, da je Puškinova poezija zemlja, prepojena z nebom, velja to tembolj o Tolstem: skozi njegovo zemljo je gledalo v resnici nebo. Med junaki in osebami Tolstega — med živim drevjem, ki je krepko vzklilo iz njegove zemlje, ti je prijetno; najkrasnejše slike so razgrnjene pred teboj, slike prirode, a da se ne opiješ, ne omamiš ob njih, hodi v njih ozadju vedno senca mislilca; a ta senca te ne nadleguje, ker je senca tvojega prijatelja Tolstega, obsevana od zgoraj, od nebeškega solnca. Skozi celi roman čutiš to nebeško solnce, celo v najtemnejšem gozdnem zasenčju, v mračnih, grešnih tokavah človeškega življenja išče Tolstoj Boga . . . In Gospod da sijati na pravične in krivične . . .

Tolstega slog ni umerjen, prirejen in pretehtan slog. A tega pri njem niti ne zapaziš. Tolstoj ti je dal toliko važnejših vprašanj reševati — on vedno navaja čitatelja k mišljenju — da niti ne utegneš opazovati, kako pravzaprav govori tvoj avtor. Zdi se ti, da bi se pregrešil zoper njega, če bi mislil na tako malenkostne stvari v hipu, ko veliki mojster razvija pred teboj arsenal svetovnih vprašanj. — Zdi se mi, da se baš v tem najbolj čuti tajna, nevidna vez, ki veže pisatelja in čitatelja. Ako je pisatelj visel nad svojim spisom, vlivajoč vso energijo svojega umetniškega čuvstvovanja v umetno formo, ni tudi čitatelj v stanu obrniti oči od forme. Človeku se zdi, kakor da bi ona pri delu uporabljena sila pisateljevega duha klicala čitatelju: Poglej mene, jaz sem ljubica umetnikova! ali: Poglej mene, jaz sem njegovo skrbno negovano dete! Človek čita romane, pri katerih se

do poslednje strani ne more ločiti od forme ter se prepustiti dejanju. — Tolstoj, veliki apostol, vzgojevalec narodov in sociolog dalekosežnih ciljev, ni »jezični« umetnik, on ni »pozêr«, kakor nazivlje Brandes d' Annunzia. On je prevzet od stvari, ki jo pripoveduje, on vlije vso svojo dušo v dejanje, in zato tudi čitatelj že na drugi strani romana pozabi na formo. Tolstoj bi mogel pripisati na koncu svojega romana besede, s katerimi je poslal Multatuli, veliki zagovornik Javancev proti holandskemu nasilju, svojo knjigo »Maks Havelaar« v dežel: »Poreče se morebiti, knjiga je slabo pisana, slog je po-manjkljiv. A glavna stvar je: z Javancem se neusmiljeno ravna!«

Pravijo, da je vtisk »Vstajenja« mračen, da je »Vstajenje« težka knjiga, ki se ti uleže na dušo kakor masivno zidovje sibirskih ječ, »mrtvih domov«. Name ni vplivalo »Vstajenje« prav nič težeče in moreče. Mene je dvignilo, zato ker je dvignilo naše cilje. Iz konfesionalnih, političnih in nacionalnih mej nas dviga v kraje človeštva, ki ne poznajo mej. Tu ne vladajo ti uradniki, ampak genij človeštva. In ta je razlit v vsakomer. Gola, odkrita človeškost vlada tu, ki ne potrebuje nikakega niveliranja. Naslovi in kaste so padli tu s človeštva liki maske, pod katerimi smo igrali bridke komedije. Tu je doma »večno človeško«, in to je tako jasno in umljivo!

Spominu drja. Janka Pajka.

K obletnici njegove smrti.

Spisal Milan Pajk.

edmega novembra mine leto, kar je zatisnil oči slovenski pisatelj, ki si je s svojim delovanjem na slovstvenem polju priboril častno mesto v domači literaturi. Povabilu uredništva sem se rad odzval, da načrtam cenjenim čitateljem »Ljubljanskega Zvona« nekoliko podatkov o svojem očetu.¹⁾ Kdor bode prebiral te vrstice, najde v njih dosti zanimivih črtic iz naše politične in literarne zgodovine jedva pretekle dobe; obenem pa bode spoštoval in cenil moža, ki je navzlic tolikim težkočam neustrašeno deloval in se boril za svoje ideale. —

¹⁾ Obsežen životopis izide v letošnjem »Zborniku Slovenske Matice«.

Dr. Janko Pajk se je bil porodil dne 14. decembra 1837. l. v Št. Pavlu ob Boljski, blizu Celja. Deška leta pa je preživel v Spodnji Poljskavi, blizu Pragskega na vznožju Pohorja. Tu se je šolal, tu sprejemal prve trajne vtiske mladosti. Gimnazijo je obiskaval v Mariboru, kjer mu je bil voditelj, obenem učitelj in prijatelj Davorin Trstenjak. Ta mož je vplival na Pajka vso poznejšo dobo do svoje smrti. Od l. 1858. do 1862. je bil Pajk na dunajskem vseučilišču slušatelj klasičnega jezikoslovja in slavistike; učitelj mu je bil slavni Miklošič. Med dunajskimi slovenskimi visokošolci je bilo tedaj lepo število odličnih Slovencev, kakor Erjavec, Stritar, Simon in Davorin Jenko. Njim se je pridružil tudi mladi Pajk, ki je v njih navdušenem krogu preživel mnogo lepih ur. Od 1862. do 1864. l. je bil Pajk suplent na goriški gimnaziji, od 1864. do 1867. l. profesor v Kranju. L. 1867. je bil prestavljen na mariborsko gimnazijo, kar je bilo odločilnega pomena za vse njegovo poznejše življenje. V tem mestu se je takrat osredotočevalo politično in literarno delovanje štajerskih Slovencev. Tu je izhajal najodličnejši tedanjih slovenskih časnikov, »Slovenski Narod«, ki ga je urejal najprej Tomšič, pozneje Jurčič. Janko Pajk je bil v kratkem eden najmarljivejših narodnih delavcev v podravskem mestu. Poleg slovstva se je bavil tudi s politiko; zaslovel je seobno kot odličen govornik na ljudskih shodih.¹⁾ Tak mož ni bil po volji tedanji vladi; prilika se je nudila odstraniti ga, ko so štirje slovenski profesorji mariborske gimnazije l. 1870. podali spomenico do ministrstva za uk in bogočastje, v kateri so nasvetovali ustanovitev posebne slovenske gimnazije v Mariboru. Dve leti pozneje je zavrnilo ministrstvo prošnjo in prestavilo profesorja Šumana in Pajka, slednjega v Novo mesto. Pajk se ni vdal pritisku, ampak je izstopil iz državne službe in prevzel kot delničar »Narodne tiskarne« njeno podružnico v Mariboru, ki je pozneje prešla v njegovo popolno last. Od l. 1874. je tudi urejeval leposlovni list »Zora«. — Razne težkoče s tiskarno so ga napotile, da je l. 1877. zopet vstopil v državno službo; a imenovan je bil v Ried na Gorenjem Avstrijskem, kjer je bil povsem osamljen in ločen od svojih rojakov. Zato se je še isto leto znovič odpovedal državni službi in se vrnil v Maribor. A tu mu je bilo bivanje že zagrenjeno. L. 1878. je nehal z izdajanjem »Zore«, prodal tiskarno in se preselil v Gradec, kjer je poslušal na univerzi filozofska predavanja. Filozofija mu je bila postala edina tolažnica v borbah življenja. Pripravljati se je hotel za

¹⁾ Nekateri teh govorov so ponatisnjeni v J. Pajka »Izbranih spisih« (Maribor 1872).

vseučiliško docenturo. A l. 1879. je zopet vstopil v državno službo; do l. 1887. je bil gimnazijski profesor v Brnu, potem do l. 1899. na Dunaju. Hudo bolan se je lani preselil v Kranj in odtod v Ljubljano, kjer je izdihnil po dolgi bolezni dne 7. novembra dušo svojo. —

Pajkovo literarno delo je bilo zelo mnogostransko. Pajk se je mnogo bavil z jezikoslovjem, četudi ne vselej uspešno. V terminologiji in v raznih jezikoslovnih novotarijah, kakor jih nahajamo sosebno v »Zori«, ni imel sreče, ker je postopal preveč samovoljno. Zaslužno delo pa, s katerim je obogatil slovensko slovstvo, je »Stari rokopis Kranjskega mesta«. ¹⁾ Kot profesor v Kranju je namreč našel slovenske prisežne obrazce iz prve polovice XVI. stoletja, shranjene v mestnem arhivu kranjskem, in tako odkril enega izmed najstarejših spomenikov našega jezika. Hvaležni moramo nadalje biti Pajku, da je kot dober poznavalec srbohrvaščine izdal lično zbirko srbskih narodnih pesmi ²⁾ z dodatkom iz Mažuranićeve »Smrti Smail-Age Čengića; pridejana je majhna srbska slovnica s tolmačem in slovarčkom tujih besed. Ta knjiga se je občinstvu, posebno mladini, zelo prikupila in se je rabila do novejšega časa tudi v šoli.

Jako spretno pero je imel Pajk za spisavanje političnih in poljudno-znanstvenih člankov. Njegovi politični spisi — deloma objavljeni v »Slovenskem Narodu«, deloma govori na političnih shodih — nam kažejo odločnega in neustrašenega boritelja za najidealnejši smoter slovenske politike — zedinjeno Slovenijo. Politika ga je napolnila k proučevanju narodnega gospodarstva; sadove teh študij nahajamo v manjših ekonomičnih člankih poljudne vsebine. ³⁾ Mnogo zaslug si je pridobil s poljudno-znanstvenimi razpravami. Saj je znano, da pospešuje oni, ki zna popularizirati vedo, dostikrat bolj narodno prosveto nego učenjak s strogo-znanstvenimi raziskavami. Največ popularno-znanstvenih člankov iz Pajkovega peresa je raztrošenih po letnikih »Zore«. V umetniškem oziru ni stal ta list tako visoko kakor Stritarjev »Zvon«, nego služil je bolj »Zabavi in pouku« širšega čitajočega občinstva. Tako je objavil Pajk življenjepise znamenitih mož (kakor Kopernika, ⁴⁾ Jungmana ⁵⁾ . . .), »opis slovenske zemlje« ⁶⁾ in druge popularne razprave. Dva podobna članka iz poznejše dobe, ki ju je spisal za družbo sv. Mohorja, sta: »Kaj ljudje na naši zemlji jedo« in »Kako človek na naši zemlji stanuje.« ⁷⁾ Spominu svojega učitelja in prijatelja Trstenjaka pa je posvetil dva

¹⁾ Izvestja marib. gimn. 1870 in Izbr. spisi. — ²⁾ 1. izdaja: Gorica 1865, 2. izdaja: Ljubljana 1881. — ³⁾ Glej Izbr. spise! — ⁴⁾ Zora 1873. — ⁵⁾ istotam. — ⁶⁾ Zora 1877. — ⁷⁾ Koledar dr. sv. Mohorja in Večernice 1886.

lahkotno in mično pisana essaya: »Davorin Trstenjak kot človek«¹⁾ in »Davorin Trstenjak. Doneski k njegovemu životopisu.«²⁾

Poljudnim razpravam v »Zori« prištevamo še vrsto »razgovorov« in »pisem«, v katerih razpravlja o raznih znamenitih pojavih lepovedstva. Tako analizuje »Hamleta« in »Trgovca beneškega«, ocenjuje različne prikazni moderne romantike in opozarja z živimi besedami na krasoto Prešernovih in Preradovićevih poezij. Tako je stopil Pajk tudi na polje estetike, kjer se je pa dostikrat preneglil. Njegova sodba o Jurčičevem »Tugomeru«³⁾ je bila prerezka, kritika o Gregorčičevih poezijah⁴⁾ ponesrečena, ker se je spuščal v naštevanje raznih malenkostnih hib, pri tem pa prezrl iskrenost čuvstvovanja in pristno-narodno dikcijo, ki jih krasi. Navdušen pristaš klasicizma in romantike ni se mogel ogrevati za rusko realistiko,⁵⁾ s srdom pa so ga napolnili prvi pojavi takozvane »nove struje« med Slovenci. Proti njej je pisal l. 1897. ostre članke v tržaški »Eдинosti«. Modernemu naturalizmu je nasprotoval, ker je zahteval v vsej umetnosti strogo npravstveno podlago.⁶⁾ — Kot urednik »Zore« se je neprevidno zapletel v polemiko s Stritarjem. Ta je namreč v »Zvonu« rahlo pokaral jezik, ki so ga pisali nekateri sotrudniki »Zore«. Ta razpor je zelo škodil Pajkovemu ugledu v slovenskih literarnih krogih sebstno, ko se je »pravda o šestomeru«⁷⁾ poostrena po Levstikovem vplivu, neugodno iztekla za Pajka. — Tako se je političnim borbam pridružila neka brezupnost zaradi literarnih neuspehov, kar je Pajka napotilo, da je l. 1878. ponehal z izdajanjem lista in se preselil v Gradec.

Po tolikih prevarah se ga je lotila resignacija; odpovedal se je politiki in opustil je za nekaj časa tudi pisateljvanje. A njegov živahni duh se ni povsem uklonil nemili usodi, ampak je našel novo torišče: Pajk se je zaletel k filozofiji, kateremu predmetu je bil odslej z vso vnemo vdan do svoje smrti. Z nobeno drugo znanostjo se ni toliko bavil, in ni dvoma, da prekašajo njegova modroslovska dela vse prejšnje slavistične in estetične spise. Med rojaki so ta filozofska raziskavanja malo znana, ker jih je spisal skoro vsa v nemškem jeziku. — Od l. 1880. naprej je priobčil v izveštjih druge nemške gimnazije v Brnu razne filozofske razprave, med katerimi je

1) Ljublj. Zvon 1894. — 2) Koledar dr. sv. Moh. 1892. — 3) Zora 1876, str. 143., 144. — 4) Kres 1882. — 5) Zora 1876, str. 78. — 6) glej Krasoslovne črtice (Dom in Svet 1899.) — 7) Danes to vprašanje nima več aktualnega pomena, kajti heksameter, ki je primeren bolj starim jezikom nego modernim, je v novejši literaturi že redka prikazen.

najodličnejša njegova disertacija ¹⁾ »Zur Theorie der menschlichen Nachahmungen« (1886 in 1887). Na Dunaju je nastalo njegovo največje delo »Praktische Philosophie«, ²⁾ v katerem je združil vse svoje modroslovske nazore, kakor so se razvili tekom let, v en samostojen filozofski sistem. Pajk obdeluje v njem etiko, t. j. nauk o nramnosti, ki mu pa ni morda teoretična veda, ampak vseskozi praktična, napeljujoča človeka k nramnemu življenju. Nramnosti ne išče Pajk samo v človeštvu, ampak v vesoljstvu. Nramno dobro je vse, kar je primerno naravi in pospešuje mejusobno srečo v njej; nenramno pa je to, kar se protivi zakonom narave in ne pospešuje sreče v prirodi . . .

V slovenskem jeziku je objavil dve obsežni razpravi: »Dotike prava in nramstva« ³⁾ ter »O nramstvenej obvezanosti« ⁴⁾ V njih dokazuje, da sloni pravo na nramstvenih zakonih, in da mora pravna kazen dosegati poboljšanje zločinca, ne pa osvete ali povračila.

Vsled dolgoletnega poučevanja na gimnaziji in modroslovskih študij je Pajk tudi premostrival pedagoška vprašanja. L. 1890. je izdal brošuro »Zur Gymnasialreform«, ⁵⁾ v kateri odkriva hibe današnjih gimnazij in nasvetuje korenite izpremembe: Stari jeziki naj se poučujejo po analitični, ne po sintetični metodi; v večji meri naj se bero klasiki, prevajanje iz materinščine na tuje jezike pa naj se omejuje. Čeravno sam filolog, je bil Pajk proti tradicionalnemu predpostavljenu klasičnih jezikov vsem ostalim predmetom.

O mnogovrstnosti Pajkovega samoizobraževanja je pisec teh vrst živa priča. Rajni Pajk je včasih skozi mesece proučeval angleške klasike, drugikrat francoske ali nemške; neko zimo je prebiral vrsto teoloških knjig (kakor Döllingerja, Renana i. dr.), drugikrat je čital antropološka dela i. t. d. V zadnjih dveh letih pred smrtjo se je marljivo učil češčine in prebiral mesečnik »Naše doba« ter Masarykovo sloveče delo »Otázka sociální«, kar ga je napeljalo k poučevanju sociologije. A v tem ga je dohitela smrtna bolezen, ki je prestrigla nit njegovemu marljivemu življenju.

Da bi mu pri opravljanju šolskih dolžnosti preostajalo časa za študije, je živel zelo skromno. Skoro nikdar se ni prikazal v družbi, nikdar — vsaj v poznejših letih ne — ni delal daljših izletov, ni zahajal ne v gledališča ne v koncerte. Tako ravnanje ima marsikake neugodne posledice, kajti učenjak mora ostati v živahni zvezi s vsakdanjim življenjem, da ne zaide na pota »sive teorije« in se ne od-

¹⁾ Rigoroziral je l. 1887. na dunajski univerzi. — ²⁾ Wien 1896. 180 str. — ³⁾ Slovenski Pravniki 1892. — ⁴⁾ istotam 1893. — ⁵⁾ Wien 1890. Pichlers Witwe.

tuji družbi. Vendar o Pajku mora pripoznati vsakdo, ki ga je osebno poznal, da je bil tedaj, kadar je prihajal v družbo, zelo živahen, ljubezniv in vesel.

V vsaki dobi svojega izpremembe polnega življenja se nam kaže dr. Janko Pajk kot mož neomahljivega prepričanja, trden volje in živahnega temperamenta, ki se je vselej, v javnem kakor zasebnem življenju, odlikoval po vedno mladostnem idealizmu. Z onim mladeniškim ognjem, ki je v Mariboru raz govorniški oder vžigal srca poslušalcev, je tudi na stare dni trdno veroval v zmago pravice nad silo in v narodovo boljšo bodočnost. Prepričan je bil, da vlada nemezis — tega izraza se je navadno posluževal — v zasebnem življenju kakor v zgodovini narodov, ter da mora resnica zmagati.

Socialni pregled.

Spisal Jožef Armič, učitelj gluhonemih.

III. Zavod za gluhoneme v Ljubljani.

ne 28. oktobra se je otvoril v Ljubljani v Vodmatu nasproti deželne bolnice novi zavod za gluhoneme, ki je prvi čisto slovenski zavod te vrste na Slovenskem. Večina kranjskih gluhonemih se je vzgojevala do sedaj v tujini. V Gorici je sicer na ondodni laško-slovenski gluhonemnici tudi oddelek za slovenske otroke. Na Kranjskem so se poučevale gluhoneme deklice že več let v Šmihelu pri Novem mestu, a le v malem številu.

Ustanovljeni zavod za gluhoneme v Ljubljani je sedaj privaten in podrejen c. kr. deželni vladi. Zidal se je na stroške iz zapuščine rajnega ribniškega dekana Ignacija Holzapfla.¹⁾ Poleg te zapuščine sta še dve drugi ustanovi (Wolfova in Stubenbergova) za gluhoneme, tako da je ves kapital znašal okoli 800.000 K. Poslopje samo je stalo nad 200.000 K. Zidanje poslopja se je pričelo leta 1899. po načrtih in pod vodstvom nadinženerja Böltza. Stavba je krasna in jako pripravno urejena. Ima štiri dele: podzidje (souterrain), pritličje, prvo in drugo nadstropje. V podzidju so gospodarski prostori, obednica, peč za centralno kurjavo in kopališče. V pritličju so šolski prostori. V prvem nadstropju sta dve veliki dvorani, kjer bivajo gojenci izven šolskega časa. Poleg teh dvoran je stanovanje nadzoro-

¹⁾ Rojen v Trziču l. 1799., umrl l. 1868.

valnih učnih moči, voditeljevo stanovanje in pa službujočega osebja. V drugem nadstropju so štiri velike spalnice, sobe za nadzorovalno osebje, dve garderobi in dve sobi za umivanje in snaženje obleke. Zavod ima tudi jako prostoren vrt, ki bode gospodarskim in učno-vzgojevalnim namenom popolnoma zadoščal.

Namen zavoda je: gluhoneme otroke obojnega spola versko-nabožno vzgojevati, v ljudskošolskih predmetih poučevati, za razna rokodelstva jih že v zavodu pripravljati ter ljudske in meščanske učitelje seznanjati z metodo gluhonemega pouka.

Zavod se bode vzdrževal iz obresti skupne glavnice, iz dohodkov, ki jih bodo plačevali gojenci, in iz raznih dobrodelnih podpor. Domači reveži se bodo sprejemali brezplačno. V zavod, ki je v njem prostora za 50—70 otrok, se bodo sprejemali v prvi vrsti le Kranjci in sicer od 7. do 12. starostnega leta. Ako bi domačinov ne bilo toliko, se bodo sprejemali tudi otroci iz drugih slovenskih pokrajin.

Učni jezik je le slovenski, metoda pa govorna (artikulacijska), vsled česar se bodo sprejemali le duševno in telesno zdravi otroci.

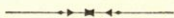
Z gluhonemnico je kranjska dežela došla druge avstrijske provincije za velik korak. Vse ostale kronovine skoro imajo že take zavode, da jim ni treba domačinov pošiljati v tujino. Najstarejši taki zavodi v Avstriji so na Spodnjem Avstrijskem, kjer jih je poleg Česke in Moravske tudi največ. Kar se tiče gluhonemega pouka, je prva in najpopolnejša Nemčija, kjer je moderna govorna metoda tudi doma. Z največjo materinsko ljubeznijo skrbi za take reveže v Nemčiji država sama, v posameznih okrajih n. pr. v Saksonski veliko bolj, nego se skrbi v drugih izvennemških državah za normalno razvito in zdravo mladino.

V vzgojevalni dobi je na Kranjskem vseh gluhonemih otrok sedaj okoli 80. Letošnje šolsko leto se je otvoril I. razred v dveh oddelkih. Vzgojevalna in učna doba bode trajala 8 let. Gojenec, ki dovrši osemletni tečaj, je zmožen z glasom govoriti in druge na usta razumeti.

Po dovršeni izobrazbi se posveti največ gluhonemih raznim rokodelstvu, za kar se bodo že v zavodu pripravljali.

Po statističnem izkazu oglušči največ otrok vsled raznih nalezljivih boleznih (škarlatinka, vratnica, osepnice, vnetje možganske mreže i. t. d.), le malo se rodi gluhonemih.

Želeti je le, da bi novoustanovljeni zavod vsestransko uspeval, domače reveže reševal duševne pogube ter izpolnjeval plemenito humanitarno nalogo svojo.

Književne novosti.

Zbornik. Na svetlo daje »Slovenska Matica« v Ljubljani. I. zvezek. Uredil L. Pintar. V Ljubljani 1899. — Odlično mesto za vzema v tem znanstvenem letniku, ki je takrat prvič ločen od Matičinega letopisa, pokojnega mladega slavista Iv. Kunšiča delo »Doneski k zgodovini književne zveze med Čehi in Slovenci«, ki jih je po pisateljevi smrti uredil Vladimir Levec. To je popolnilo velikih publikacij Jagičevih »Istočniki dlja istorii slavjanskoj filologii« (2 zvezka, 1885 in 1897) ter dobro došlo vsakemu, ki želi študirati našo slovstveno zgodovino po virih — po pisemih slovstvenikov samih. Gradivo je razporejeno tako-le: I. Frančišek Metelko in Jožef Dobrovský (dvoje pisem). II. Frančišek Metelko in Pavel Jožef Šafařík (popis Metelkovega rokopisa krajevnih imen po okrožjih: Ljubljana, Novo mesto, Postojna in Beljak). III. Stanko Vraz in Pavel Jožef Šafařík (z Vrazovim rokopisom: Geo-, ethno- und topographische Uebersicht der Slaven in Steiermark). IV. Matija Čop in Pavel Jožef Šafařík pa Jernej Kopitar. V. Oroslav Caf in Václav Hanka. VI. Jernej Francelj in Václav Hanka. VII. Jernej Kopitar in Vaclav Hanka. (Vsebina teh pisem, iz katerih diha neizmerna mržnja Kopitarjeva zoper Palackega in žalost, da se mu je umikal Šafařík, je posneta že v Jagičevih Istočnikih II. LXI.). VIII. Valentin Vodnik in Jožef Jungmann (dvoje pisem). Zadnji dve točki je dodal g. VI. Levec; ne kršil bi pietete do svojega prijatelja Kunšiča, če bi bil postavil 8. točko kar pred prvo; s tem bi bilo vkup, kar spada vkup; iz Vodnikovega in Metelkovega pisma se vidi, kako skromno spoštljivo so se prvi naši takratni literati ozirali po svojih učiteljih — Čehih. Čudim se, da g. urednik pismom ni dodal nikakega kazala; Jagičev vzor bi mu pokazal, kako se dandanašnji opremljajo taka dela. Gospod uredniku bi ne bilo potrebno, dvakrat se opravičevati z diletantizmom na tem polju, saj mu je vendar »Matica« sama poverila uredništvo.

V zvezi z Jagičevimi Istočniki bodo ti Doneski podlaga slovstveni zgodovini one dobe. Ker se točka VII. tiče izključno čeških razmer, bo slovenski slovstveni zgodovinar najbolj pozoren na točko V., zlasti pa IV. Kar je posneta iz pisem Cafovih, ¹⁾ to sem že posnel v listku mariborske »Südsteirische Post« z dne 18. aprila t. l.; kot zakoten kaplan živeč zapuščen, je Caf l. 1857. hotel iz svoje cerkve in države na Rusko, da pridobi svoji znanosti svobodo in oporo; vse življenje Cafovo je ena sama dolga a brezuspešna žrtva v službi znanosti, tragedija z modernim junakom, ki nagiba k blaznosti, pa ni zmožen velikega sklepa.

Čopova pisma in pojasnila Šafaříku so mi dala povod, da sem se temeljiteje lotil slovenskega jožefinizma in janzenizma ter o svojem času objavim razpravo; tu naj sledi nekaj opazk o Vodniku in Čopu.

¹⁾ Oroslav Caf, r. 1814. l. pri Sv. Trojici v Slovenskih goricah, znamenit jezikoslovec, ki bi bil rad tekmeč Miklošiču, dasi mu je zato manjkalo sisteme in metode in prilike; zblaznel je l. 1873. v Ptuju ter si sam vzel življenje. — Hanka, znani knjižničar češkega muzeja, ki je oče »Kraljedvorskemu rokopisu«; s Cafom je pobijal Miklošiča.

Vodnika že ni bilo več, ko so vstajali češki prepodritelji slovanstva. V Zborniku nahajamo le eno njegovo pismo, ki ga je pisal štiri dni pred svojo smrtjo Jungmannu v Prago (4. I. 1819); tu poroča slavnemu Čehu, da baš pripravlja vse svoje že izdane in še ne objavljene pesmi za tisk — toda smrt je preprečila to nakano.

Za izdajo je pesmi prav marljivo pilil; sam piše, da je »Pesmi za pokušnjo« in »Pegam in Lambergarja« germanizmov očistil in to-le pesem, kolikor je bilo mogoče, približal med ljudstvom znanemu izvirniku. Purizem in stremljenje po poljudnem slogu — to je »ravnikarizem«, ki mu je karikaturu ožigosal Prešeren v »Novi pisarji«. Zadnja leta je namreč nanj vplivala Ravnikarjeva proza; Čop poroča o tem Šafařiku (Zb. 149): »Vodnik war in der Ausbesserung seiner Gedichte um so ängstlicher geworden, da indessen Ravnikar in krainischer Darstellung wesentlich von der bis dahin gebräuchlichen abweichend aufgetreten war, was auch auf Vodnik Einfluss hatte, wie er sich überhaupt von jeher leicht influenciren liess, zuerst durch P. Marcus, dann Japel und Kumerdey, dann auch durch Kopitar (glaube ich), ¹⁾ endlich durch Ravnikar und seine Anhänger.«²⁾

Te besede Čopove so za Vodnika jako značilne; Vodnik ni bil od trdega kamena, ki kljubuje vekom, ampak od mehke lipovine, ki se vda rada vtiskom umetniškega dleta; on ni bil originalen voditelj, a je hodil dobro za drugimi, on ni bil učitelj, a izboren učenec; zato je res, kar sem zapisal v »Izvestju« ljublj. višje gimnazije 1877: njegova zasluga je, da je prav in rad razumel tuje Cozove (romantične) nauke.)

Baš radi te izpremenljivosti njegove se je trdi in neizprosni Kopitar hudoval nad njim; že v prvem pismu, ki ga je pisal 1808. l. Dobrovskemu, graja njegovo »brezkončno pristranost, novotarstvo in nedoslednost«. Glaser, II. 78. Lahko živega vetrnjaka nam ga riše v pismu Šafařiku z dne 9. maja 1831: »Ille, primo Franciscanus tum Jansenista et demum Epicureus helveticus, professus grammaticum, nec per unum versum sibi constabat sive in grammatica, sive in aliis.«³⁾

Toda po pravici je tej Kopitarjevi obsodbi dostavil Čop (Zb. 116): »Seiner inconstantia ungeachtet hat er doch Wesentliches geleistet.« In v Šafařiku, Gesch. der südsl. Lit. 32 je povedana le resnica, če se imenuje Vodnik kot mož, ki je okoli 1800 kaj storil. »Die Vodnik'schen Pesme sind schon deswegen nicht uninteressant, weil Producte dieser Art in unserer Literatur sehr selten sind«, piše Šafařiku 9. V. 1831.

Faktum je, da Kopitar poleg vse svoje slovniške učenosti ni napisal skoro nobenega stavka slovenskega, in Čop piše Šafařiku (Zb. 149), da se o Kopitarju baš tako ni vedelo, »ob er krainisch, als von Dobrowsky, ob er böhmisch schreiben könne.«

¹⁾ Gotovo, vsaj posredno po Ravnikarju, ki se je učil od Kopitarja. Kopitar v svojem lastnem životopisu pravi, da je njegova slovnica dosegla svoj namen, »kajti pridobila si je celo duhovitega učenca prof. Ravnikarja, ki je počel novo dobo prave slovenske književnosti s svojimi spisi.«

²⁾ L. 1808. je Kopitar od njega pričakoval »höchstens was Kroatisches«: takrat je bil Vodnik še Valentin, zadnja leta kmetski Balant.

³⁾ Preidealno nam kaže njuno razmerje Marn v Kopitarjevi »Spomenici« 79—80.

Vodnik in Kopitar sta bila popolnoma različna značaja, prvi sangvinik, drugi kolerik, prvi izpremenljiv, drugi neomajen, prvi napreden, drugi konservativen — starec, ki ima za novi čas le obsodbo, ali more on koristno živeti do konca? Vsak pametnik gre s časom. —

Čop spada med tiste ljudi, ki grabijo duševne zaklade s celega sveta, a niso produktivni, bodisi da ne znajo bogatega gradiva samostalno obdelovati, posameznosti spraviti pod povelje novih, samoraslih idej in s tem organizirati svoj duh, ali pa so preleni.

Po vsem, kar vemo o Čopu, moramo soditi, da je on med »lenimi«, ki rajši pasivno uživajo, nego da bi aktivno segali v borbo duhov.

O tem nas prepričujejo tudi v Zborniku objavljena Čopova pisma Šafaiku.

»Ich bin im Grunde ein etwas fauler Mensch, der Arbeiten gern verschiebt«, beremo na strani 121. in zopet na strani 124.: »Ich bin ein fauler, zerstreuter Mensch und verschiebe alles auf morgen, vom Sommer auf den Winter etc.«, in dve leti pozneje, 1834. l., se še vedno opravičuje »mit seiner natürlichen Indolenz und Verschiebungssucht« (str. 128.) ter naravnost poudarja, da mu »das halbe Faulenzen der Sprachmeisterei« (inštruiranja) bolj ugaja nego temeljito literarno delovanje (str. 130.) . . . »von literarischem Ehrgeiz aber findet sich ohnehin in mir nicht ein Funken«. V obilici tvarine poiskati jedro in najti v njej novo, svojo misel, to je težavna reč; zato on rajši obširno prepisuje, »da das Abschreiben doch die leichteste Arbeit ist« (str. 100.).

Seveda so še tudi druge razmere bile krive, da se ni lotil nobenega pravega dela. Leta 1827. je prišel za profesorja na ljubljansko gimnazijo, a že nastopnega leta je prevzel knjižničarstvo licealne biblioteke začasno, od l. 1830. je bil pravi knjižničar. Značilno je zanj, da je rajši nego profesuro volil to službo, ki je ustrezala njegovi vedoželjnosti pa tudi komodnosti, »ein mir zusagendes Geschäft« jo imenuje na str. 120.; toda lotil se je nje urejevanja (Kalister mu jo je baje pustil v strašnem neredu), in to ga je stalo nekaj časa (str. 107., 120.). Obenem je bil še vedno na gimnaziji pomožni učitelj do konca šolskega leta 1831. — verjameмо mu, da se je rad odkrižal šolnikovanja (str. 107.).

Ker pa mu je knjižničarstvo neslo premalo, da bi bil plačal svoje s knjigami si nakopane dolgove, moral je mnogo privatno poučevati. Čudi se z menoj, ko bereš na strani 121.: »Gegenwärtig gebe ich eine französische Lection deutsch, eine italienische französisch . . . eine englische deutsch, eine deutsche italienisch, nächstens eine englische englisch«; tako si je sicer zaslužil več nego s svojim uradom, a je na dan izgubil po 7 ur časa, posledica: »Ich lebe in diesem Winter (1833/34) in solcher Zerstreuung — Beschäftigung kann ich es gar nicht nennen — dass ich zu etwas Gescheitem durchaus nicht kommen kann« — pomanjkanje denarja nam je vzelo tudi Čopa!

Potoval je Čop o počitnicah l. 1832. po Salcburškem in Bavarskem¹⁾, potoval večkrat črez Kranjsko in Koroško, za počitnice l. 1833. pa se je pripravil v Prago, »das für mich vielfach interessante Prag habe ich noch nicht gesehen« (126). —

¹⁾ Ali je bil l. 1832. o Veliki noči na Dunaju pri Kopitarju, se iz pisma z dne 13. I. 1832 ne more spoznati.

Dopisovati sta si začela Čop in Šafařík radi slovenske slovstvene zgodovine, ki jo je želel imeti Šafařík za svoj nameravani pregled slovanskih literatur. Čop je l. 1831. končal to delo, ki je izvrstna bibliografija s prav primernimi ocenami knjig in pisateljev; on sam pravi, da je zbral le »notice«, Šafařík naj to uporabi in uredi, kakor mu drago, (str. 100.) »das Geschreibe«.

Sicer pa vsega tega ni sestavljal baš za Šafaříka, nadejal se je, da bo kdaj mogel morebiti sam porabiti to gradivo za slovstveno zgodovino; dal si je rokopis prepisati, a 7. novembra 1831. l. poroča, da še ne ve, ali se bodo tiskala njegova Slovenica; 13. jan. 1832. l. piše Šafaříku, da je tiskarna Kleinmayrjeva pripravljena založiti njegova Slovenica. Toda 15. oktobra »ist mit seinen Carniolanis noch immer nichts geschehen« — tako se je izdaja zavlekla, in Čop je utonil 1835. leta.

Sicer pa moža z leposlovno naobraženim okusom nič kaj ni veselilo, opisovati naše molitvenike, katekizme, slovnice (str. 124, 130). Šafařík je imenoval takratno srbsko literaturo »eine Pöbelliteratur«, Čop pa je odgovoril: »Potem se naša ne more drugače zvati nego kmetiška po svojem namenu — seveda je kmet v mnogem oziru več vreden, nego kar se sicer imenuje pöbel (plebs)! toda literatura, ki se pred vsem, ali boljše rečeno, e d i n o ozira nanj, pa je vendar uboga stvar! Pravite, Srbi pišejo izvečine »male romane, drame« — kako veseli bi mi bili, če bi le kaj takega imeli (106).

Zato mu je šla vsa reč težko izpod rok, zato se tudi dolgo niti ni mogel zanimati za domače »slovstvo«.

Glaser utegne nekoliko pretiravati Čopovo slovanoljubje (Slovst. zgod. II. 140). O svoji reški dobi pravi Čop 13. jan. 1832 naravnost, da se takrat še ni brigal za nič slovanskega; vzbudilo ga je menda šele poljsko življenje v Levovu, a tu se je zavzel le za Polonica, Slovenica ga še takrat niso zanimala (1822—1827), »denn dieses Interesse haben mir eigentlich erst Sie (Šafařík) und H. Kopitar so su sagen aufgedrungen« (str. 118.) — zato pravi, da za slovstveno slovensko zgodovino ni bil niti pripravljen (107).

Čop je rad študiral jezike, da so mu praktično služili in mu razkrivali zaklade svojih literatur.

Svoji slovstveni zgodovini je dodal tudi pombo o slovenskih narečjih; tu pravi, da je južno nebo in italijansko sosedstvo ugodno vplivalo na zvenčnost slovenskega jezika, trdih soglasniških skupin v njem ni (134); »wenn indessen die krainische Mundart, wie nicht wohl zu leugnen ist, der serbischen und dalmatinischen an Wohlklang oder vielleicht Weichheit nachsteht und den übrigen Slaven (ich weiß es namentlich von den Polen) überhaupt nicht wohlklingend vorkommt, so ist daran wohl nur der so häufige stumme Vocal, dh. die stumme Aussprache des tonlosen e, i, u Schuld (145: smrt, sit, kup).

Čudno pa se nam zdi, da tak »velikan učenosti jezične« ni zmogetl česčine, če se tudi ta jezik navaja med znanimi devetnajsterimi. »Wir sind leider mit der böhmischen Sprache zu wenig vertraut, dass wir an der Wčela Česka den Antheil nehmen könnten, den sie verdient«, piše Šafaříku 26. II. 1834, dočim mu Stanko Vraz zatrjuje, da Čeha ali Poljaka laže razume nego koroškega rojaka.

Zaman so doslej iskali v češkem muzeju pisem Prešernovih do Čelakovskega; tudi v zapuščini tega Prešernovega prijatelja se je sedaj našlo le eno pismo, objavljeno v »Zvonu« l. 1898. »Da so nekdaj tam bila (sc. v muzeju), je

priča rajni ruski profesor Kotljarevskij, ki jih je najbrže odnesel v Rusijo»; tako piše Kunšič na str. 78. Ruski profesor pač za to ni nobena priča; kar je našel v muzeju, je pač l. 1874. izročil Levstiku, prim. »Zvon« 1882, 49, 113. Mnogo več Prešernovih pisem do Čelakovskega, nego jih je doslej znanih, sploh ni bilo nikoli. Čelakovski je prvi pisal Prešernu 24. dec. 1832. l., odgovor Prešernov z dne 14. marca 1833. l. Nato je pač spet pisal Prešeren 29. aprila 1833. l., odgovora Čelakovskega manjka. Da je Prešeren do l. 1836. pisal kvečjemu eno pismo, sklepam iz značaja pisma z dne 22. avg. 1836. l. Od 1836. do 1840. l. si sploh nista pisala. Molk je prekinil Čelakovski 3. avg. 1840. l.; odgovora Prešernovega ni. Leta 1842. je prišel Čelakovski v Vratislavo v nov delokrog.

Fr. Ilešič.

Telovadba v petrazrednih in manj kot petrazrednih ljudskih šolah. Po učnih načrtih priredil Fran Brunet, c. kr. učitelj telovadbe na višji realki. Podrobni učni načrt za petrazrednice priredil Jakob Furlan, mestni učitelj v Ljubljani. V Ljubljani, 1900. Tiskal Klein in dr. Založil pisatelj. — Telovadba je oni šolski predmet, ki je v slovenskem jeziku gotovo najmanj obdelan. Razen knjižice »Telovadba v ljudski šoli. Spisal Janez Zima« ne izvira iz šolskih krogov doslej nobeno tako delo, sploh pa imamo v slov. jeziku, kolikor je meni znano, le še eno knjigo (zastarelo) in eno brošuro.

Vsi zavodi, iz katerih dohajajo naši telovadni učitelji, so nemški; nemški se uče telovadbe tudi bodoči ljudski učitelji, sami pa jo naj poučujejo slovenski! Če je za učitelje pomanjkanje porabljivega slovstva vobče težava, tedaj je težava posebno velika na tem polju, na polju, ki nima v dosedanem razvoju našega jezika malodane nikake zaslombe.

Telovadna društva so sicer gojila in še gojijo svoj telovadni jezik, marsikak izraz je tudi prodril skozi šolsko obzidje; ali društva gojijo svoj jezik — vsaj doslej — bolj tradicionalno, in šolske potrebe stavijo tudi sicer svoje posebne zahteve. —

Z Brunetovo knjigo pa so dobili vsaj ljudski učitelji prepotreben pripomoček, ki bo pomemben sploh za vsakogar, ki se kaj bavi s telovadbo; saj se stavi v ljudski šoli temelj. —

Glavni del knjige zavzema zaporedni opis vaj, ki so predpisane za vsako leto, z najnavadnejšimi igrami (str. 1.—185.). Vrhutega so knjigi pridejani učni načrti za telovadbo, določeni po ministrstvu, in Jakoba Furlana »podrobni učni načrti za petrazrednice«. — Ti trije deli obdelujejo torej isto snov, le z vedno večjo obširnostjo: obris vaj, v učnem načrtu le splošno s skupnimi izrazi označen, je Furlan razkrojil podrobno v posamezne vaje, Brunet pa opisuje vse te vaje ter daje navodila, kako naj se izvršujejo.

Ni moja naloga, presoјati učni načrt, dasi bi mu bilo tuintam kaj očitati. Tudi v oceno prav prikladnega Furlanovega načrta (prirejenega po Buleyu) se ne spuščam. Le k samostalnemu Brunetovemu delu naj sledi nekaj opazk.

Priznati se mora, da se kaže povsod večča roka izkušenega strokovnjaka, ki je preživel mnogo časa v telovadnici in, tam uporabljajoč svoje teoretično znanje, mnogo preudarjal o gradivu svojega spisa. Posebno dobri so razni metodični in didaktični nauki, ki se podajajo jedrnato. — Umevno pa je, da se da tako delo, ki zahteva povsod matematično natančnost in se tiče torišča, na katerem še marsikaj osciluje, težko dovršiti brez nedostatkov. Tudi so vrata odprta raznim željam.

Najbrž največ odpora bo vzbujala terminologija — knjigo zaključuje »slovensko-nemški in nemško-slovenski seznamek vseh izrazov, kar jih je v knjigi.« — V mnogih slučajih so izrazi dobro pogojeni, posebno oni, ki so vzeti iz naroda, n. pr. stopicanje (analogon: peticanje), motovilo, kolobar, gred in dr. Ali marsikje se ne morem skladati ž njimi. Res se lahko porajajo nasprotna mnenja, ker je treba večkrat ali skovati nov izraz ali kakemu že obstoječemu dati telovadniški pomen; ker pa vendar več ušes več sliši, zato upam, da o tej točki še ni izrečena zadnja beseda — tudi Nemci so kovali dalje časa svojo terminologijo in jo tudi večkrat izpremenili — ampak da se še izda nekaka obvezna terminologija, ki bi se ji pridružili potem vsi učitelji. — Posebno sem za to, da se rabijo kolikor mogoče preprosti, kratki izrazi zlasti za poveljno besedo. Imperativ 2. osebe res odgovarja duhu slovenščine, ali preveč ga ne gojimo, da se izognemo onemu večnemu *-i* na koncu. Na mnogih mestih se dajo dobiti enozložne poveljnice tako, da se vzame imperativ le v napoved povelja, poveljnica sama pa je kratka beseda, zlasti krajevni prislovi, n. pr. dol, gor, v stran, spred, vzad i. t. d., ali časovni: zdaj! Potem ni treba onih: *dvigni*, *spusti*, *skrči*, *iztegni*, *kreni*, *skleni*, *položi*(!). Nekaj imperativov naj ostane. — Barbarski se sliši beseda »*krčisteza*«. Terminologija bodi enotna; knjiga pa ima za »Umzug«: »*obhod*«, »*obvod*«, »*izprevod*« na raznih mestih. Najbolj mi ugaja »*obhod*«, dočim bi naj ostal »*izprevod*« za »*Ziehen*«. Str. 22. (št. 18) čitamo »*lakti dol*« (iz prekrizja pred prs.), str. 23. (št. 4) pa »*lakti v veso spusti*« (iz istega prekrizja). — Nepotrebno je razlikovanje med »*vrstitevijo*« in »*vrstovajenjem*« (str. 14.); ena beseda zadostuje, ker je pojem vedno isti. [Reihung der Reihe ni nič bistveno od Reihung različnega]. — »*Natek*« = Anlauf je prehuda nemčizen. Ker pravimo »*zaletim se*«, »*zaletel*« — peč *podrl*«, bodi samostalnik »*zalet*«, ali kvečjemu »*zatek*«.

Str. 22. (I. 7) stoji nejasno: »*lakti kvišku dvigni*«, dočim je str. 28. (V. 32) dobro: »*lakti ob straneh kvišku dvigni*«. — »*Roke — v bok (ob kolke)*« se nahaja prvokrat na str. 19., pa šele pri 25. vaji se per *parenthesin* pove, kako se to izvršuje. — Na str. 41. je pri »*koračnem ustupu*« (Schrittstellung) napačno, da »*teža telesa mora ostati na stojnem bedru*« (— to je *Tritt!*). — Zasnova »*primerov*« se mi ne zdi srečna. Pa kaj več kje drugje.

Prav dobro izbrane in spretno opisane so pridejane »*Igre*«, za male otroke najboljša telovadba. S tem delom bo učiteljem posebno ustrezno, zlasti še zato, ker se tu nahajajo tudi domače in udomačene igre (n. pr. št. 18.), tuje pa so dobile naroden značaj.

Pri seznamku terminov pa je potrebno, da se pri 2. izdaji vsakemu izrazu dostavi glavno mesto (stran ali §), kjer se v knjigi nahaja ta izraz. — Tudi je seznamek na nekih mestih uravnan proti glavni zahtevi, da bodi nosilec pomena samostalnik in ne pridevnik, da torej najdem »*bočno progo*« pod besedo »*proga*«, ne pod »*bočna*«, ali »*koračna vrtača*« pod »*vrtača*«, ne »*koračna*« i. t. d.; pri »*korak*, *krčisteza*, *kroženje*« in dr. se knjiga itak ravna po tem pravilu.

Jezik in tisk sta dobra. Mimogrede sem opazil nekaj napak: str. 3.: pre-skrbleno; str. 6.: Kreuz (nam. Kreuz), Bewegungsspiele; str. 14. (Obrazec): Ročna proga, Ročni steber; str. 44.: s stogimi (nam. togimi); str. 104.: merzlo; str. 119.: obe roke; str. 169.: kaj iščeš; str. 242.: mazinčni, mazinec, str. 18. pa: mezinčen, mezinec.

Vse to in enako seveda ne vzame težko pričakovani knjigi stalne vrednosti. Knjiga je vsekako temelj za nadaljnji razvoj slov. telovadbe; kdor ga bo hotel pospešiti, bo moral poseči po njej.

Dr. Jos. Tomišek.

Jakob Dimnik, Avstrijska zgodovina za ljudske šole, Ljubljana 1900, založil Josip Petrič, IV + 151 str. Cena? — Knjiga je posvečena 70letnici cesarjevega rojstva ter »namenjena šolski mladini kot pomožna knjiga za domačo pridnost in učiteljstvu kot priročna knjiga pri zgodovinskem pouku.« Poleg prave avstrijske zgodovine (str. 1—82) obsega knjiga še zelo važno poglavje »Pravice in dolžnosti avstrijskih državljanov«; potem: Viteški redi in odlikovanja; Grbi, Cesarjev naslov; Rodopis cesarske rodovine; Kako se je razvijala naša država; Pregled, kako se je razvijala naša država; Avstrijski vladarji; Gesla avstrijskih vladarjev; Časovna tabela; Zgodovina kranjske dežele; Zgodovina Ljubljane; Avstrijska cesarska pesem; Zgodovina avstrijske cesarske pesmi. — Že iz tega pregleda se lahko spozna, da se v knjigi marsikaj ponavlja, n. pr. str. 110. in str. 115., kar ne pospešuje marljivosti in spomina čitateljevega, nego zgolj le udobnost in hitro preglednost. Tudi na str. 128. in 129. stoji mnogo takih stvari, ki se tičejo cele dežele, in ne samo Ljubljane, ter bi morale stati pravzaprav na str. 1. in 2., pa tudi na str. 5.

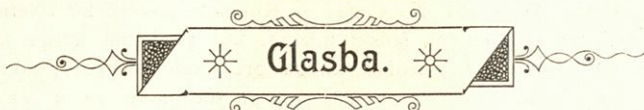
Ne more se prehvaliti knjig, katere so namenjene »kot priročne knjige učiteljem«, ki si ne morejo mnogih, dragih knjig kupovati, in kakor je znano, priporočajo vsi deželni šolski sveti take knjige učiteljem kar najtoplejše. Take knjige pa morajo biti popolnoma zanesljive in vestno pregledane, da se ne opazi protislovij med posameznimi deli knjige. Tako n. pr. se v Dimnikovi knjigi ne ujemajo podatki na str. 125. do 134. z onimi na str. 22., 31. in 32. Na str. 126. stoji, da je pridobil Rudolf IV. vipavski grad l. 1386., a na str. 29. 1357. Reka ni prišla istega leta h Kranjskemu kakor Trst, nego šele po izumrtju Devincev-Walseejev l. 1465. (ravno tako Devin in Prem). Reka se je ločila od Kranjske že l. 1648., a l. 1779. je postala »corpus separatum sacrae regni Hungariae Corone«. Kraljevina Ilirija (str. 127.) je obstajala tudi pod Avstrijo še do l. 1848., zato ima naš cesar naslov »kralj ilirski«. Na str. 124. se imenujejo koroški vojvode »Epenstajnerji«, na str. 133. pa »Ortenburgerji« (kako se glasi ta končnica v slov. jeziku?). Sicer je pa zamembo Ortenburžanov s Sponhajmci zakrivil pokojni Avg. Dimitz. Kako naj si tolmačimo na str. 134. stavek: »Za vlade Albrechta II. je nehala tudi cerkvena odvisnost kranjske dežele od Ogleja«, če je pa notorično znano, da je vsa Dolenjska še do l. 1787. spadala pod oglejski patrijarhat, odnosno pod nadškofijo goriško, a Vipava in Idrija pa še do l. 1830. (glej Hitzinger, Diöcesankarte von Krain für den Zeitraum 1462—1787). Trditev, da sta Albert in Leopold sprejela poklon kranjskih stanov l. 1350. mesto 1370., je bržkone le tiskovna pomota, a Milkowicz (Die Klöster Krains str. 125.) je dokazal, da se je to zgodilo šele 25. maja 1374. l. (in tega leta se je pridružila »Slov. marka« Kranjskemu, a ne že l. 1364.). Na str. 134. bi moralo stati, da je vojvoda Leopold III. l. 1379. dobil »p o l e g Štajerske in Koroške tudi Kranjsko«. Sicer je pa gosp. Dimnik vse te nedostatke prevzel iz drugih že tiskanih pripomočkov. Velikanski potres ne samo v Ljubljani, nego po celem Kranjskem in vseh sosednjih deželah ni bil l. 1509., nego 1511. Friderika IV. imenujejo vsi zgodovinarji le III., ker Friderik Lepi v resnici nič ni vladal kot rimski kralj.

Sodba o Primožu Trubarju in Tomažu Hrenu je preveč subjektivna (str. 138., 139.).

Novi pravopis, je tudi gosp. pisatelju glavo zmešal, tako da piše od-
sledno »oberski« na str. 6. in 7., a »ogrski« na str. 9.

Knjigo priporočamo učiteljem.

S. Rutar.

Ljubljanska meščanska godba. Bil je gotovo nedostatek, da ni imela Ljubljana, stolno mesto Kranjske in metropola slovenska, svoje civilne godbe.

Kdor količkaj pozna druga manjša mesta kjersibodi, ve, da se malone povsod dobi kaka mestna ali meščanska ali kaka druga civilna godba. Osebito pri bratih Čehih ga ni kmalu trga, ki bi ne imel svoje godbe; tudi nekateri naši trgi in celo vasi, pa nekatera manjša mesta imajo za svoje razmere in potrebe primerno godbo.

Ljubljana je imela pač svoječasnó »Feuerwehr-Musik«, pozneje »Laibacher Musik«, a bila ni gotova ni ena ni druga na svojem mestu in ni zadoščala glasbenim potrebam in zahtevam vobče, še manj pa slovenskim.

V najnovejšem času se je pa vendarle pričelo misliti na ustanovitev dobre civilne godbe. Mestni občini sami se sicer ni posrečilo postaviti take godbe na noge, vendar je ž njeno pomočjo in podporo to dosegel za to izvoljeni pripravljavni godbeni odbor.

Danes ima Ljubljana svojo »meščansko godbo«. Godba nastopa sedaj po potrebi do 30 mož, ki so kos svoji nalogi, saj so skoro vsi dobro izvežbani vojaški dosluženci-godci.

Inštrumenti — godala — so skoro vsi zastopani bodisi pri godbi na lok ali na pihala; tudi oboa, fagot in timpani so zastopani. Da je godba sposobna tudi za proizvajanje težkih skladb, dokazala je že pri prvih nastopih.

Sedaj treba tako godbo vzdržati in skrbeti za njen obstanek in razvoj.

Godbeno vodstvo skrbi za naraščaj z ustanovljeno godbeno šolo z brezplačnim poukom. Godba se sčasoma popolni na število, ki bo presehalo ono vojaških godb, in bode gotovo v ponos ne samo Ljubljani, ampak vsemu narodu.

Godba se vzdržuje sedaj z mestno podporo letnih 8000 kron, s prostovoljnimi prispevki občinstva in z dohodki godbenih koncertov i. t. d.; deželna vlada je brezplačno prepustila več sob za šolo in godbene vaje v starem gimnazijskem poslopju; odbor preskrbuje uradovanje — predsednika, godbenega ravnatelja, tajnika in blagajnika.

O koristi, ki jo bo imela Ljubljana od dobre »meščanske godbe«, govoriti, bi bilo odveč, saj take institucije vsakemu mestu privabijo tudi tujcev in drugih, ki se stalno nastanijo tam, kjer najdejo razvedrila in zabave; javni koncerti, mirozovi so povsod meščanstvu in drugim dobrodošli.

»Ljubljanska meščanska godba« pa bo za nas Slovence še nekaj več nego v zabavo. Ta institucija mora postati za nas tudi kulturnega pomena.

Dasi se pri nas glasba vobče mnogo goji, posebno petje, glasovir in gosli, in tudi glasbena literatura v tem vidno napreduje, treba priznati, da smo zaostali v orkestralni muziki in še bolj občutimo pomanjkanje slovenskih skladb za godbo na pihala (Blechmusik).

Vobče se naši skladatelji malo bavijo z orkestralno glasbo, še manj z drugo (na pihala), in to največ radi tega, ker imajo malokje prilike, da bi se njih skladbe le samo poskušale, kaj še proizvajale. Pripeti se, da kdo napiše večje glasbeno delo, ne da bi imel prej prilike, se količkaj o efektnih posameznih mest v partituri prepričati, nego pri prvi predstavi ali kvečjemu pri eni glavni skušnji, ko je pa seveda že prepozno kaj popravljati. Da bode v tem obziru sedaj skladateljem slovenskim dosti olajšano, ni nikakega dvoma, saj bode »meščanska godba« v prvi vrsti gojila slovansko in slovansko glasbo in z veseljem sprejela in poskusila dela naših domačih umetnikov in občinstvo ž njimi seznanjala.

S tega umetniškega stališča v prvi vrsti je z veseljem pozdravljati novo ustanovljeno meščansko godbo.

L. Pahor.

Upodabljajoča umetnost.

Sodbe¹⁾ drugih časopisov o naši umetniški razstavi. V karlovačkem »Svetlu« z dne 30. septembra piše g. M. Marjanović med drugim tako:

»Na celoj je izložbi svakako najbolji Ferdo Vesel. Njegove su slike pune »Stimmung-a«, snažne i duboke. Vesel je slikar sumraka, na njegovim slikama vidimo sve nuanče polusvjetla. Riedko kada se bavi, proučavanjem efekata sunčanih zraka, ali tim ima više studija svjetla, kad se radja i kad umire. I onda postavlja u takove studije polumraka svoje ljude: u jutro n. pr. spremanje mlade na vjenčanje, na večer za dubokog sumračja pričanje priča, ili kaku laku obiteljsku igru, kućnu zabavu, ili u noći u osvjetljenje od rumene lampice postavlja milosrdnicu, kako njeguje ranjenika, ili nam podaje krajine za tihe večeri. I sve to iznaša sa posebnom ljubavi poznavaoa, sa posebnom ljubavi za zeleno: na većini njegovih slika, studuje zelenilo za raznog osvjetljenja. Od njegovih portreta osobito se iztiču: Proletarac i ljubav, oba duboke studije. Njegov proletarac osvjetljen sa strane, starac je izmučen u borbi, pust i sam, njegove oči još dosta žive gledaju dobrim pogledom, al taj pogled kao da patnički nešto pita, neki zašto? Njegova »ljubav« je skroz originalno shvaćena; naliči više na kakovu sveticu (oko glave joj zelena), simbolično? aurela, pogled pun ozbiljnosti i dubine. Vesel je svakako najdublja individualnost na izložbi, a on je ujedno i gotov već umjetnik. — Rikard Jakopič je, što se naravi tiče, podpun kontrast Veselu. On ljubi snažne boje, boja ljubi eksperimenat, ne plaši se najsmjelijih i, kako nekoji kažu, najdrzovitijih i »najnenaravnijih« kombinacija. Na njegovim slikama svet kipi, sve kriči, sve se gradaju žarke rumene, narančaste ili violetne boje. Jakopič traži pravi ton i hoće da nadje svoj ton, idući svojim slobodnim cestama. Njegov radnik, što počiva na stogu siena, sasma je žut, ciela je slika žuta. Njegov portret gradskega fićfirica što sjedi na divanu, duboko je modar, ali svaka je njegova radnja tako snažna, tako se namiće, tako je plastična, da se sve čini, é će sad na izkočiti iz okvira. Na njegovim figurama svjetlo vrije. Njegov veslač pričinja se kao kaki silni div, a sve radi silnih svjetlih boja. Jakopič nije risač, njegova snaga nije

¹⁾ Objavljamo jih, ne da bi se čisto strinjali ž njimi.

u crtežu, u konturi, on i snagu i nežnost i bies i bol, sve on to karakteriše i iztiče bojama. On je svakako najsmjeliji talent na celoj izložbi, on hoće nešto, on traži, a i naći će što traži, jer u njega ima vanredne snage izražaja. — Ivan Grohar ima lepi talenat, kompozicija mu je dobra, tek se nešto kod njega opaža: odviša je obziran, da tako kažem. To se najbolje opaža na slikama »Moja mati« i na oltarnoj veliki slici »Srce Jezusa«. Prije je rabio claire-obscurni način (bečki uplivi), sada voli moderne svjetle boje, ali neima Jakopičeve smjelosti, nesigurno i sa nekom bojazni meće te boje na platno i radi te polovičatosti te boje na njegovim slikama izgledaju kao nenaravne, a to je samo zato, jer im nezna dati sugestivne snage. Slika »V nedeljo zjutraj« je mnogo življa, jer su i boje snažnije. Od slika radjenih starom tehnikom je najbolja »Naš Peter« (2 puta prodana). Groharu treba nešto više kuraže i temperamenta, pa će postati i naravniji. — Ivana Kobilca je izložila malo, a od toga maloga se osobitom snagom iztiče jedna ženska portretna studija (bila izložena i u pariškom salonu). Vrlo lepo komponirana slika »Likarice« (tiglačice) odviše je nekako bliedjana, a »Poleti« (djevojka u vrtu sa djecom) odviše mrtva, bez drhtaja života. Kobilca nije uvijek jednaka, nije ustaljen ni talent, ni temperament. Uz vrlo snažne stvari ima i upravo besmislenih (!), kao što su izložena »tihožitja« (»Stilleben«). — Anton Ažbe, učitelj slikarstva u Monakovu, izložio je samo jednu sliku »Zamorka«, vanredan portret gospoje crnjkinje, vanredne plastike sa sjajno izradjenom crnačkom kožom (uljene i pastelne boje zajedno rabljene). — Anton Gvai z izložio je više radnja, liepih po zamisli, ali od vrlo nesigurna dojma. Osjećamo, da im nešto fali, možda baš onaj nezamjetni potez umjetnika. Slike te nemaju sugestivne snage. »Jablane v cvjetju« liepa n. pr. stvar, sa krasno pogodjenim sjenama, ali baš onoga treba, što je htjelo, da bude glavno — dojam sunčanog svjetla, kako pada po zidu i travi. — Matija Jama je možda najbolji portretista na ovoj izložbi. To je njegova osobina, da znade lica svojih figura fino karakterizirati. Njegove studije su portreti, ali umjetnički izpravljeni, prožeti sasma značajnom po njihov crtom. »Gospica« (Djevojka u modernoj frizuri, šesir joj zasjenjuje tamne oči) vanredno se doimlje, pun je nečega zamamnoga, tajnoga, što zove, vuče. A nije to ljepota lica, nego neka težka tajna, što prikuje gledaoca uz tu sumornu sliku. A nije na njoj ništa nego jedna glava! »Grajski oskrbnik« sa svojim samozadovoljnim držanjem, opet je izrazit, kao što i »Babica«. Fina je studija »Pri obedu« (troje djece, gdje sjedeć na klupi, jedu iz limenih šalica), gdje je svako diete izvrstno karakterisano, a opet tako dječje, tako naravno. Jama zna naći kod svakoga lica ono značajno, pa to u potenciji iztakne. Veće mu grupe ne uspjavaju (»Na trgu« i »V mraku«). — Pastel gdje Auguste Šantel (mala djevojčica) djelo je silno savjestne izradbe i podaje podpunu iluziju živosti i vjernosti. A od kćerke joj gdje Henrike Šantel osobito se iztiče liepa i ako još školska slika »Pri gorki peči« (odraz svjetla na glinenoj peči je sjajan). »Za njega« (izraz lica u djevojke seljanke što bere cvieće, i »Ko sem bila še v tvojih letih« (laka priča unuci). Gdjica pokazuje liep talenat i savjestnost u izradjivanju. — Neću da duljim, pa za danas bar izpuštam ostale bilo za to, što su malo izložili ili za to, što su (i ako nekoji dosta dobri) bez veće markantnosti. Osvrnuti se još moram na nekoje kiparske radnje. — Alojz Repič, kipar velikih koncepcija, izložio je nekoliko sjajnih grupa. Mala bronza Adama i Eve, »Po grehu«, velika grupa dvaju hrvača, pa »Slepec siromak« (uz starca prosjaka stoji malo

diete i pruža ruku) te »Dečka borilca« (osobito se iztiče teroristički izraz lica gornjega, što drži za kosu povaljenog mladjeg) dokazuju, da Repič teži za čisto umjetničkim ciljevima, u njega nema one natruhe obrtnosti, koja se javlja u nekojih drugih. Repič voli velike grupe (obično u dvoje), on ih sjajno svladava. — Od Ivana Zajca osobito se ističe krasan, harmoničan in pun u konturama model za Prešernov spomenik, dočim ima u nekim drugim njegovim radnjama dosta obrta. — Od Ivana Cesara iztiče se »Zagrinjalo«. To je jedna od naj-interesantnijih stvari na izložbi. U lipovom drvu izradio je zavjesu, kako pada preko jedne ploče i to tako majstorski, tako vjerno, da stvar daje gotovo pod-puno iluziju prave zavjese. Odabrav zgodan material (smedje lipovo drvo) i krasno izradiv stvar, podao nam je tu krasno rješenje jednog od vrlo težkih tehničkih problema plastike.«

V zagreškem »Životu« (oktobar, stran 145.) piše g. Plavšič — ki je objavil tudi v »Agramer Tagblattu« podoben feljton — tako:

»Premda ova izložba obuhvaća većinom djela iz zadnjih godina i premda svi umjetnici nisu jednako dobro u njoj zastupani, neki dapače, kao kipar Gangl i arhitekti Plečnik i Fabiani posvema fale, to nam ona ipak donekle podaje sliku i o prošlosti slovenske umjetnosti. Ludovik Grilec, koji je u svoje vrijeme slovio kao markantan portretista, zastupan je samo jednim još posve beznačajnim »Tihožitjem«, a kipar Progar posve konvencionalnom osnovom za Prešernov spomenik, ali ta djela nam pokazuju, koji daleki put je u drugoj polovici ovoga stoljeća prevalila slovenska umjetnost. Medju slovenskim mladim umjetnicima imade tako zanimivih modernih umjetničkih individualiteta, kao što su Ferdo Vesel i Rikard Jakopič, da bi zaslužili posebna razmatranja. Oni nam ujedno pokazuju, koliko vrijedi, kad svaki umjetnik ide svojim putem. Sa toga gledišta je mogućnost razvoja za slovensku umjetnost vanredno raznolika. Svaki od tih umjetnika crpe svoje umjetničko osvjedočenje iz drugog vrela. I Vesel i Jakopič idu za povse slikarskim dojmovima, a »Stimmung« je sopstven svim njihovim radnjama. A koliko su ipak različni. Vesel ljubi polusvjetlo, sve njegove slike imadu neki osebjuni srebrnasti ton, i doimlju se intimno. Njegovi su sujeti skromni, slike iz života, portretne studije, neznatni pejzaži. Ali sve je puno poezije, tihe poezije sumračnih večeri, osamljenih doživljaja. Katkada nas i tehnika privlači, kao u sličici »V benčki Sloveniji«. Jedanput dapače eksperimentira. »Milosrdna sestra« nagiblje se nad bolesnika, da mu doda liek. Bolesnik nam je okrenut tjemenom, naran je u skraćenoj perspektivi, a sva slika obilita je drkavim plamenom nočne svjetiljke. Od snažne karakterizacije su njegovi portreti, osobito »Rimski prelat« i narodni tipovi »Slovenka« i »Kranjica«. U tim studijama uhvaćeno je biće slovenskoga naroda. Katkada slika raštrkanim svjetlom, te mu neke slike djeluju poput gobelina (br. 71 i 72). Mekane konture su u opće njegova svojina, koja svim njegovim radnjama podaje osobitu nježnost, što ni najmanje ne smeta karakterizaciji njegovih portreta. Jakopič je nasuprot snažan eksperimentator. On slika bez crteža. Boja i svjetlo su sva njegova sredstva. Sa par markantnih i snažnih poteza kista znade nam predočiti ma kakvu impresiju. On nam podaje samo karakter pejzaža ili akta, bez detalja, bez daljnje težnje, da iz toga stvori sliku u običnom smislu te riječi. Tako slike A. Gvaiza, koji se sigurno nasmije omalovažavati, premda nema nigdje ni Veselovu nježnost ni Jakopičevu odvažnost. Njegovi pejzaži i njegova »tihožitja« slika na su lih za neuko oko. Oštru

kritiku ne podnose, niti ne ostavljajo trajnoga dojma. Ali se kraj Vesela i Jankopiča tim bolje ističu snažni Jama i vanredno solidni Anton Ažbe. Jama je vješt portretist, slika snažnim konturama, a u svim mu slikama leži neka simpatična energičnost. U trim dječarcima, koji su zahvaljeni jelom, ima i humora. Ažbe je izvrstan risar. Njegova »Zamorka« je izradjena velikom preciznošću i velikim znanjem. To je portretna studija, koja se ničim ne narivava, ali se to trajnije dojmlje. Bronzani teint ove mulatkinje naslikan je svim rafinementom modernog koloriste. U dvijem slikama je osobito zanimiva i Ivana Kobilca. To je njena portretna študija mlade djevojke, naslikana vanrednom svježinom, sa prekrasnim očima punim toploga izražaja života i njene »Likarice«, interieur slobodne kompozicije i zanimive izvedbe.

Krkveno slikarstvo ide danas kod Slovenaca takodjer novijim putevima. Grohar Ivan i Rudolf Oton su njegovi glavni zastupnici. Prvi imade osobite nešto sirove boje, koje se vanredno zgodno primijenjuju narodnim tipovima. Kraj spomenutih slikara su osobito još Strnen i Žmitek zanimivi, prvi u pejzašu, drugi u t. zv. žanru.

I slovenski kipari prošli su modernu školu. To se opaža kao na njihovim portretima tako i na ostalim radnjama. Zajčev spomenik Prešernu zamišljen je kao postament slobodno iz pečine istesan, na kojem stoji Prešern, kojega vila poezije ovjenčava lorov vijencem. Kompozicija je dosta slobodna, tek ne odaje pjesnika Prešerna, nego kakovog državnika. Repič je zastupan sa nekoliko snažnih grupa, medju kojima se osobito njegovi boreći se dječarci odlikuju snagom plastičnog izražaja. A. F. Berneker nam se prikazuje kao moderan portretista. Njegove biste žive.

Iz svih ovih djela govori osobita prostodušnost i ljubav umjetnika k svojem djelu. Plitke novelistike, koja imade i med starijim slovenskim slikarima svojih zastupnika, nema nigdje. Nema ni kričećih narodnih kostima. Ali imade nekoliko portretnih študija narodnih tipova od Vesela i Grohara, koji nam jasno pokazuju, kakovu narodnu umjetnost bi znali stvoriti ovi moderni umjetnici, kad bi našli dovoljan odziv.«

Med revijami.

»Česká Mysl«, I. letnik. To glasilo društva čeških filozofov v Pragi, ki je začelo izhajati letos v znanem Laichterjevem založništvu, urejajo vseučiliški profesorji Fr. Čada, Fr. Drtina in Fr. Krejčí. List je nastal iz resnične potrebe ter bo, kakor pravi uredništvo v uvodnem članku, »odprto vsem spisom filozofskim, ako le imajo znanstveno podstavo in so pisani z znanstveno metodo. Ima biti češki ne samo po besedi, ampak po duhu. Razumeti češki duh v zgodovini in v sedanji dobi, slediti njegovemu razvoju, tolmačiti posebni način, kako se njemu kažejo svetovne uganke, pojasniti češko misel v njenem razmerju k vedi in veri — tej nalogi sebespoznavanja hočemo posvečevati svojo pozornost.« Hkratu si je pa tudi namenil seznanjati svoje čitateljstvo o gibanju na filozofskem polju in o novih literarnih pojavih drugih narodov slovanskih, in to v rednih dopisih poročevalcev, pripadajočih dotičnim narodom samim.

V prvih dveh številkah je napisal naš v Pragi živeči rojak dr. Ivan Žmavc: »List o filozofiji slovenski«, katerega vsebino hočemo tu na kratko podati!

Svoje filozofije, to je kakega posebnega slov. filozofskega sistema, Slovenci nimajo. Obdelujejo razne filozofske sisteme, ki so jih ustvarili drugi narodi, ter pišejo svoje razprave le deloma v slovenskem jeziku; ako pa hočejo, da prodre spis v ostali svet, se poslužujejo kakega svetovnega jezika, sedaj nemščine, prej tudi italijanščine. Med slov. filozofske pisatelje je torej šteti tudi take, ki ne pišejo ali niso pisali ravno slovenski, samo da so bili rojeni Slovenci. O nekaki filozofiji v slovenski književnosti je mogoče govoriti šele v 16. stoletju, ko je reformacija mnogo spisov filozofsko-naboženske vsebine razširila tudi med Slovenci v njihovem jeziku. No, protireformacija je zopet vse potlačila v stari tir.

Iz 18. stoletja bi bilo omeniti cerkvenega zgodovinarja Gašparja Rojka, ki je predaval na graškem vseučilišču o logiki, metafiziki in etiki. Pozneje se je bavil samo s cerkveno zgodovino. Kaj strogo filozofskega težko da bi bil napisal. Zanimivo je, da je tudi sloveči jezikoslovec Miklošič začel svoje znanstveno delovanje kot filozof. Predaval je skoro dve leti v Gradcu o teoretični filozofiji in o zgodovini filozofije.

Med posvetno inteligenco filozofska veda na Slovenskem ni našla mnogo pisateljev. Razni pesniki in pisatelji, n. pr. Prešeren in Jenko, zlasti pa Stritar in Aškerc so sicer seznanjali Slovence z nazori tujih mislecev (Voltaire, Rousseau, Schoppenhauer, Buddha), pa ne v znanstvenih razpravah, ampak v lažji, prijetnejši obliki: pesmih, romanih, literarnih pismih, kritikah i. t. d.

Edini prof. dr. Janko Pajk se je pečal intenzivneje s filozofsko vedo ter pisal in izdajal o tem strogo znanstvene razprave, večinoma v nemškem jeziku. Njegovi filozofski spisi, ki jih pisatelj našteva celo vrsto, so med Slovenci malo znani, dasi so velike vrednosti, zlasti poslednje njegovo delo »Praktische Philosophie«, ko je izšlo l. 1899. na Dunaju.

Pisatelj navaja iz tega Pajkovega glavnega etičnega spisa nekatere njegove nazore, po katerih je nekoliko možno soditi o njegovem svetovnem nazoru, saj »v etiki se najraznejše panoge človeškega spoznavanja spajajo.«

Pajk, dasi le redko poseza naravnost do Aristotela, vendar v mnogem ž njim soglaša, posebno v načelih morale; stoji pa v nasprotju s srednjeveškimi pa tudi sedanjimi sholastiki. Zakone morale izvaja on iz zakonov narave. Glavna ovira napredka v morali mu je nedostatna splošna izobrazba. Vera sama ali pravzaprav ta ali ona verska konfesija ne zadošča, ker tu se pojem morale spaja in identifikuje z dogmami, filozofija pa apeluje na splošno-človeški čut in splošno-človeški razum.

Naravno je, da je vsled takih svojih nazorov Pajk prišel v nasprotje z zastopniki filozofske vede na Slovenskem na drugi strani, sholastiki-duhovniki, med katerimi pisatelj razločuje zopet dva tabora: na eni strani strastnega Mahničča in njegove epigone, na drugi tolerantnega dr. Fr. Lampeta, ki je žal sam in brez privržencev.

Tudi prvim, zlasti Mahničču, pisatelj ne odreka nadarjenosti in ostroumnosti in pridnosti. Toda njihova gorečnost, pravzaprav fanatizem, jih je zavedla predaleč. V svojih kritičnih spisih izvajajo konsekvence, na kakršne niti kritikovani pisatelj sam, niti kdo drugi še mislil ni. So malenkostni in nestrpni.

Zato se nam pa dr. Fr. Lampe bolj prikupi s svojim mirnim načinom. On pomeni v slovenski filozofski literaturi več nego vsi njegovi stanovski tovariši. Je sicer tudi sholastik, pa za moderni razvoj ni slep. Njegov »Uvod v modroslovje« bode z zanimanjem čital tudi izsolani filozof. V glavnem njegovem delu »Dušeslovje«, v katerem skrbno uporablja tudi rezultate moderne fiziološke psihologije, nam je posebno prijetna njegova brezobzirna in breztendenčna lju-bezen do resnice.

Zadnji čas, zdi se, je pa tudi Lampe že podlegel vplivu boja, ki se bije med Slovenci skoro že v vseh strokah človeškega znanja in delovanja. Postaja strastnejši, kar je globoko obžalovati, kajti gotovo ravno filozofija je poklicana, da misli pomirja in blaži, ne pa sovražno razburja. (Znano je, da je smrt pred nedavnim pretrgala delavno življenje Lampetova, zato se ne da soditi, v koliko se bi bil še bolj vdal zahtevam klerikalizma.)

Izmed sholastikov omenja pisatelj tudi še Al. Ušeničnika, urednika »Katol. Obzornika«, Ivana Juriča in Fr. Kovačiča, urednika »Voditelja«, ter končno pri-poroča tudi Slovencem »zdravo-silni« helenizem Aristotelov. Pravi: »Ako se imajo — in to čim prej, tem bolje — majhnemu narodu vede podavati v sistema-tično-enciklopedični obliki, ne sme pri tem manjkati oddelka o aristotelovski filozofiji. Komentovani prevod Nikimachove Etike in Politike, v primeru s katero so vse »moderne politike« po Treitschejevem izreku »Stümperwerke«, in katero v Angliji čitajo vsi, ki hočejo veljati za politično naobražene, bi bil naj-boljši uvod v Aristotela in v filozofijo.«

Sestavku dr. Žmavca je pridela redakcija časopisa opazko, v kateri omenja, da je med slovenske filozofe prištevati tudi pisatelja tega spisa (g. dr. Žmavca) samega. Navaja njegova dela »Die psychol. ethische Seite der Lehre Thomas' Aquin; über die Willensfreiheit; Die Werttheorie bei Aristoteles und Thomas v. Aquin; Principien der Moral bei Thomas von Aquino, in pravi, da gredo v smeri, katero pisatelj Slovencem tako prepričevalno priporoča.

K. Schweiger.

»Behar«, list za pouku i zabavu. Pod tem zaglavjem so začeli tisti naši srbohrvaški bratje, ki so islamske vere, letos v Sarajevu izdajati leposlovnno-znanstveno smotro, ki izhaja po dvakrat na mesec. Uredništvo je prevzel znani pesnik in pisatelj, g. Safvet beg Bašagić-Redžepašić; lastnik lista je Adem aga Mešić. Sotrudniki »Beharju« so sami Mohamedanci, med katerimi čitamo znana pisateljska imena. List je osnovan na strogo islamsko-verskem temelju in v istem duhu urejevan. Želeli bi samo, da bi »Behar« odločneje kazal, da so njegovi čitatelji in izdajatelji tudi — Slovani. S tem bode list koristil njim in nam. Nam so bosensko-hercegovinski muslimani bratje po krvi in jeziku. Kar nas na videz loči, je vera; kar nas pa v istini spaja, to je narodnost. Saj je jezik, ki ga govore in pišejo, krasni, blagoglasni srbskohrvaški jezik!

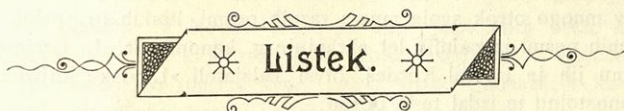
V številki »Beharjevi«, ki je izšla 1. oktobra (ali 8. džemazulahira l. 1318. po hedžri), je zanimiv članek: »Muslimani, a ne muhamedanci! — Poslanik, a ne prorok i propheta!« Tu predlaga znani pisatelj Osman Nuri Hadžić, ki je izdal pred par leti lepo knjigo »Islam i kultura«, da naj bi zana-prej islamske vernike nazivali muslimane, ker da je naziv »mohamedanec« napačen in celo razžaljiv(!) Gospod Hadžić dokazuje, da je priimek »mohamedanec« kriv, ker se islamski verniki sami nikjer tako ne nazivajo — razen v Bosni in Hercegovini. Nam se zdi predlog g. Hadžićev pameten, pa se bomo

v bodoče potrudili, da bomo svoje brate islamske vere nazivali muslimane. Vsakemu svoje! — Zanimivi in lepi »Behar« pa priporočamo vsem, ki hočejo spoznavati socialno in duševno življenje naših bratov muslimanov.

»Prosvjeta«, ki izhaja v Zagrebu že VIII. leto, je objavila meseca okt. lepo študijo o poezijah našega Simona Gregorčiča. Študijo je spisal g. Ante Petrović, ki je z njo pokazal, da je dobro proučil našega klasičnega lirika ter da je verziran v svetovni literaturi. Pisatelj primerja Gregorčiča posebno z najodličnejšimi hrvaškimi pesniki. Zlate poezije Gregorčičeve so pa tudi vredne, da se estetiki in literarni essayisti temeljito pečajo z njimi. Te tople, idej in idealizma polne poezije so tudi izvrsten lek zoper razne, včasih jako komplicirane vrste tiste bolezni, ki se ji pravi »morbus decadentiae chronicus modernus«, in zato jih jugoslovanski mladini priporočamo, da jih uživa in zopet uživa . . .

»Svjetlo«, slobodni, neodvisni i nepolitički list — izhaja sedaj že 15. leto v Karlovcu vsak teden po enkrat. Lastnik in urednik mu je g. Dušan Lopašić, sotrudniki pa so mladi nadarjeni hrvaški literati, med katerimi čitamo najčešče tudi našega sotrudnika g. Milana Marjanovića, ki se je posvetil zlasti literarni kritiki. »Svjetlo« je objavilo v tekočem letu obilico aktualnih člankov, ki razpravljajo hrvaška literarna in občna kulturna vprašanja. List pa se ozira seveda tudi na ostale Slovane, često tudi na nas Slovence. V štev. z dne 30. septembra poroča obširno in duhovito g. Marjanović o naši umetniški razstavi. Številki 40. »Svjetla« je priložen nekak manifest »Mlade Hrvatske«, ki ga je podpisala dvanajstotica mladih pisateljev. V tem oglasu razvijajo program bodočega svojega literarnega dela.

»Oesterreichisch-ungarische Revue« je prinesla letos prevod Kersnikove novele »Očetov greh«. Novelo je ponemčil g. prof. A. Funtek.

† Zdeněk Fibich, slavni češki skladatelj, je umrl 15. oktobra v Pragi v 50. letu svoje dobe. Smetana, Dvořak in Fibich — to je zlato trozvezdje na glasbenem nebu češkem. Za Smetano je ugasnil Fibich, in sveti se samo še dr. Dvořak. Fibich se je začel pečati z glasbo že kot gimnazijec. Študiral je potem na glasbenih konservatorijih v Lipskem, v Parizu in Mannheimu. Bil je nekaj časa učitelj glasbe v Vilni. Od leta 1875. do 1878. je bil drugi kapelnik v češkem gledališču v Pragi; lani pa je bil imenovan za opernega dramaturga v »Narodnem divadlu«. Fibich je sila plodovit skladatelj. Zložil je veliko število simfonij in drugih skladb, vrhu teh pa še celo vrsto oper. Glasbeniki hvalijo zlasti njegove opere: »Blaník«, »Hedy«, »Hipodamija«, »Nevesta Mesinska«, »Burja« in »Šarka«. Poslednja je dosegla najlepši uspeh. Najzadnje operno delo njegovo pa je »Pad Arkuna«, čigar predstave ni več doživel. Fibich je bil aristokraška umetniška narava, ki se ni nikdar laskal okusu širokih mas, nego je krenil v svojem stvarjanju vselej za najvišjimi cilji. Zato ni bil čislan samo med Čehi, ampak tudi pri Nemcih in po vsej Evropi. Najuglednejši časniki ev-

ropski prinašajo dolge in simpatično pisane nekrologe ob smrti velikega komponista Fibicha, ki je bil ponos in dika ne samo češkega naroda, nego vsega slovanskega sveta.

† Dr. Edvard Albert, profesor na medicinski fakulteti dunajskega vseučilišča, je umrl dne 26. septembra na Češkem šele 59 let star. Prof. Albert je bil evropska celebriteta, kot kirurg v svoji stroki svetovno znan učenjak. Bil je po rojstvu in po mišljenju značajan Čehoslovan. Napisal je celo vrsto temeljnih medicinskih kompendijev. Nas pa zanima prof. Albert posebno zategadelj, ker se je poleg Eskulapove znanosti pečal tudi z muzami. Iz sekcijske dvorane, kjer je z ostrim nožem v roki svojim slušateljem, stoječ ob razparanem človeškem truplu, razkladal prirodne skrivnosti, zatekal se je k češki poeziji, katere krasote je razodeval Nemcem v dovršenih prevodih. Izdal je okoli petero debelih zvezkov takih prevodov iz čeških pesnikov. Največ je prevajal iz Jaroslava Vrchlickega, ki mu je bil nemara zbok svojega ves svet obsezajočega duševnega obzorja najpriljubljenejši češki poet. S takimi prevodi je Albert sila veliko koristil češki književnosti, ki ga bo sedaj težko pogrešala. V njegovih zapuščini so našli tudi rokopiš izvirnih čeških pesmi, ki se izdado v kratkem.

† Jožef Iskrač-Frankolski. Najboljši izmed naših pesnikov-samoukov je bil nemara dne 4. julija t. l. v Razdelu pri Novi cerkvi (okraj Celje) umrl Jožef Iskrač.

Rojen na Frankolovem (župnija blizu Vojnika pri Celju) l. 1836. dovršil je štiri gimnazijske razrede v Celju. Ker ni dobil podpore, zapustil je šolo ter se lotil doma kmetijstva. A tudi za plugom hodeč, ostal je idealen ter se živo zanimal za slovensko slovstvo in slovensko politiko. Bil ni samo zvest naročnik, nego tudi marljiv sodelavec raznih slovenskih listov, n. pr. »Novic«, »Zg. Danice«, »Glasnika«, »Besednika«, »Ljudske knjižnice«, »Vrtca«, »Dom in Sveta«, i. t. d. V vseh teh listih je priobčeval razne narodne pravljice in pripovedke, a tudi prav mnogo otrok svoje muze: raznih pesmi, lirskih in epskih. Nekaj še ne priobčenih pesmi iz zadnjih let shranjuje g. kanonik dr. L. Gregorec, a več nego 50 mu jih je izgubil Kordeš, bivši izdajatelj »Ljudske knjižnice« v Mariboru. Samostojno je izdal te-le pesmi:

»Veronika deseniška«, epska pesem (»Cvetje iz domačih in tujih logov«); »Petrovška mati božja«, epska pesem (»Ljudska knjižnica« v Mariboru); v »Zg. Danici« je priobčil daljšo pesem (odo) »Bog v lastnostih svojih«. Nekaj narodnih pripovedk je izročil celjski »Domovini«, ki jih sedaj priobčuje. Tudi kot govornik je nastopil parkrat, posebno pri shodih »Katol. pol. društva« v Konjicah. Pri poljedelstvu vzela nam ga je tudi smrt. Okopaval je koruzo, kar mu počí srčna žila. Napol živega so prenesli v senco košatega drevesa, kjer je v naročju svojega sina zaspal za vedno.

Bil je rajnik bolj male postave in bistrega, prijaznega pogleda. V občinskih in drugih pravnih rečeh je bil izveden. Bil je več let tudi župan v Špitaliču pri Konjicah. Ker je bil jako skromen ter se ni nikjer vrival v ospredje, zato ni bil znan na široko, a tembolj so vedeli bližnji sosedi zanj ter prav pridno hodili k njemu iskat sveta in raznih pomoči.

Anton Brezovnik.

Prva splošna slovenska umetniška razstava se je zaprla šele 28. oktobra. Vseh obiskovalcev je bilo od dne 15. septembra do 28. oktobra 5041.

Матица Српска — Matica Srbska v Novem Sadu, ki jo vodita predsednik g. A. Hadžić in tajnik g. dr. M. Savić javlja svojim članom in prijateljem, da je uvedla v svojem poslovanju neke reforme. V svojem »Pozivu« z dne 13. septembra t. l. nam naznanja predsedništvo, da je glavna skupščina sklenila sledeče izpremembe v svojem programu:

»... Smera se na to, da Matičina izdanja budu što savremenija (sočasna) i da im sadržina bude od što neposrednijeg interesa i koristi za čitaoce. Stoga će Letopis od nove godine češće polaziti svoje čitaoce, svaka dva meseca, te će izlaziti šest puti na godinu u sveskama od 7—8 tabaka (pól) . . . Novim reformama se ide za tim, da Letopis i svojom sadržinom zadovolji ljubav prema znanju i prosveti, i želju za otmenom zabavom svojih članova. Letopis treba da bude moderan književno-naučni organ, koji će pratiti i prikazivati život Srba i ostalih prosvćenih naroda u svima pravicima kulturnoga rada . . . U izdavanju zasebnih knjiga (posebna izdanja) uz Letopis »Matica« će moći razviti življi rad. Letopisom i zasebnim knjigama hoće književno oddejenje da zadovolji književne i naučne potrebe obrazovanih članova . . . Za široku masu i ženski svet izdavaće »Matica« kao dosad knjige za narod i to šest knjiga svaku godinu. Tri knjige bit će zabavne, dve knjige poučne. Nova knjiga bit će Kalendar sa slikama i pun obaveštaja za praktični život» . . .

To bi bile poglavitne izpremembe v programu »Srbske Matice«. Iz tega novega programa razvidimo, da hoće biti »Srbska Matica« Srbom nekako to, kar je nam »Matica Slovenska« in »Družba sv. Mohorja«.

»Matica Srbska« plačuje svojim sotrudnikom pisateljem poprek po 80 K od tiskane pole ter ima 915 članov.

Ogrski Srbi imajo vsaj kolikor toliko svoje cerkvene avtonomije, pa zato dišejo nekoliko svobodnejše nego n. pr. Slovaki. Književno-kulturnim težnjam in trudom »Srbske Matice« v »Novem Sadu« želimo najboljšega uspeha!

Srbski mecën. V Novem Sadu je umrl septembra bivši nadporočnik Vasa Jovanović Čiča, ki je ostavil vse svoje premoženje, obstoječe iz 166 oral zemlje, ki je vredno do 100.000 kron, veliki srbski gimnaziji v Novem Sadu. Ta gimnazija se je v novi krasni palači otvorila 4. oktobra.

»Brankovo Kolo«.

Katedra slovanskih jezikov na vseučilišču v Kristjaniji na Norveškem se je ustanovila to jesen definitivno. Za prvega rednega profesorja te katedre je bil imenovan dosedanji docent slavistike, g. Olaf Broch, ki pozna temeljito zlasti ruski jezik ter je mnogo potoval po slovanskih deželah.

Русскій кружокъ — Russkij kružok v Ljubljani je otvoril s 1. otobrom drugi poučni tečaj ruskega jezika. Kakor znano, poučuje ruski jezik brezplačno g. dr. Ludvik Jenko. Želeti je, da bi se tega pouka udeleževalo čimveč učencev, saj je ruski jezik tako krasen, blagoglasen slovanski jezik, ki nas uvaja v bogato zakladnico ruske književnosti. Ne bi ga smelo biti poslej več nobenega izobraženega mladega Slovenca, ki ne bi vsaj toliko znal ruski, da bi lahko čital ruske pisatelje v originalu.

Preganjani Slovaki. Še slabše nego nam Slovencem se godi Slovakom (ki se sami nazivajo tudi Slovence) pod krutim jarmom madjarskim. Slovaki nimajo na Ogrskem pravzaprav nikakih pravic. Pregarja in zatira jih država

in cerkev, posebno katoliška. Katoliški škofi na Slovaškem so sami renegati . . . Znano je, da so pred nekaterimi leti Madjari Slovakom zaprli slovaško gimnazijo, ki so si jo bili Slovaki sami s svojim denarjem ustanovili; denar pa, ki ga je bila nabrala »Slovaška Matica«, je zaplenila ogrska vlada. Vse pritožbe niso nič pomagale, tudi prošnja do kralja je bila brevi manu odbita. Pri vsem tem se moramo čuditi, da Slovakom še ni upadel pogum, in da se še nahajajo med njimi možje, ki se bore za pravice svojega naroda. Ti možje so večinoma pisatelji, pesniki in žurnalisti. Znan rodoljub je Hurban - Vajanski, ki je bil že večkrat preganjan zaradi svojega moštva. Velike težave ima slovaško časopisje. Zaplembe so na dnevnem redu. In ni dovolj, da se zapleni časnik, tudi urednika, če je objavil kak preoster članek proti madjaskemu tiranstvu, obsodijo na strog zapor in na veliko denarno globo. Eden takih barbarskih slučajev se je pripetil letos. Urednik »Narodnih Novin«, A. Pietor, je bil obsojen na večmesečno ječo. Ko je prestal kazen in se vračal domov, sprejeli so ga rodoljubi v Turčanskem sv. Martinu z velikim navdušenjem; gredoč so popevali pesmi narodnemu mučeniku na čast. A Madjari so smatrali to za kaznivo demonstracijo ter obsodili 22 Slovakov na zapor. Ko so se pritožili, jim je prva inštanca kazen znižala, toda Slovaki niso odnehali in so se pritožili k najvišjemu sodišču, h kraljevi kuriji, nadejaje se, da se jim nezaslužena kazen popolnoma odpusti. Ali kraljevska kurija jim je kazen zvišala in to v toliki meri, da so ljudje, ki so bili pri prvi inštanci obsojeni na 14 dni ali na 1 mesec, dobili sedaj po 2 do 5 mesecev . . . Zares: Extra Hungariam non est vita!

Našim bratom Slovakom, ki so dali slovanstvu svojega Šafařika, Palackega in Kollárja, želimo, da bi ne omagali v obupnem boju, Pravica mora naposled zmagati!

Odlikovovan slovenski slikar. Gosp. A. Gvaiz, katerega slike so spadale na ljubljanski umetniški razstavi med najboljše in najlepše, je bil ob prihodu cesarja v Gorici za svoji sliki »Kras« in »Furlanija« odlikovovan z zlato svetinjo.

»Kreditna banka« se je to jesen ustanovila v Ljubljani. Nova »Ljubljanska kreditna banka« je slovenski denarni zavod, in zato jo z veseljem pozdravljamo, ker nam bode pomagala osvoboditi in osamosvojati se od tujega kapitala. Gospodarska svoboda pa je, kakor znano, prvi pogoj politični in narodni svobodi.

Mestna ljudska kopel v Ljubljani se je otvorila meseca junija v Koldvorskih ulicah. Kopališče je zgrajeno in urejeno po vzoru enakih kopališč v Nemčiji po najmodernejšem in praktičnem sistemu ter ima pršne kopeli in kaddunje. Ta mestna kopel ne služi luksusu, ampak higijeni najširših slojev prebivalstva, zlasti delavskega stanu. Da more ustrezati temu namenu, so tarife za kopanje tako nizke, da se lahko po večkrat na teden skoplje tudi najslabše plačani delavec. Kako potrebna je bila ta kopel, se vidi iz tega, da se je občinstvo mnogoštevilno poslužuje od jutra do večera.

Aeskulap.

Corrige! Na str. 678. čitaj v 28. vrsti: »škoda je, da ni izklesan iz belega marmorja«.

